OTOMASYON ve İŞİN GELECEĞİ

Aaron Benanav

Çeviri: Diyar Saraçoğlu

NOTA BENE BİLİŞİM

Aaron Benanav OTOMASYON ve İŞİN GELECEĞİ NOTA BENE

OTOMASYON
ve
İŞİN GELECEĞİ

Aaron Benanav

Çeviri: Diyar Saraçoğlu

NOTA BENE

NotaBene Yayınları

OTOMASYON VE İŞİN GELECEĞİ

Aaron Benanav

Orijinal Adı: Automation and the Future of Work

Seri Editörü: Diyar Saraçoğlu

Çeviri: Diyar Saraçoğlu

Son Okuma: Ersin Vedat Elgür

Kapak Tasarımı: Erkal Tülek

Mizanpaj: Ulaş Akyol

Usta Ofset / Nurten Güven Sertifika No: 47612
Maltepe Mahallesi, Davutpaşa Cad. No:83.2.382 Zeytinburnu / İstanbul

1. Baskı
2022
İstanbul

ISBN : 978-605-260-378-9

www.notabene.com.tr ● info@notabene.com.tr
facebook: @NotaBeneYayinlari ● twitter: @NotaBeneY ● instagram: @notabene.yayinlari

Rasimpaşa mah. Duatepe sok. 59/B, Yeldeğirmeni, Kadıköy / İstanbul
Tel: (216) 337 20 26 GSM: 533 680 51 59 Sertifika No: 18074

OTOMASYON
ve
İŞİN GELECEĞİ

Aaron Benanav

Çeviri: Diyar Saraçoğlu

Aaron Benanav

Tarih bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora derecelerine sahip olan Aaron Benanav, Syracuse Üniversitesi sosyoloji bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Araştırma alanları arasında on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl küresel ekonomi tarihi, ekonomik kalkınma, emek piyasası dinamikleri, işsizlik ve eşitsizlik yer alan Benanav, ilk kitabı olan *Otomasyon ve İşin Geleceği*'nin ardından biri kıtlık sonrası ekonomi, biri 1940'lardan bugüne küresel işsizliğin tarihi ve bir diğeri de işin olmadığı bir dünyaya odaklanan üç yeni kitap projesi üzerinde çalışıyor.

Diyar Saraçoğlu

Bilgisayar mühendisliği bölümünden mezun. Pek çok mecraya çevirmen ve yazar olarak katkı sundu, sunmaya devam ediyor. *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş* (İlker Kalaycı ile birlikte, NotaBene, 2016 & 2020), *Maske ve Bayrak* (Kafka Kitap, 2018) *Gazetecilik Saldırı Altında* (Kafka Kitap, 2019), *Dijital Kapitalizm Çağında Marx'ı Yeniden Okumak* (NotaBene, 2021) ve *Kadın Gazeteciler İçin Güvenlik El Kitabı. Ne Yapmalı...?* (Gamze Boztepe ile birlikte, Kafka Kitap, 2021) çevirdiği kitaplar arasında yer alıyor. NotaBene Bilişim Dizisi'nde çevirmen ve editör olarak görev alıyor. Medya, bilişim ve kolektif hareketler ile ilgileniyor.

İçindekiler

Şekiller

Tablolar

Önsöz

İnternet, akıllı telefonlar ve sosyal medya, birbirimizle etkileşim kurma ve dünyayı tanıma biçimimizi şimdiden çok değiştirdi. Eğer bu dijital teknolojiler ekrandan uzaklaşsaydı ve kendilerini çevremizdeki fiziksel dünyayla giderek daha fazla bütünleştirseydi ne olurdu? Gelişmiş endüstriyel robotlar, sürücüsüz arabalar ve kamyonlar ile akıllı kanser tarama cihazları bir kolaylık dünyasının habercileri gibi görünüyorlar, ancak aynı zamanda bizi tedirgin de ediyorlar. Sonuçta, *insanlar* büyük ölçüde otomatik bir gelecekte ne yapacak? Yeni bir akıllı makineler çağının mümkün kılabileceği insan özgürlüğü hayalini gerçekleştirmek için kurumlarımızı uyarlayabilecek miyiz? Yoksa bu hayal, bir kitlesel teknolojik işsizlik kâbusuna mı dönüşecek?

New Left Review'da 2019'da yayımlanan iki makalede, liberal, sağcı ve sol analistlerin benzer şekilde öne sürdükleri yeni bir otomasyon söylemi tespit ettim. Otomasyon kuramcıları sadece bu tür sorular sorarak kışkırtıcı bir sonuca varıyor: Kitlesel teknolojik işsizlik geliyor ve nüfusun büyük kesimleri hayatta kalmak için ihtiyaç duyacakları ücretlere erişimi kaybedeceğinden, bu yalnızca evrensel temel gelirin sağlanmasıyla yönetilebilecek.

Bu kitapta, otomasyon söyleminin bugün yeniden canlanmasının, dünya çapında ortaya çıkan gerçek bir eğilime bir yanıt olduğunu öne sürüyorum: Basitçe söylemek gerekirse yeterli iş yok. Bu kronik emek talebi eksikliği, istihdamsız iyileşme, durgun ücretler ve yaygın

iş güvencesizliği gibi ekonomik eğilimlerde kendini gösteriyor. Bu, artan eşitsizliğin ortaya çıkardığı siyasi fenomenlerde de görülebilir: popülizm, plütokrasi ve -yanan bir Dünya gezegeninde geride bırakılacak dijital köylülüğün geçim kaynaklarını iyileştirmeye odaklanmak yerine Mars'a roketlerle kaçmaya odaklanmış- yeni, deniz yerleşimci dijital seçkinin yükselişi.

Bir yandan Kaliforniya, Oakland'daki evsiz ve işsiz kitlelere, öte yandan ise sadece birkaç mil ötede yer alan Fremont'taki Tesla üretim tesisinde görev yapan robotlara işaret ederek, otomasyon kuramcılarının haklı olması gerektiğine inanmak kolaydır. Ancak sundukları açıklama -aşırı teknolojik değişimin işleri yok ettiği- tamamen yanlıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa Birliği'nde ve hatta Güney Afrika, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerde sürekli ve reel bir emek talebi eksikliği var, ancak bunun nedeni otomasyon kuramcıları tarafından tanımlananın neredeyse tam tersi.

Gerçekte, emek üretkenliği büyüme hızı hızlanmakta değil yavaşlamaktadır. Bunun emek talebini artırması gerekirdi, ancak üretkenlik yavaşlamasının daha önemli başka bir eğilimin gölgesinde kalması dışında: Marksist ekonomi tarihçisi Robert Brenner tarafından orijinal olarak "uzun gerileme" başlığı altında analiz edilen -ve ana akım ekonomistler tarafından gecikmeli olarak "sürekli durgunluk" veya "Japonyalaşma" olarak kabul edilen- ekonomiler giderek daha yavaş bir hızda büyüdükleri bir gelişme içerisinde. Neden? Onlarca yıllık endüstriyel kapasite fazlası, imalat büyüme motorunu öldürdü ve en azından hizmet sektörünün büyük bölümünü oluşturan yavaş büyüyen, düşük üretkenlik faaliyetlerinde buna alternatif bulunamadı.

Ekonomik büyüme hızı azalırken, iş yaratma hızı yavaşlıyor ve küresel emek talebini baskılayan şey teknoloji kaynaklı iş yıkımından ziyade budur. John Carpenter'ın, filmin kahramanının reklamlardaki hakikati görmesini sağlayan *Yaşıyorlar*'ının gerçeklik-ileri görüş gözlüklerini takıp parlak yeni otomatik fabrikalar ile pinpon oynayan tüketici robotlarından ziyade çökmekte olan altyapılar, endüstrisizleşmiş şehirler, hırpalanmış hemşireler ve düşük ücretli satış elemanları

ve yanı sıra kendisine yatırım yapacak yerleri azalan devasa bir finansallaşmış sermaye stokunu görmek kolaydır.

Hükümetler durgun ekonomileri canlandırmak için neredeyse yarım yüzyılı nüfuslarına kemer sıkma politikalarını dayatarak, okulları, hastaneleri, toplu taşıma ağlarını ve refah programlarını yetersiz finanse ederek geçirdiler. Aynı zamanda, aşırı düşük faiz oranlarının olduğu bir dünyada hükümetler, işletmeler ve haneler rekor miktarda borç aldı. ABD Merkez Bankası eski başkanı Alan Greenspan'in 1990'ların sonundaki teknoloji balonunun ortasında yapacaklarını iddia ettiği gibi, bunu dijital geleceğimize yatırım yapmak için yapmadılar. Bunun yerine şirketler, hissedarlarına ödeme yapmak için varlıklarını ipotek ederken, daha yoksul haneler, geçimlerini sağlamak için borçlandılar.

Bu eğilimler, dünya ekonomisini -en büyük zorluklarından biri olan COVID-19 resesyonu ile karşı karşıya olduğu için- inanılmaz derecede zayıf bir konumda bıraktı. Harap sağlık sistemleri hastalarla dolup taştı ve pek çok çocuk için temel beslenmenin (ve ebeveynler için çok ihtiyaç duyulan çocuk bakımının) hayati kaynağı olan okullar kapandı. Ağır borçlu şirketler, hisse senedi değerlerinin, en azından başlangıçta, Büyük Buhran'dan bu yana görülmeyen hızlarda çakılışını izledi. İşsizlik oranları dünya genelinde ve çok ciddi bir miktarda Amerika Birleşik Devletleri'nde arttı ve nüfusun büyük bir bölümünü gıda, tıbbi bakım veya barınma için ödeme yapamayacak hale getirdi. Muazzam parasal ve mali teşviklere rağmen, zayıf ekonomilerin şoktan hızlı bir şekilde toparlanması pek mümkün değil. Uzun vadede, COVID-19 resesyonunun, şimdiye kadar uzun süredir devam eden artan ekonomik güvensizlik ve eşitsizlik eğilimlerini nasıl hızlandıracağını görmek kolay.

Tam da bu nedenle günümüzün otomasyon söylemini derinlemesine düşünmek çok önemlidir. Otomasyon kuramcıları, distopik dünyamıza ütopik bir cevap sunuyor. *Yaşıyorlar* gerçeklik-ileri görüş gözlüklerini çıkarın ve bir an için bu yazarların yaşadığı fantezi dünyasına geri dönün. İçinde hepimiz (günümüz resesyonunun kurbanları gibi) daha az çalışıyoruz ancak bir yaşam kurmak için ihtiyacımız olan her

şeye erişebiliyoruz; ailelerimizle daha fazla zaman geçiriyoruz (ama dayatılan izolasyonda olduğumuz için değil); yaşlılar (hastane yataklarında ölmek yerine) yeni dış iskelet tulumlar* giyerek parklarda koşuyorlar ve (fabrikaların kapanması ve insanların artık araba kullanmaması yerine) hızla yenilenebilir enerji dünyasına geçtiğimiz için hava kirli sisten temizlenmiş vaziyette. Dış iskelet tulumlar dışında, mücadele etmemiz halinde bunların hepsi artık mümkün. Üretimin otomasyonunun imkânsız olduğu kanıtlansa bile, otomasyon kuramcılarının çağırdığı kıtlık sonrası dünyaya şimdiden ulaşabiliriz.

Bu konuya olan ilgim, biri daha uzak geçmişe ve diğeri de daha yakın zamana ait iki farklı kaynaktan geliyor. Otomasyon kuramcılarınının çoğu gibi ben de 1980'lerde ve 1990'larda bilim kurgu romanları okuyarak ve *Uzay Yolu: Yeni Nesil*'in uzaylı komünistlerinin galakside seyahat etmesini izleyerek büyüdüm. Bu ilgilere ilham veren babamın kendisi de otomasyon alanında bir araştırmacıydı. Akranlarının çoğu gibi, 1990'ların girişimcilik kültüründe şansını denemek için akademik kariyerini bıraktı. O yıllarda bazı insanlar çok para kazandı, ancak birçoğu bunu gerçekleştiremedi: İnternet girişimlerinin çoğu iflas etti ve aşırı çalışan mühendislerine çabalarını gösterecek çok az şey bıraktı. Lisenin her yazında onunla -HTML ve Javascript yazarak-farklı bir şirkette staj yaparken dijital ekonomide bulunabilecek mutluluk vaadinin çok az olduğuna karar verdim ve bunun yerine kendimi ekonomik büyüme ve işsizliğin tarihini, günümüz ekonomisinde refah ve güvencesizliğin çift motorunu incelemeye adadım.

2008 krizinin ardından, zamanımın toplumsal hareketlerine dahil oldum, bu benim *Endnotes* kolektifinin diğer üyeleriyle sohbet ve işbirliği yoluyla özümsemeye çalıştığım bir deneyim oldu. Yazdığımız imzasız, ortak yazarlı metinler, bu sayfalarda bulunabilecek analizleri büyük ölçüde etkilemiştir. Otomasyon kuramcılarının yaşadığı entelektüel ekosistemi keşfetmem, otomasyon söyleminin sol kanadının önemli bir örneği olan *Geleceği İcat Etmek*'in yazarları olan Nick

* Dış iskelet tulumlar, giyilebilir mekanik ve elektronik aksamlardan oluşan, yürümede veya hareket etmede zorluk çeken kişilere destek sunan dış desteklere verilen addır. Yazarın sunduğu öngörü haricinde özellikle askeri teknoloji alanında bu konuda çalışmalar yürütülmektedir (ç.n.).

Srnicek ve Alex Williams adlı iki eleştirmenle karşılaşmam sayesinde oldu ve bu beni çocukluk aşkım bilim kurguya geri döndürdü ve aynı zamanda geleceğe bakışımı dönüştürdü.

Otomasyon kuramcılarının kitaplarını okudukça -ve hâlâ büyüyen okuma listesini geçmişin ütopik ve bilim kurgu edebiyatlarına yapılan dalışlarla tamamlarken- bu yazarların post-kapitalist bir toplumun mantıksal örgütlenmesini düşünmek ve oraya nasıl gidebileceğimizi hayal etmek için, kolektif olarak, şimdiye kadar karşılaştığım herkesten daha fazlasını yaptıklarına dair içimde bir inanç büyüdü. Onların bugünle ilgili analizlerine katılmıyordum ama onların gelecek tasavvurlarına yanıt vermeyi, onlarınkiyle karşılaştırıldığında hâlâ en donuk-olası gri olan kendi fikrimi geliştirmenin bir yolu olarak gördüm. İlerleyen sayfalarda, üretimin tam otomasyonu olmaksızın kıtlık sonrası bir geleceğe ulaşmanın; işi, paylaşılan, toplumsal varlığımızın merkezi haline getirmeden iş yaşamının itibarını, özerkliğini ve amacını yeniden kurarak yapılması gereken işleri bir şekilde paylaşmanın olanaklarını araştırıyorum.

Otomasyon söyleminin serimlenmesi ve eleştirisi sırasında, günümüzün kökenlerine ve gelişimine, süreğen düşük emek talebine odaklanarak son elli yılda dünya ekonomisine ve işgücüne olanların kısa bir tarihini ortaya koyuyorum. Bu piyasa başarısızlığını çözmeyi amaçlayan politika alternatiflerini -neoliberal yapısal uyum, Keynesçi talep yönetimi ve evrensel temel gelir- tartışıyor ve bunların mukayese edilebileceği bir kıtlık sonrası dünyanın taslağını çiziyorum.

Bu kitabı yazmak, gidişatı daha insancıl bir geleceğe çevirmenin, çalışan kitlelerin emekleri için olan talepteki sürekli düşüşü ve bunun beraberinde getirdiği artan ekonomik eşitsizliği kabul etmeyi reddetmesine bağlı olacağına beni daha da ikna etti. Bu sonuçlara karşı mücadeleler, COVID-19 resesyonundan önce dünya genelinde artan bir yoğunlukla ortaya çıkıyordu ve son zamanlarda yeniden canlandı. Kendimizi bu mücadelelerden doğan hareketlere kaptırıp onları ileriye götürmeye yardım etmeliyiz. Başarısız olurlarsa, belki de elde edebileceğimiz en iyi şey -hükümetlerin şu anda mevcut resesyona olası bir yanıt olarak test ettiği bir öneri olan- evrensel temel gelir biçiminde

biraz daha yüksek bir toplumsal ücrettir. Bu mütevazı toplumsal hedef için değil, kıtlık sonrası bir gezegeni kurmak için savaşmalıyız.

Sayacağım pek çok kişinin desteği ve dostluğu olmasaydı bu kitabı yazamazdım: Perry Anderson, Arielle Angel, Elyse Arkind, Marc Arkind, Mia Beach, Dan Benanav, Ethan Benanav, Mandy Benanav, Jasper Bernes, Mårten Björk, Jan Breman, J. Dakota Brown, Jonny Bunning, Paul Cheney, Christopher Chitty (RIP), Joshua Clover, Chiara Cordelli, Oliver Cussen, Daniel Denvir, Andreas Eckert, Hugh Farrell, Adom Getachew, Maya Gonzalez, Daragh Grant, Lee Harris, Gary Herrigel, Joel Isaac, Felix Kurz, Rachel Kushner, Natalie Leonard, Jonathan Levy, Marcel van der Linden, Rob Lucas, Neil Maclean, Henry Mulheim, Jeanne Neton, Mary Ellen O'Brien, Chris O'Kane, Moishe Postone (RIP), Thea Riafrancos, Pavlos Roufos, Bill Sewell, Jason Smith, Maureen Smyth, Juliana Spahr, Zöe Sutherland, Ben Tarnoff, Sarah Watlington, Suzi Weissman, Björn Westergard, Gabriel Winant ve Daniel Zamora ve yanı sıra her ikisi de Şikago Üniversitesi'nde düzenlenen Kapitalizmin Tarihi ve Kuramı Atölyesi ile Cemiyet Derneği Atölyesi katılımcıları. Araştırmamda ve her adımını kaleme almamda beni destekleyen Chloe Watlington, Robert Brenner, John Clegg ve Charlotte Robertson'a özellikle minnettarım. Son olarak *New Left Review*'daki editörlerim Susan Watkins, Tom Hazeldine, Emma Fajgenbaum ve Lola Seaton ile Verso'daki editörlerim Tom Hazeldine (tekrar), Duncan Ranslem ve Sam Smith'e teşekkür ederim. Ters yüz olmuş bir dünyaya rağmen bu projeyi hızlandırılmış bir zaman çizelgesine sokan Tom'a özel olarak teşekkür ederim.

Bu kitap Chloe Watlington'a ithaf edilmiştir.

Aaron Benanav

Şikago, Haziran 2020

1. Bölüm

Otomasyon Söylemi

Yapay zekâ, makine öğrenmesi ve robotik alanındaki hızlı gelişmeler, iş dünyasını dönüştürecek gibi görünüyor. Dünyanın en gelişmiş fabrikalarında Tesla gibi şirketler, artık insan eline ihtiyaç duymayan tam otomatik iş süreçlerinin karanlıkta çalışabileceği "ışıkları söndüren" üretime doğru ilerliyor. Bu arada, robotik kongrelerinin aydınlatılmış salonlarında masa tenisi oynayabilen, yemek pişirebilen, seks yapabilen ve hatta sohbet edebilen makineler sergileniyor. Bilgisayarlar yalnızca Go oynamak için yeni stratejiler üretmekle kalmıyor, onların izleyicileri ağlatacak senfoniler de yazdığı söyleniyor. Beyaz laboratuvar önlükleri giymiş veya sanal takımlar donanmış bilgisayarlar, kanserleri tanımlamayı öğreniyor ve yakında yasal stratejiler geliştirmek için çalışmaya başlayacaklar. Kamyonlar Amerika Birleşik Devletleri'ni sürücüsüz dolaşmayı öğreniyor; robot köpekler, ıssız ovalarda askeri sınıf silahlar taşıyor. İnsan zahmetinin son günlerini mi yaşıyoruz? Edward Bellamy'nin bir zamanlar "Cennet fermanı" olarak adlandırdığı şey, "insanlar" -ya da en azından aramızdaki en zenginler- tanrı haline geldikleri için devre dışı bırakılmak üzere mi?[1]

Abartılı reklamlardan şüphe duymak için pek çok neden var. Bir kere, makineler komik bir şekilde, halen kapıları açabilecek kabiliyete sahip değiller ya da ne yazık ki çamaşırları katlayamıyorlar. Robotik güvenlik görevlileri AVM fıskiyelerine devriliyor. Bilgisayarlı dijital asistanlar soruları yanıtlayabiliyor ve belgeleri tercüme edebiliyorlar,

---

[1] Bkz. Edward Bellamy'nin ütopyası, *Looking Backward, 2000–1887*, Oxford, 2007 [1888], s. 68.

ancak işi insan müdahalesi olmadan yapabilecek kadar iyi değiller; aynısı kendi kendine giden arabalar için de geçerli.[2] 2014 yılında, Amerikan "15 İçin Mücadele" hareketinin* ortasında, San Francisco'da, asgari ücreti yükselten bir yasanın kabul edilmesi halinde fast-food çalışanlarını dokunmatik ekranlarla değiştirmekle tehdit eden reklam panoları yükseldi. *The Wall Street Journal*, tasarıyı "robot istihdam yasası" olarak adlandırdı. Yine de Avrupa'daki birçok fast-food işçisi hâlihazırda dokunmatik ekranlarda çalışıyor ve çoğu zaman Amerika Birleşik Devletleri'ndeki karşılaştırılabilir işçilerden daha iyi ücret alıyor.[3] Peki, otomasyon bahsi abartılıyor mu?

Gazetelerin ve popüler dergilerin sayfalarında, otomasyonla ilgili korku dolu hikâyeler laf kalabalığı yapmaya devam ediyor. Bununla birlikte, son on yılda, bu konuşma, yalnızca mevcut teknolojileri analiz etmeyi ve geleceklerini tahmin etmeyi içermiyor, aynı zamanda genel olarak toplum için teknolojik değişimin sonuçlarını araştırmayı iddia eden etkili bir sosyal kuram haline geldi. Otomasyon söylemi dört temel önermeye dayanıyor. İlki, işçilerin hâlihazırda daha gelişmiş makineler tarafından yerinden edildiğini ve bunun da yükselen "teknolojik işsizlik" seviyelerine yol açtığını öne sürüyor. İkincisi, bu yerinden etmenin, neredeyse tüm işlerin kendi kendine hareket eden makineler ve akıllı bilgisayarlar tarafından gerçekleştirileceği, büyük ölçüde otomatik bir topluma ulaşmanın eşiğinde olduğumuzun kesin bir işareti olduğunu söylüyor. Üçüncüsü, otomasyon insanlığın zahmetten kolektif kurtuluşuna yol açmasına rağmen, çoğu insanın yaşamak için çalışmak zorunda olduğu bir toplumda yaşıyoruz, yani bu rüya bir kâbusa dönüşebilir diyor.[4] Dördüncüsü, bu nedenle, 2020'de Amerika Birleşik

---

[2] Sırasıyla bkz. Daniela Hernandez, "How to Survive a Robot Apocalypse: Just Close the Door," *Wall Street Journal*, 10 Kasım 2017; David Autor, "Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation," *Journal of Economic Perspectives*, 29. cilt, no. 3, 2015, s. 25–6.

* The Fight for $15 (15 Dolar İçin Mücadele): Asgari ücretin saat başına 15 dolara yükseltilmesini talep eden siyasi hareket (ç.n.).

[3] Andy Puzder, "The Minimum Wage Should Be Called the Robot Employment Act," *Wall Street Journal*, 3 Nisan 2017; Francoise Carre ve Chris Tilly, *Where Bad Jobs Are Better: Retail Jobs across Countries and Companies*, Russell Sage, 2017.

[4] Bu konum, teknolojik değişimin toplumsal dönüşüme ihtiyaç duymadan kendi başına ütopik bir dünya yaratacağını hayal eden Ray Kurzweil gibi tekno-iyimserlerinkinden farklıdır.

Devletleri'ndeki gibi çok farklı şekillerde ortaya çıkan, kitlesel işsizlik felaketini önlemenin tek yolunun, evrensel temel gelir (ETG) tesis edilmesi ve insanların kazandıkları gelirin büyüklüğü ile yaptıkları iş miktarı arasındaki bağlantının koparılması olduğunu ifade ediyor.

Makineler Geliyor

Kendilerini fütüristler olarak tanımlayanlar, bu otomasyon söyleminin en büyük yayıcılarıdır. Çok okunan *İkinci Makine Çağı*'nda Erik Brynjolfsson ve Andrew McAfee, kendimizi "bir dönüm noktasında -eskiden yalnızca bilim kurguda bulunan birçok teknolojinin gündelik gerçeklik haline geldiği bir dönemeçte-" bulduğumuzu öne sürüyorlar. Yeni teknolojiler muazzam bir "cömertlik" vaat ediyor, ancak Brynjolfsson ve McAfee, "bütün işçilerin veyahut işçilerin çoğunluğunun bu ilerlemelerden yararlanacağını söyleyen hiçbir ekonomik yasanın olmadığına" dikkat çekiyorlar. Aksine, daha ileri teknolojilerin benimsenmesiyle birlikte emek talebi düştüğü için ücretler durgunlaşıyor; bu nedenle, yıllık gelirin artan bir payı emek yerine sermaye tarafından ele geçirilmektedir. Sonuç, rant çıkarımının teknolojik inovasyonu dışladığı bir "kapitalizmin başarısızlık tarzı" yaratarak yeni bir "makine çağı" dedikleri şeye "yolculuğumuzu yavaşlatabilecek" artan eşitsizliktir.[5] *Robotların Yükselişi*'nde Martin Ford benzer şekilde, "tüm ekonomiyi daha az emek yoğun hale getirmeye" hazır olan "kritik bir aşamaya" doğru ilerlediğimizi iddia ediyor. Yine, "en ürkütücü uzun vadeli senaryo, küresel ekonomik sistemin sonunda yeni gerçekliğe uyum sağlamayı başarması olabilir", bu da "köylülerin büyük ölçüde gereksiz olacağı" ve seçkinlerin ekonomik taleplere karşı dayanıklı olacağı bir "otomatik feodalizm"in yaratılmasına yol açar.[6] Bu yazarlar için eğitim ve yeniden eğitim, otomatikleştirilmiş bir ekonomide emek talebini istikrara kavuşturmak için yeterli olmayacaktır; negatif gelir vergisi gibi bir tür güvenceli ücret dışı gelir uygulamaya konmalıdır.[7]

---

[5] Erik Brynjolfsson ve Andrew McAfee, *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*, W.W. Norton, 2014, s. 34, 128, 134 vd., 172, 232.

[6] Martin Ford, *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*, Basic Books, 2015, s. xvii, 219.

[7] Bkz. a.g.e., s. 257–61. Otomasyon konusunda her yıl çıkan birçok kitap arasında iki yeni başlık öne çıkıyor: Carl Benedikt Frey, *The Technology Trap: Capital, Labor, and Power in the*

Bu otomasyon söylemi, Silikon Vadisi'nin kot pantolon giyen seçkinleri tarafından coşkuyla benimsendi. Bill Gates, bir robot vergisini savundu. Mark Zuckerberg, Harvard lisans öğrencilerine "evrensel temel gelir gibi fikirleri araştırmalarını" söyledi; bu, Elon Musk'ın da robotların giderek artan bir dizi işte insanları geride bırakmasıyla zamanla daha "gerekli" hale geleceğini düşündüğü bir politika.[8] Musk, SpaceX drone gemilerine Iain M. Banks'in *Kültür* serisindenki uzay gemilerinin isimlerinden çıkardığı "Elbette Seni Hâlâ Seviyorum" ve "Sadece Talimatları Oku" gibi isimler verdi. Banks'in muğlak ütopik bilim kurgu romanları, insanların piyasalara veya devletlere ihtiyaç duymadan, -"zihinler" olarak adlandırılan- akıllı robotlar ile yan yana tatmin edici yaşamlar yaşadığı kıtlık sonrası bir dünyayı tasvir eder.[9]

Siyasetçiler ve danışmanları, "dijital geleceğimize" dair önde gelen bakış açılarından biri haline gelen otomasyon söylemiyle eşit derecede özdeşleşmiş durumda. Başkanlığa veda konuşmasında Barack Obama, "bir sonraki ekonomik altüst oluş dalgasının" denizaşırı ticaretten değil, "birçok iyi, orta sınıf işi modası geçmiş hale getiren amansız otomasyon hızından" geleceğini öne sürdü. Bill Clinton'ın eski emek sekreteri Robert Reich da benzer korkuları dile getirdi: Yakında "Teknolojinin sadece sıradan işleri değil, aynı zamanda profesyonel işleri de değiştireceği ve evrensel temel gelir mefhumunu ciddiye almamız gerekecek bir noktaya" ulaşacağız. Clinton'ın eski Hazine sekreteri Lawrence Summers da aynı itirafı yaptı: o, bir zamanlar teknolojik işsizlikle ilgili "aptalca" fikirlerin, işçi ücretleri durgunlaştıkça ve ekonomik eşitsizlik arttıkça giderek daha akıllıca göründüğünü söyledi. Söylem, 2020 için uzun soluklu bir başkanlık kampanyasının bile temeli oldu: Obama'nın eski "Küresel Girişimcilik Büyükelçisi" Andrew Yang, *Normal İnsanlara Karşı Savaş* başlıklı kendi otomasyon kitabını

Age of Automation, Princeton, 2019 ve Daniel Susskind, *A World without Work: Technology, Automation, and How We Should Respond*, Metropolitan, 2020. Otomasyon düşüncesi dalgasının sonlarına doğru gelen bu kitaplar, otomasyon söyleminde kötümser bir dönüşü temsil ediyor. Frey, otomasyonun mutlaka iş olmayan bir dünya yaratacağını düşünmezken, Susskind, ETG'nin uygulanabilirliğini bir çözüm olarak kabul ediyor ancak buna itiraz ediyor.

[8] Andy Kessler, "Zuckerberg's Opiate for the Masses," *Wall Street Journal*, 18 Haziran 2017.

[9] Ayrıca bkz. Iain M. Banks, *Look to Windward*, Pocket Books, 2000; yanı sıra bkz. Banks, *State of the Art* içinde derlenen "Notes on the Culture", Night Shade Books, 2004.

kaleme aldı ve Evrensel Temel Gelir'i (ETG) iki nesildir ilk kez ana akım Amerikan siyasetine sokarak "Önce İnsanlık" platformu üzerinde fütürist bir kampanya yürüttü. Yang'in destekçileri arasında, *Zemini Yükseltmek*'i söylemin başka bir örneği olan Uluslararası Hizmet Çalışanları Sendikası'nın (SEIU) eski başkanı Andy Stern de vardı.[10]

Yang ve Stern -şimdiye kadar adı geçen diğer tüm yazarlar gibi- emek piyasalarını bir kenara atmaları gerekse bile, kapitalizmin bir çeşidinin burada kalacağına okurları inandırmaya özen gösteriyorlar; ancak, otomasyon söyleminin daha radikal bir versiyonunu sunan aşırı soldaki figürlerin etkisini kabul ediyorlar. *Geleceği İcat Etmek*'te Nick Srnicek ve Alex Williams, "en son otomasyon dalgasının, ekonominin her yönünü kapsadığı için" emek piyasasını "büyük ölçüde dönüştürmeye hazır olduğunu" öne sürüyorlar.[11] Yalnızca sosyalist bir hükümetin, iş sonrası veya kıtlık sonrası bir toplum yaratarak tam otomasyon vaadini gerçekten yerine getirebileceğini iddia ediyorlar. Peter Frase, *Dört Gelecek*'te, böyle bir kıtlık sonrası toplumun, emek kıtlığının üstesinden gelinse bile her ikisi de sürebilecek olan, özel mülkiyete sahip olup olmama veya kaynak kıtlığı sıkıntısı çekip çekmemeye bağlı olarak alternatif sonuçlarını inceliyor.[12]

Otomasyon söyleminin liberal savunucuları gibi, bu sol görüşlü yazarlar, gelişmiş robotiğin gelişi kaçınılmaz olsa bile, "iş sonrası bir dünyaya zorunlu bir ilerleme olmadığını" vurguluyorlar.[13] Srnicek, Williams ve Frase'in üçü de ETG'nin sol kanattan savunucularıdır. Onlar için ETG, Aaron Bastani'nin 2014 yılında sosyalist siyasetin

---

[10] Sırasıyla bkz. Claire Cain Miller, "A Darker Theme in Obama's Farewell: Automation Can Divide Us," *New York Times*, 12 Ocak 2017; Kessler, "Zuckerberg's Opiate For the Masses"; Eduardo Porter, "Jobs Threatened by Machines: A Once 'Stupid' Concern Gains Respect," *New York Times*, 7 Haziran 2016; Kevin Roose, "His 2020 Campaign Message: The Robots Are Coming," *New York Times*, 12 Şubat 2018; Andrew Yang, *The War on Normal People: The Truth about America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income Is Our Future*, Hachette, 2018; Andy Stern, *Raising the Floor: How a Universal Basic Income Can Renew Our Economy and Rebuild the American Dream*, PublicAffairs, 2016.

[11] Nick Srnicek ve Alex Williams, *Inventing the Future: Postcapitalism and a World without Work*, Verso, 2015, s. 112.

[12] Peter Frase, *Four Futures: Life after Capitalism*, Verso, 2016; Manu Saadia, *Trekonomics: The Economics of Star Trek*, Inkshares, 2016.

[13] Srnicek ve Williams, *Inventing the Future*, s. 127.

olası bir hedefini belirtmek için kullandığı bir terim olan "tam otomatik lüks komünizm"e köprü görevi görüyor. Bu terim, yapay zekâ, güneş enerjisi, gen düzenleme, asteroit madenciliği ve laboratuvarda yetiştirilen etin sınırsız bir boş zaman ve kendi kendini icat etme dünyası yaratacağı otomatik bir geleceği özetleyen Bastani'nin kitabından önce beş yıl boyunca bir mim olarak gelişti.[14] Kolektif özveri ve tüketim karşıtı kemer sıkma gibi solcu retoriklere çok ihtiyaç duyulan bir karşı ağırlık sağladı.

Nükseden Korkular

Siyasi yelpazenin tüm noktalarından yükselen bu fütürist tasavvurlar, teknolojik değişimin yörüngesi hakkında ortak bir tahmine bağlıdır. Bilakis, otomasyon söyleminin karakteristik özelliği olan güven, yalnızca pandemi resesyonunun ortasında arttı. Teknolojik değişimin kendisi -en azından bu kez- iş kaybının nedeni olmamasına rağmen, otomasyon kuramcıları, pandeminin yayılmasının daha otomatik bir geleceğe geçişi hızlandıracağını öne sürüyorlar. İnsan meslektaşlarının aksine, yemek pişirme, temizlik, geri dönüşüm ve market torbalama robotları ile bakıcı robotlar ne COVID-19'a yakalanabilir ne de başkalarına bulaştırabilecekleri için kaybedilen işler asla geri gelmeyecektir.[15] Otomasyon kuramcıları bu hikâyeyi doğru anladılar mı?

Bu soruyu cevaplamak için birkaç iş tanımına sahip olmak faydalı olacaktır. Otomasyon, otomasyon teknolojilerinin yalnızca insanın üretken kapasitesini artırmak yerine insan emeğinin yerini *tamamen almasıyla* emekten tasarruf sağlayan diğer teknik inovasyon biçimlerinden ayırt edilebilir. Emek artırıcı teknolojilerle, belirli bir iş kategorisi var olmaya devam edecek, ancak o kategorideki her işçi daha

[14] Aaron Bastani, *Fully Automated Luxury Communism: A Manifesto*, Verso, 2019.

[15] Martin Ford, Zoe Thomas'tan aktardığı üzere, pandeminin "tüketici tercihini değiştireceğini ve otomasyon için gerçekten yeni fırsatlar yaratacağını" öne sürüyor, "Coronavirus: Will Covid-19 speed up the use of robots to replace human workers?," *BBC News*, 19 Nisan 2020. Ayrıca bkz. Michael Corkery ve David Gelles, "Robots Welcome to Take Over, As Pandemic Accelerates Automation," *New York Times*, 20 Nisan 2020; Carl Benedikt Frey, "Covid-19 will only increase automation anxiety," *Financial Times*, 21 Nisan 2020. Zıt bir görüş için bkz. Matt Simon, "If Robots Steal So Many Jobs, Why Aren't They Saving Us Now?," *Wired Magazine*, 23 Mart 2020.

üretken olacaktır. Örneğin, bir araba montaj hattına yeni makinelerin eklenmesi, hat çalışmasını bu haliyle ortadan kaldırmadan hat çalışmasını daha verimli hale getirecektir; herhangi bir sayıda otomobil üretmek için toplamda daha az hat işçisine ihtiyaç duyulacaktır. Bu tür bir teknik değişikliğin iş yıkımıyla sonuçlanıp sonuçlanmadığı, otomotiv endüstrisindeki göreli üretkenlik ve çıktı büyüme hızlarına bağlıdır: eğer çıktı, emek üretkenliğinden daha yavaş büyürse -aşağıda göreceğimiz gibi yaygın bir durum- o zaman iş sayısı azalacaktır. Bu, otomasyon tabloya dahil olmadan bile geçerlidir. Buna karşılık, Kurt Vonnegut'un *Otomatik Piyano* adlı romanında önerdiği gibi, tam bir "iş sınıflandırması ortadan kaldırıldığında, Puuf" hakiki otomasyon gerçekleşir.[16] Üretim ne kadar artarsa artsın, haddelenmiş çelikten başka bir telefon santrali operatörü veya el manipülatörü asla olmayacak. Burada makineler insan emeğinin yerini tamamen almıştır.

İşyeri otomasyonunun geleceğine ilişkin tartışmaların çoğu mevcut veya yakın gelecekteki teknolojilerin ne ölçüde emek ikame edici veya emek artırıcı nitelikte olduğunun bir değerlendirmesine dönüyor. Fakat bu iki tür teknik değişim arasında ayrım yapmak, sanıldığından daha zordur. Bir perakendeci, tek bir çalışan tarafından izlenen ve periyodik olarak ayarlanan dört otomatik ödeme makinesi kurduğunda, kasiyerlik bir meslek olarak sona mı ermiştir, yoksa her bir kasiyer şimdi üç ek kasa mı çalıştırmaktadır? Oxford Martin Okulu tarafından yapılan ünlü bir araştırma, bu meselelere uç bir bakış açısıyla yaklaşarak, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işlerin yüzde 47'sinin yüksek otomasyon riski altında olduğunu öne sürdü; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) daha yakın tarihli bir araştırması, işlerin yüzde 14'ünün yüksek tehlike altında olduğunu, diğer yüzde 32'sinin ise -emeğin ikamesinden ziyade artırıcı inovasyonlar nedeniyle- işlerin gerçekleştirilme biçiminde önemli bir değişiklik tehlikesi altında olduğunu tahmin ediyor.[17]

[16] Kurt Vonnegut, *Player Piano*, Dial Press, 2006 [1952], s. 73.

[17] Carl Frey ve Michael Osborne, çalışmalarını ilk başta 2013'te çevrimiçi olarak Oxford Martin çalışma belgesi şeklinde yayımladılar; çalışma daha sonra "The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerization?," olarak yayımlandı, *Technological Forecasting and Social Change*, 114. cilt, Ocak 2017; Ljubica Nedelkoska ve Glenda Quintini, "Automation, Skills Use, and Training," *OECD Social, Employment, and Migration Working Papers*, no. 202, 2018.

Aslında, her iki tür teknik değişimin de pek çok işçiyi işsiz bırakması beklenebilir. Bununla birlikte, bu tahminlerin en yükseğinde bile geçmişle niteliksel bir kopuşun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsizdir. Bir hesaba göre, "1960'larda işçilerin yaptığı işlerin yüzde 57'si bugün artık mevcut değil."[18] Diğer teknik değişim biçimlerinin yanı sıra, otomasyon da iş kaybının sürekli bir kaynağı olmuştur. Burada ele aldığım soru, yeni otomasyon teknolojilerinin gelecekte ek işleri yok edip etmeyeceği değil (cevap kesinlikle evettir). Bu teknolojilerin (gelişmiş robotik, yapay zekâ ve makine öğrenmesi) iş yıkımını hızlandırıp hızlandırmadığı ve artan sayıda insan hâlihazırda kendisini kalıcı olarak işsiz bulurken yeni iş yaratma oranını azaltıp azaltmadığıdır.

Eğer öyleyse, bu kapitalist ekonomilerin normal işleyişini tamamen alt üst eder. Otomasyon kuramının dayandığı bu içgörü, 1983'te Nobel ödüllü ekonomist Wassily Leontief tarafından en kısa şekilde ifade edildi: "Otomatik fiyat mekanizmasının etkin işleyişi", modern teknolojinin kendine özgü bir özelliğine, yani "toplam çıktıda eşi görülmemiş bir artışa" "kritik olarak bağlı olmasına" rağmen, yine de "üretici süreçlerin çoğunda insan emeğinin baskın rolünü güçlendirdi."[19] Başka bir deyişle, teknoloji, işin kendisini gereksiz kılmadan işçileri daha üretken hale getirdi. İşçiler ücret kazanmaya devam ettikleri sürece mallara yönelik talepleri etkili olacaktır. Herhangi bir zamanda, teknolojik bir atılım, kapitalist toplumları bir arada tutan bu kırılgan iğneyi yok edebilir. Örneğin yapay genel zekâ, birçok mesleği tek bir hamlede ortadan kaldırabilir ve büyük miktarlarda emeği her ne pahasına olursa olsun satılamaz hale getirebilir. Bu noktada, nüfusun geniş kesimlerinin tercihlerine ilişkin enformasyon piyasadan silinerek piyasayı işlemez hale getirecektir. Otomasyon kuramcıları, bu kavrayıştan yararlanarak -ve şimdi böyle bir atılımın var olduğunu ekleyerek- sıklıkla kapitalizmin geçici bir üretim tarzı olması gerektiğini ve kendisini ücretli iş ve parasal

---

[18] Jerry Kaplan, "Don't Fear the Robots,"tan alıntılanmıştır, *Wall Street Journal*, 21 Temmuz 2017. Bkz. Robert Atkinson ve John Wu, "False Alarmism: Technological Disruption and the US Labor Market, 1850–2015," Information Technology and Innovation Foundation, 2017, itif.org.

[19] Wassily Leontief, "Technological Advance, Economic Growth, and the Distribution of Income," *Population and Development Review*, 9. cilt, no. 3, 1983, s. 404.

mübadele etrafında örgütlemeyen yeni bir yaşam biçimine yol açacağını öne sürerler.[20]

Otomasyon, kapitalist toplumların değişmez bir özelliği olabilir [fakat] aynı şey, teknolojik değişim örneklerinden daha geniş bir toplumsal dönüşüm hesabına tahminde bulunan, yaklaşan bir otomasyon çağı kuramı için geçerli değildir. Tersine, modern tarihte onun tekerrürü dönemsel olmuştur. Yaklaşmakta olan bir otomasyon çağının heyecanı, Charles Babbage'ın 1832'de *Makine ve İmalat Ekonomisi Üzerine*'yi, John Adolphus Etzler'in 1833'te *Emeksiz, Tüm İnsanların Erişebileceği Cennet*'i ve Andrew Ure'nin 1835'te *İmalatın Felsefesi*'ni yayımlamasıyla en azından on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar izlenebilir. Bu kitaplar, asgari seviyede veya yalnızca denetimsel insan emeğiyle çalışan, büyük ölçüde veya tam otomatik fabrikaların yakında ortaya çıkacağını haber veriyordu. Onların tasavvurlarının, *Kapital*'inde birbirleriyle etkileşim halinde olan makinelerden oluşan karmaşık bir dünyanın insan emeğini ekonomik yaşamın merkezinden uzaklaştırma sürecinde olduğunu öne süren Marx üzerinde büyük bir etkisi oldu.[21]

Otomatik fabrika tasavvurları, 2010'larda tekrar ortaya çıkmasından önce 1930'larda, 1950'lerde ve 1980'lerde de yeniden belirmişti. Her seferinde, ancak toplumun yeniden düzenlenmesiyle önlenebilecek olan yaklaşan "felaket bir işsizlik ve toplumsal çöküş" çağı tahminleri onlara eşlik etti veya onlardan kısa bir süre sonra geldi.[22] Bu söylemin dönemselliğine işaret etmek, ona eşlik eden toplumsal tasavvurların bir kenara atılması gerektiği anlamına gelmiyor. Bir kere, otomasyon söyleminin öngördüğü teknolojik atılımlar hâlâ her an gerçekleştirilebilir. Geçmişte yanılmış olmaları, gelecekte de her

[20] Keynes, kapitalist ekonomilerdeki hiçbir mekanizmanın otomatik olarak tam istihdam yaratmayacağına dair kendi keşfine benzer bir tepkiye sahiptir. *Essays in Persuasion* içinde, Harcourt Brace, 1932 ve William Beveridge, *Full Employment in a Free Society*, George Allen & Unwin, 1944, özellikle. s. 21–3.

[21] Karl Marx, *Capital: A Critique of Political Economy*, 1. cilt, Penguin Classics, 1976 [1867], s. 492–508.

[22] Amy Sue Bix, *Inventing Ourselves out of Jobs: America's Debate over Technological Unemployment*, 1929–1981, Johns Hopkins University Press, 2000, s. 305–7. Ayrıca bkz. Jason Smith, "Nowhere to Go: Automation, Then and Now," *Brooklyn Rail*, Mart-Nisan 2017.

zaman yanılacakları anlamına gelmez. Bunun da ötesinde, bu otomasyon tasavvurları toplumsal açıdan açıkça üretken olmuştur: kapitalist toplumlarda gizil olan belirli ütopik olasılıklara işaret etmektedirler. Gerçekten de, Herbert Marcuse, James Boggs ve André Gorz dahil, yirminci yüzyılın en ileri görüşlü sosyalistlerinden bazıları ya otomasyon kuramcılarıydı ya da onlardan ilham alıyorlardı.

Otomasyon kuramı, dönemselliğini hesaba katarsak, kapitalist toplumların, yapısal ve tesadüfî nedenlerin bir karışımı nedeniyle, bu toplumlarda kendi sınırları üzerinden düşünmenin bir yolu olarak tekrar tekrar ortaya çıkan kendiliğinden bir söylem olarak tanımlanabilir. Otomasyon söylemini dönemsel olarak ortaya çıkaran şey, emek piyasasının işleyişine ilişkin derin bir endişedir: Çok fazla insan için çok az iş vardır. Piyasa neden onlara ihtiyacı olan bu kadar çok işçiye iş sağlayamıyor? Otomasyon söyleminin savunucuları, bu düşük emek talebi sorununu, gemi azıya almş teknolojik değişim açısından açıklıyor.[23]

Çok Az İş

Otomasyon söylemi bugün yine bu kadar geniş bir alana hitap ediyorsa, bunun nedeni otomasyona atfedilen sonuçların etrafımızda olmasıdır: küresel kapitalizm, ihtiyacı olan birçok insan için iş sağlayamıyor. Başka bir deyişle, işsizlik istatistiklerinde yeterince kaydedilmeyen, sürekli olarak düşük bir emek talebi olmuştur.[24] Emek talebi eksikliği, 2020 pandemisinde olduğu gibi resesyonlar sırasında daha yüksek işsizlik artışlarına ve pandemi resesyonunun ardından

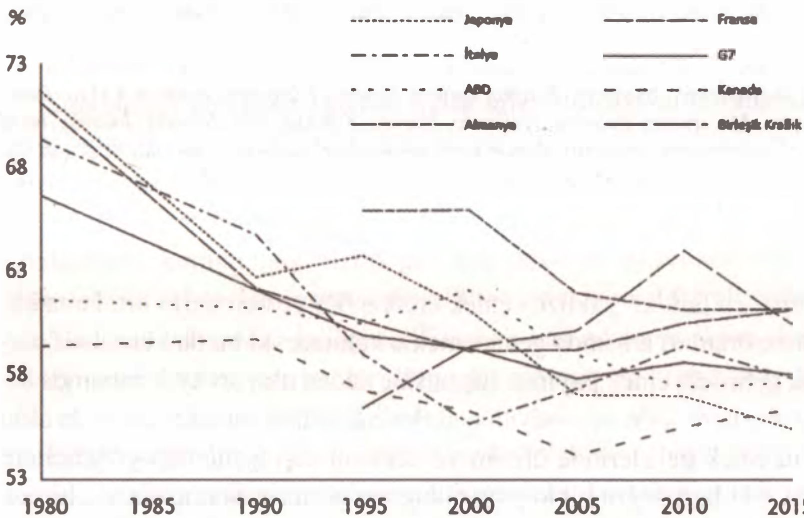
---

[23] Sürekli emek talebi eksikliğine ilişkin iki, daha kötü şöhretli kuram da modern tarihte dönemsel olarak yeniden belirdi: Yorumcular bazen bir açıklama için Malthusçu nüfus dinamiklerine baktılar ve diğer zamanlarda Yahudi bankerlerin para arzını manipüle ettiğine dair sahte kanıtlara döndüler. Bkz. Ian Angus ve Simon Butler, *Too Many People? Population, Immigration, and the Environmental Crisis*, Haymarket, 2011; Moishe Postone, "Anti-Semitism and National Socialism: Notes on the German Reaction to *Holocaust*," *New German Critique*, 19, S1, 1980.

[24] Örn. bkz. Jeanna Smialek ve Keith Collins, "How the Faith Lost Its Faith in 'Full Employment'", *New York Times*, 12 Aralık 2019. Fed sisteminin kendi içinde, R. Jason Faberman vd. 2008 krizinden bu yana, "işsizlik oranının", cesareti kırılmış işçilerin, zaman açısından eksik istihdam edilen işçilerin ve ücret kazanma potansiyelleri açısından eksik istihdam edilen işçilerin varlığı nedeniyle "emek piyasasındaki potansiyel durgunluğun yalnızca bir kısmını" yakaladığını açıklamışlardır. "The Shadow Margins of Labor Market Slack," NBER Çalışma Belgesi 26852, Mart 2020. Elbette, COVID-19 pandemisi resesyonu bu tartışmaların çoğunu farazi hale getirdi.

tekrarlanması muhtemel bir fenomen olan giderek artan istihdamsız iyileşmelere yansımıştır.[25] Ancak, belirli bir yılda kazanılan tüm gelirin kâr yerine ücret olarak dağıtılan payındaki düşüşün kanıtladığı gibi, düşük emek talebi de artan eksik istihdama yansımıştır.[26] Ana akım ekonomistler, uzun süredir emek payının istikrarını, ekonomik kalkınmanın kazanımlarının geniş çapta dağıtılmasını sağlaması beklenen doğal olmayan bir ekonomik büyüme gerçeği olarak kabul ettiler. Artan eğitim kazanımları ve daha sağlıklı yaşamlar biçimindeki sözümona insan sermayesinin büyük yatırımlarına rağmen, G7 ülkelerinde emeğin gelir içindeki payı on yıllardır düşmüştür (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Emeğin Gelir İçindeki Payı, G7 Ekonomileri, 1980–2015

Kaynak: OECD Üretkenlik Göstergeleri Özeti, 2017, 1. Bölüm, Şekil 1.8.

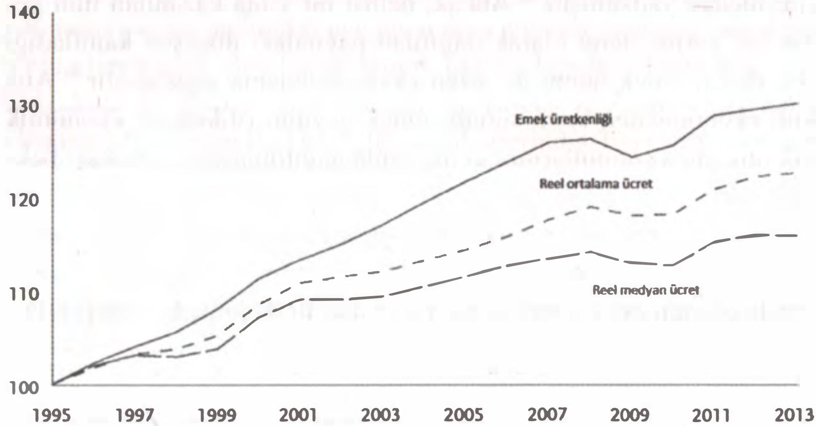
Bu tür değişimler, işçilerin pazarlık gücünde radikal bir düşüşe işaret ediyor. Ve tipik işçi, bu istatistiklerin bile öne sürdüğünden daha sert gerçeklerle karşı karşıya kalmıştır, çünkü ücret artışı giderek en yüksek kazananlara, yani kötü şöhretli yüzde 1'e doğru aktı.

---

[25] Aaron Benanav, "Crisis and Recovery," *Phenomenal World*, 3 Nisan, 2020, phenomenalworld.org adresinden erişilebilir.

[26] Düşük gelirli ülkelerdeki birçok insan kendi hesabına çalışan veya ücret ödenmeyen aile emekçisi olduğundan, emek payının küresel ölçüleri serbest meslekten elde edilen geliri içerir.

Şekil 1.2. Üretkenlik-Ücret Farkı, OECD Ülkeleri, 1995–2013

Not: 1995=100. Finlandiya, Almanya, Japonya, Kore, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İtalya, İsveç, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Avustralya, İspanya, Çekya, Danimarka, Macaristan, Polonya, Hollanda, Norveç, Kanada, Yeni Zelanda, İrlanda, İsrail ve Slovakya dahil yirmi dört ülkenin istihdam ağırlıklı ortalaması. Ayrıntılı bilgi için bkz. OECD Ekonomik Görünümü.

Kaynak: OECD Ekonomik Görünümü, Cilt 2018, 2. Sayı, 2. Bölüm, Şekil 2.2.

Büyüyen farklar, yalnızca emek üretkenliği ve ücretlerin ortalama büyüme oranları arasında genişlemekle kalmadı -ki bu da kümülatif olarak gelirdeki emek payının düşmesine neden oluyor- aynı zamanda ortalama ücretlerin ve medyan ücretlerin büyüme oranları arasında oldu -bu, emek gelirlerinde üretim ve denetim dışı işçilerden yöneticilere ve CEO'lara doğru bir kayma olduğunu gösterir. Sonuç olarak, birçok işçi ekonomik büyümenin yok denecek kadar ince bir dilimini gördü (Şekil 1.2).[27] Bu koşullar altında, artan ekonomik eşitsizlik ancak yeniden bölüşüm programlarının gücüyle sınırlandırılacaktır. Ancak "toplumsal dayanışma siyaseti" gün geçtikçe zayıflamaktadır.[28] Otomasyon söyleminin David Autor ve Robert J. Gordon gibi ekonomist

[27] Bkz. Josh Bivens ve Lawrence Mishel, "Understanding the Historic Divergence between Productivity and a Typical Worker's Pay," EPI Bilgilendirme Belgesi 406, Eylül 2015; Paolo Pasimeni, "The Relation between Productivity and Compensation in Europe," Avrupa Komisyonu Tartışma Belgesi 79, Mart 2018.

[28] Bkz. Kathleen Thelen, *Varieties of Liberalization and the New Politics of Social Solidarity*, Cambridge University Press, 2014.

eleştirmenleri bile ekonomide bir şeylerin ters gittiği ve düşük emek talebine yol açtığı bu eğilimlerden rahatsız.[29]

Otomasyon kuramı savunucularının öne sürdüğü gibi, düşük emek talebinin nedeni gemi azıya almış teknolojik değişim mi? Öyle olmadığını savunarak bu kuramın eleştirmenlerine katılacağım. Bununla birlikte, bu arada, hem sadece yüksek gelirli ülkelerde geçerli olan sürekli düşük emek talebine alternatif açıklamalar sağladıkları için hem de zaten uzun süredir dünya ekonomisini kuşatan ve COVID-19 nedeniyle muhtemelen yıllar içinde daha da kötüleşecek olan eksik küresel emek talebi sorununun ölçeğine uygun radikal bir toplumsal değişim tasavvuru gibi bir şey üretemedikleri için eleştirmenleri de eleştireceğim. Baştan söylemeliyim ki, bana, otomasyon söyleminin sol kanadı, onu eleştirenlerden daha sempatik geliyor.

Sundukları açıklama yetersiz kalsa bile, otomasyon kuramcıları en azından dünyanın dikkatini, gerçek sorun olan sürekli düşük emek talebine odakladılar. Ayrıca, bu soruna -nitelik olarak geniş ölçüde özgürleştirici- çözümler hayal etme çabalarında da başarılı oldular. Otomasyon kuramcıları bizim geç kapitalist ütopyacılarımızdır.[30] Küresel bir salgından, artan eşitsizlikten, inatçı neoliberalizmden, yeniden canlanan etno-milliyetçilikten ve baş gösteren iklim değişikliği tehdidinden sarsılan bir dünyada, otomasyon kuramcıları insanlığın -ne anlama gelirse gelsin- tarihimizde bir sonraki aşamaya ilerlediği özgür bir gelecek tasavvuruyla felaketi aşmaya çalıştılar ve teknoloji hepimizi tutkularımızı keşfetmek ve takip etmek için özgürleştirmeye yardımcı oluyor. Bu, geçmişin birçok ütopyasında olduğu gibi, bu tasavvurların yazarlarının yapıcı toplumsal değişimin nasıl gerçekleşebileceğine dair teknokratik fantezilerinden kurtarılması gerekmesi gerçeğine rağmen doğrudur.

---

[29] Bkz. DavidAutor, "Paradox of Abundance: AutomationAnxiety Returns," ed. Subramanian Rangan, ed., *Performance and Progress: Essays on Capitalism, Business, and Society* içinde, Oxford University Press, 2015, s. 257; Robert J. Gordon, *Rise and Fall of American Growth*, Princeton University Press, 2016, s. 604

[30] Bkz. Fredric Jameson, *Archaeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*, Verso, 2005.

Otomasyon söylemine yanıt olarak, aşağıdaki bölümler dört karşı sav geliştiriyor. Birincisi, geçmiş yıllardaki emek talebindeki düşüşün, teknolojik inovasyonlarda eşi görülmemiş bir sıçramadan değil, derinleşen ekonomik durgunluk ortamında süregelen teknik değişimden kaynaklandığını öne sürüyorum. İkincisi, bu eksik emek talebinin, kitlesel işsizlik olarak değil, daha ziyade sürekli *eksik istihdam* olarak tezahür etme eğiliminde olduğunu iddia ediyorum. Üçüncüsü, düşük ücretli işçilerin dünyasının seçkinler tarafından kabul edilmeye ve hatta hoş karşılanmaya devam edeceğini, yani teknolojik ilerlemelerin hiçbir şekilde otomatik olarak evrensel temel gelir gibi teknokratik çözümlerin benimsenmesini gerektirmeyeceğine işaret ediyorum (bu arada, ETG uygulansa bile, onun, büyük bir eşitsizlik dünyasını ortadan kaldırmaya yardımcı olmaktan ziyade onu desteklemesi çok daha muhtemeldir). Dördüncüsü, tam veya tama yakın otomatik üretim olmadan bile bolluk içerisinde bir dünyayı nasıl yaratabileceğimizi açıklıyorum. Daha sonra, yönetim müdahalesi yerine toplumsal mücadele yoluyla oraya varabileceğimiz bir yol tasarlıyorum.

Tarihsel olarak, toplumsal politikadaki büyük değişimler, yalnızca komünizm veya medeniyetin çöküşü tehdidi gibi büyük baskılar altında benimsenmiştir. Bugün, toplumsal düzenin temel yapısını değiştirmeyi amaçlayan yeni bir kitlesel toplumsal hareketten gelen baskıya yanıt olarak politika reformları ortaya çıkabilir. Bu hareketten korkmak yerine, kendimizi onun bir parçası olarak görmeli, hedeflerini ve ileriye dönük yollarını ifade etmeye yardımcı olmalıyız. Bu hareket yenilgiye uğratılırsa, belki de elde edeceğimiz en iyi şey ETG olur, ancak bu bölüşüm reformu bizim amacımız olmamalıdır. Kıtlık sonrası bir dünyaya, ileri teknolojilerin gerçekleştirmemize yardımcı olacağı bir hedefe, tam üretim otomasyonu elde edilebilir -veya hatta arzu edilir- olmasa bile ulaşıyor olmalıyız.

Otomasyon söyleminin geri dönüşü, geçmiş zamanlarda olduğu gibi çağımızın da bir semptomu oldu: işlere yönelik arz ve talep arasındaki uçurum çok açıldığında ortaya çıktı ve pek çok kişinin iş artıkları bulmak için çabalamasına neden oldu, öyle ki bu insanlar piyasa tarafından düzenlenen bir toplumun yaşayabilirliğini sorgulamaya

başlıyorlar. COVID-19'un patlak vermesinden önce bile, emek piyasası mekanizmasının çöküşü geçmişte herhangi bir zamanda olduğundan daha aşırıydı. Bunun nedeni, geçtiğimiz yarım yüzyılda, dünya nüfusunun her zamankinden daha büyük bir bölümünün, zayıflayan küresel ekonomik büyüme oranları bağlamında hayatta kalmak için emeğini (veya emeğinin basit ürünlerini) satmaya bağımlı hale gelmesidir. Mevcut gerçekliğimiz, standart ekonomik analizlerden ziyade yakın gelecekteki bilim kurgu distopyalarıyla daha iyi tanımlanabilir; bizimki, zenginlerin korunaklı, iklim denetimli topluluklarda yaşadığı, geri kalanımızın geleceği olmayan işlerde, akıllı telefonlarda video oyunlar oynayarak zamanımızı çarçur ettiği, sokak satıcılarının ve çekçek çekicilerinin kafalarının üzerinde uçan mikro drone'ların olduğu sıcak bir gezegen. Bu zaman çizelgesinden çıkıp bir diğerine geçmemiz gerekiyor.

Tüm bireylerin bir yaşam kurmak için ihtiyaç duyduğu, istisnasız, her şeye erişiminin güvence altına alındığı kıtlık sonrası bir gelecek, insanlığın iklim değişikliğine karşı savaştığı dayanak olabilir. Bu, dünyayı yeniden kurduğumuz ve içinde bulunduğumuz koşulları yarattığımız temel de olabilir; James Boggs'un dediği gibi, "insanlık tarihinde ilk kez, büyük insan kitleleri, bir sonraki yemeğin nereden geleceği korkusuyla engellenmeden, araştırmak ve düşünmek, sorgulamak ve yaratmak, öğrenmek ve öğretmek için özgür olacaklar."[31] Bu kıtlık sonrası geleceğe doğru yolumuzu bulmak, otomasyon kuramcılarının kabul ettiği gibi yalnızca iş ve gelir arasında değil, aynı zamanda birçoklarının kabul etmediği gibi kâr ve gelir arasında bir kopuşu gerektiriyor.

[31] James Boggs, "Manifesto for a Black Revolutionary Party," Stephen M. Ward, ed., *Pages from a Black Radical's Notebook: A James Boggs Reader* içinde, Wayne State University Press, 2011, s. 219.

2. Bölüm

Emeğin Küresel Endüstrisizleşmesi

Teknolojinin neden olduğu iş yıkımının yaygın toplumsal sonuçları olacaksa, yüksek gelirli ülkelerdeki işçilerin yüzde 74'ü ile dünya çapındaki işçilerin yüzde 52'sini barındıran hizmet sektöründeki istihdamı ortadan kaldırması gerekecek.[1] Otomasyon söyleminin yayıcıları bu nedenle perakende, ulaşım ve gıda hizmetlerinde "robotlaşmanın" sipariş alan, stok raflarını düzenleyen, araba süren, hamburgerleri çeviren büyüyen bir makine ordusuyla "buhar toplamak" olduğu söylenen "hizmet sektörü otomasyonunun yeni biçimlerine" odaklanıyor. Bazıları yıllarca eğitim ve öğretim gerektiren hizmetler de dahil olmak üzere daha birçok hizmet sektörü işinin, yapay zekâdaki ilerlemeler nedeniyle önümüzdeki yıllarda geçersiz hale geleceği tahmin ediliyor.[2] Tabii ki, bu iddialar çoğunlukla teknolojilerin gelecekteki istihdam örüntüleri üzerindeki etkileriyle ilgili tahminlerdir. Bu tür tahminler yanılabilir - örneğin, Ocak 2020'nin ilk haftasında Körfez

---

[1] 2019 için tahminleri içeren, *Key Indicators of the Labour Market*, 9. Baskı, 2015, ILO'ya göre hesaplanmıştır. Küresel ekonomide, bu hizmet çalışanlarının çoğu, yirminci yüzyıl teknolojileriyle zaten ortadan kaldırılabilecek işlerde -süpermarketler, büyük perakendeciler, soğutmalı kamyon taşımacılığı vb.-, çöpleri toplayarak veya el arabalarında yiyecek satarak gayri resmi olarak istihdam edilmektedir.

[2] Nick Dyer-Witheford, *Cyber-proletariat: Global Labour in the Digital Vortex*, Pluto, 2015, s. 184. Rutin zihinsel faaliyetler, hatta çok yetenek isteyenler bile, şu anda makinelerin sahip olduğundan daha fazla el becerisi gerektiren rutin olmayan el işlerden daha kolay otomatikleştiriliyor. Erik Brynjolfsson ve Andrew McAfee, *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*, W.W. Norton, 2014, s. 28–9.

Bölgesi'ndeki üç espresso-ve-hamburger-bandı robotu şirketi kapandı veya zararlarını kabul etmek zorunda kaldılar.[3]

Otomasyon kuramcıları iddialarını ortaya koyarken, hizmetlerde gerçekleşmeye başladığını düşündükleri şeye emsal olarak genellikle imalat sektörüne işaret ederler. İmalatta, istihdam kıyameti çoktan gerçekleşti.[4] Bu kuramcıların iddialarını değerlendirmek için, bu sektörün kaderinde otomasyonun nasıl bir rol oynadığına bakarak başlamak mantıklıdır. Ne de olsa imalat, otomasyona en uygun alandır, çünkü üretim bölümünde "makinelerin çalıştığı ortamı radikal bir şekilde basitleştirmek, otonom çalışmayı sağlamak" mümkündür.[5] Endüstriyel robotik uzun süredir piyasadadır: İlk robot olan "Unimate", 1961'de General Motors fabrikasına kuruldu. Yine de, 1960'ların sonlarına kadar, bu sektörü inceleyen bilim insanları, Ludditlerin uzun vadeli teknolojik işsizlik korkularını reddedebildiler. İmalat istihdamı, tam da teknik inovasyonun en hızlı şekilde gerçekleştiği hatlarda en hızlı şekilde büyüdü, çünkü bu hatlar fiyatların en hızlı düştüğü ve ürünlere olan talebin büyümesini teşvik edildiği hatlardı. O dönem çoktan bitti.[6] Son elli yılda, endüstrileşme, sadece herhangi bir alanda değil, çoğu ülkenin imalat sektörlerinde yerini endüstrisizleşmeye bıraktı.[7]

Üretkenlik Paradoksu

Bilimsel literatürde, endüstrisizleşme, "en yaygın olarak, toplam istihdam içinde imalat sektörünün payındaki düşüş olarak tanımlanır."[8]

---

[3] Eve Batey, "Is SF Facing a Robot Food Apocalypse?," *Eater San Francisco*, 8 Ocak, 2020. Ayrıca bkz. Tim Carman, "This Automated Restaurant Was Supposed to Be the Future of Dining. Until Humanity Struck Back," *Washington Post*, 24 Ekim, 2017.

[4] Bkz., örn., Brynjolfsson ve McAfee, *Second Machine Age*, s. 30–1; Martin Ford, *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*, Basic Books, 2015, s. 1–12.

[5] David Autor, "Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation," *Journal of Economic Perspectives*, 29. cilt, no. 3, 2015, s. 23.

[6] Eileen Appelbaum ve Ronald Schettkat, "Employment and Productivity in Industrialized Economies," *International Labour Review*, 134. cilt, no. 4–5, 1995, s. 607–9.

[7] Aksi belirtilmedikçe, bu bölümün geri kalanındaki istatistikler şu kaynaklardan alınmıştır: *Conference Board, International Comparisons of Manufacturing Productivity and Unit Labour*, son güncelleme: Ocak 2020 ve *Total Economy Database*, son güncelleme: Nisan 2019.

[8] Fionna Tregenna, "Characterizing Deindustrialization: An Analysis of Changes in Manufacturing Employment and Output Internationally," *Cambridge Journal of Economics*, 33. cilt, no. 3, 2009, s. 433.

Bu pay, 1960'ların sonlarından ve 1970'lerin başlarından itibaren her şeyden önce yüksek gelirli dünyada düştü. İmalat, 1970'de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tüm işçilerin yüzde 22'sini istihdam ederken, bu pay 2017'de sadece yüzde 8'di. Aynı dönemde, imalat istihdam payları Fransa'da yüzde 23'ten yüzde 9'a ve Birleşik Krallık'ta yüzde 30'dan yüzde 8'e düştü. Japonya, Almanya ve İtalya daha küçük ama yine de önemli düşüşler yaşadı: Japonya'da yüzde 25'ten yüzde 15'e; Almanya'da yüzde 29'dan yüzde 17'ye ve İtalya'da yüzde 25'ten yüzde 15'e düşüşler oldu. Tüm durumlarda, düşüşler nihayetinde imalatta istihdam edilen toplam insan sayısındaki önemli düşüşlerle ilişkilendirildi. ABD, Almanya, İtalya ve Japonya'da imalat işlerinin toplam sayısı savaş sonrası zirvelerden yaklaşık üçte bir oranında düştü; Fransa'da yüzde 50 ve Birleşik Krallık'ta yüzde 67 düştü.[9]

Bu yüksek gelirli ülkelerdeki endüstrisizleşmenin, üretim tesislerinin denizaşırı (offshore) yerlere taşınmasının sonucu olması gerektiği yaygın olarak varsayılır. Denizaşırılık, dünyanın en büyük ticaret açıklarına sahip olan Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık'ta endüstrisizleşmeye kesinlikle katkıda bulunmuştur. Yine de, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık da dahil olmak üzere, yukarıda adı geçen ülkelerin hiçbirinde, imalat sektöründeki iş kaybı, imalat çıktısının mutlak seviyelerindeki düşüşlerle ilişkilendirilmemiştir. Tersine, reel katma değerle ölçülen imalat üretim hacmi, 1970 ile 2017 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Almanya, Japonya ve İtalya'da iki kattan fazla arttı. İmalat sektörü bu grup içerisinde en kötü durumda olan Birleşik Krallık bile bu dönemde imalat reel katma değerinde yüzde 25'lik bir artış gördü. Elbette düşük ve orta gelirli ülkeler, yüksek gelirli ülkelere ihracat için giderek daha fazla mal üretiyorlar; bununla birlikte, yüksek gelirli ülkeler 2010'ların sonunda geçmişte olduğundan daha fazla mamul mal ürettikleri için, ikincisinde endüstrisizleşme, üretken kapasitenin birincisine kaymasının sonucu olamaz. Otomasyon kuramcılarının temel beklentilerine uygun olarak, daha az işçi tarafından daha fazla mal üretiliyor.

---

[9] İmalat, tipik olarak madencilik, inşaat ve kamu hizmetlerini içeren ve aynı zamanda, çoğunlukla imalattaki iş kaybı nedeniyle azalan istihdam payları gören daha büyük endüstri sektörünün bir parçasıdır.

Bu temelde, yorumcular, gelişmiş ekonomilerdeki endüstriyel iş kaybının başlıca nedeni olarak, yurtdışından düşük maliyetli ithalat akışından ziyade hızla artan emek üretkenliğini gösteriyorlar.[10] Ancak daha yakından incelendiğinde, bu açıklamanın da yetersiz olduğu ortaya çıkıyor. İmalat üretkenliği on yıllardır yavaş bir hızda büyüyor, önde gelen ekonomist Robert Solow'un esprili bir yorumuyla, "Bilgisayar çağını her yerde görüyoruz, üretkenlik istatistikleri dışında."[11] Otomasyon kuramcıları, bu "üretkenlik paradoksunu" -ürünlere yönelik zayıf talep veya düşük ücretli işçilerin sürekli mevcudiyeti açısından açıklayarak- kendi hesapları için bir sorun olarak tartışıyorlar ancak bunun gerçek önemini hafife alıyorlar. Bu kısmen, ABD imalatında 1950'den bu yana yılda ortalama yüzde 3 oranında istikrarlı bir emek üretkenliği artışının ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu temelde, Erik Brynjolfsson ve Andrew McAfee, otomasyonun büyüme oranındaki bir artıştan ziyade üstel büyümenin bileşik etkilerinde ortaya çıkabileceğini öne sürüyor.[12]

Bununla birlikte, resmi ABD imalat büyüme oranı istatistikleri, daha yüksek işlem hızlarına sahip bilgisayarların üretimini, daha fazla bilgisayar üretimine eşdeğer olarak kaydettikleri için, büyük ölçüde aşırı şişirilmiştir.[13] Bu nedenle, hükümet istatistikleri, 1987 ile 2011 yılları arasında bilgisayar ve elektronik alt sektöründeki üretkenlik seviyelerinin, bu alt sektör dışındaki üretkenlik büyümesi oranları aynı dönemde yılda yaklaşık yüzde 2'ye düştüğü halde bile, yıllık ortalama yüzde 10'un üzerinde hızla yükseldiğini gösteriyor.[14]

---

[10] Bilimsel literatürde, bkz., örneğin, Robert Rowthorn ve Ramana Ramaswamy'nin sık alıntılanan makalesi, "Deindustrialization: Causes and Implications," IMF Çalışma Belgesi 97/42, 1997. Basında, bkz. Eduardo Porter, "Is the Populist Revolt Over? Not if Robots Have Their Way," *New York Times*, 30 Ocak 2018.

[11] Aktaran Brynjolfsson ve McAfee, *Second Machine Age*, s. 100.

[12] A.g.e., s. 43–5.

[13] Bkz. Martin Neil Baily ve Barry P. Bosworth, "US Manufacturing: Understanding Its Past and Its Potential Future," *Journal of Economic Perspectives*, 28. cilt, no. 1, 2014; Daron Acemoğlu vd., "Return of the Solow Paradox? IT, Productivity, and Employment in US Manufacturing," *American Economic Review*, 104. cilt, no. 5, 2014 ve Susan Houseman, "Understanding the Decline of US Manufacturing Employment," Upjohn Institute Çalışma Belgesi 18-287, 2018.

[14] Baily ve Bosworth, "US Manufacturing," s. 9. Bilgisayarlar ve elektronikler, ABD imalat çıktısının yüzde 10 ila 15'ini oluşturuyor.

2011'den başlayarak imalat sektöründeki eğilimler daha da kötüleşti: bir bütün olarak sektörde istihdam edilen kişi başına reel çıktı 2017'de 2010'a göre daha düşüktü. Otomasyon kuramcılarına göre, imalatta üretkenlik büyümesi oranları, gelişen teknolojiler nedeniyle hızla yükselmeleri beklenirken tam olarak çöktü.

ABD imalat üretkenliği istatistiklerinin düzeltilmesi, onları, savaş sonrası zirvelerinden bu yana imalat üretkenliği büyüme oranlarının önemli ölçüde düştüğü Almanya ve Japonya gibi ülkelerdeki eğilimlerle daha uyumlu hale getiriyor. Almanya'da imalat üretkenliği 1950'lerde ve 60'larda yıllık ortalama yüzde 6,3 oranında artarken, 2000'den 2017'ye yüzde 2,4'e düştü. Bu düşüş eğilimi, bir dereceye kadar, hızlı telafi büyümesi döneminin sona ermesinin beklenen bir sonucuydu. Bununla birlikte, Almanya ve Japonya endüstriyel robotik alanında ABD'yi geride bıraktığından, otomasyon kuramcıları için yine de şaşırtıcı olmalıdır. Nitekim Tesla'nın Kaliforniya'daki büyük ölçüde otomatikleştirilmiş otomobil fabrikasında kullanılan robotlar, bir Alman robotik şirketi tarafından yapıldı.[15] 2016 itibariyle, Alman ve Japon şirketleri, ABD'ye kıyasla imalat işçisi başına yaklaşık yüzde 60 daha fazla endüstriyel robot kullanıyordu.[16]

Yine de endüstrisizleşme, sönük imalat-üretkenlik büyüme oranlarına rağmen tüm bu ülkelerde gerçekleşmeye devam etti; yani otomasyon kuramcılarının beklediği gibi gerçekleşti -ancak sundukları nedenlerle değil. Endüstrisizleşmenin nedenlerini daha ayrıntılı araştırmak için aşağıdaki tanımlara güveniyorum. Hem yukarıda hem de aşağıda kullanıldığı şekliyle *çıktı*, belirli bir ekonomik sektörde reel veya enflasyona göre düzeltilmiş "katma değer" cinsinden üretim hacminin (ne kadar üretildiğinin) bir ölçüsüdür.[17] Gayri safi yurt içi hasıla veya

---

[15] Daniel Michaels, "Foreign Robots Invade American Factory Floors," *Wall Street Journal*, 26 Mart 2017.

[16] 2016 yılında 10.000 imalat çalışanı başına kurulu endüstriyel robotlarda en yüksek seviyeye sahip ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri (189) ve Çin'e (68) kıyasla Güney Kore (631), Singapur (488), Almanya (309) ve Japonya (303) daha düşük sıralarda yer aldı, Uluslararası Robotik Federasyonu, "Robot Density Rises Globally," *IFR Press Releases*, 7 Şubat 2018.

[17] Standart ekonomik muhasebede, katma değer, diğer ara maliyetler toplam gelirden düşüldükten sonra ücretlerde ve kârlarda kazanılan gelire eşdeğerdir.

GSYİH, bir bütün olarak ekonomi için sadece katma değerdir. *İstihdam*, burada kullandığım şekliyle, çalışılan saatlerden ziyade işçi sayısının bir ölçüsüdür -ilki genellikle daha zengin ülkelerin dışında bulunmaz-, *üretkenlik* ise çıktının istihdama oranıdır: İşçi başına daha fazla çıktı üretilirse, işçinin üretkenlik seviyesi daha yüksek olur. Herhangi bir ekonomi sektör için, çıktı büyüme oranı (ΔO) eksi emek üretkenliği büyüme oranı (ΔP), istihdam büyüme oranına (ΔE) eşittir. Böylece, $\Delta O - \Delta P = \Delta E$.[18] Bu denklem tanım gereği doğrudur. Otomobil üretimi yılda yüzde 3 büyüyorsa ve otomotiv endüstrisindeki üretkenlik yılda yüzde 2 büyüyorsa, o sektördeki istihdam yılda yüzde bir artmış olmalıdır (3 − 2 = 1). Tersine, çıktı yılda yüzde 3 artarsa ve üretkenlik yılda yüzde 4 artarsa, istihdam yılda yüzde 1 daralacaktır (3 − 4 = -1).

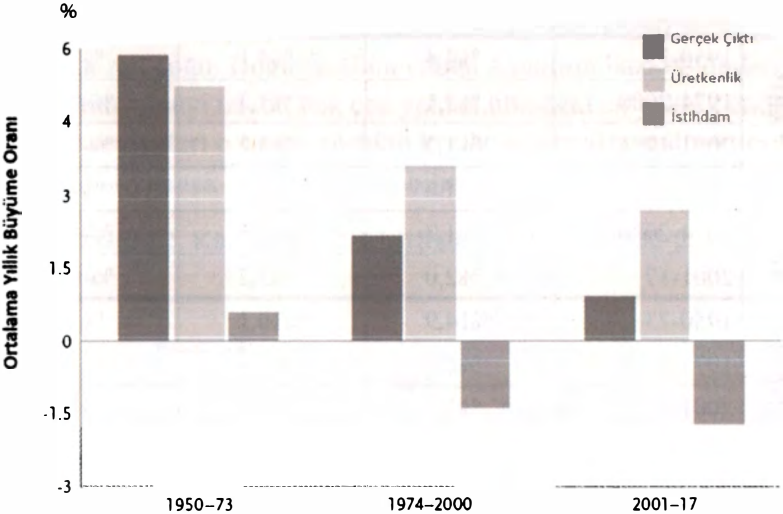
Fransa'daki imalat-çıktı büyüme oranlarının ayrıştırılması, bize yüksek gelirli ülkelerde görülen tipik örüntü hakkında bir fikir vermektedir (Şekil 2.1).[19] Savaş sonrası kapitalizmin sözde altın çağında, Fransız imalatındaki üretkenlik büyüme oranları bugünkünden çok daha yüksekti -1950 ile 1973 arasında yılda ortalama yüzde 5,2- ama çıktı büyüme oranları bundan daha da yüksekti -yıl başına yüzde 5,9. Sonuç olarak, istihdamın yılda yüzde 0,7 oranında istikrarlı bir şekilde artması gerekiyordu. 1973'ten bu yana, hem çıktı hem de üretkenlik büyüme oranları düştü, ancak çıktı büyüme oranları, üretkenlik büyüme oranlarından çok daha keskin bir şekilde düştü. Yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarında üretkenlik, savaş sonrası dönemde olduğundan çok daha yavaş bir hızla, yılda yüzde 2,7 oranında artıyordu. Bununla birlikte, daha yavaş üretkenlik büyüme oranları, yüzde 0,9 ile karşılık gelen endüstriyel çıktı büyüme oranlarından daha hızlıydı. Sonuç, imalat sektöründeki istihdamın yılda yüzde 1,7 oranında hızla daralması oldu. Bu daralma başlamadan önce bile, endüstrisizleşme teknik olarak başlamıştı: İmalat sektöründeki istihdamın büyüme oranı, sürekli olarak toplam işgücünün büyüme oranının altına düşer düşmez, imalat sektöründeki istihdam payı düşüş eğilimine başladı.

---

[18] Bu denklem, sözde küçük terim olan $\Delta P \Delta E$'yi önemsiz olarak dışarıda tutar. Bu denklem emek üretkenliği *(O/E)* tanımına göre doğru olduğundan, nedensellik kurmak için kullanılamaz.

[19] Fransa'da iş kaybının diğer Avrupa ülkelerine kıyasla biraz daha şiddetli olduğunu belirtmekte fayda var.

Şekil 2.1. Fransa'da İmalat Sektörü, 1950–2017

Kaynak: Konferans Kurulu, Uluslararası Verimlilik ve Birim Emek Maliyetleri Karşılaştırmaları, Temmuz 2018 baskısı.

Bu ayrıştırma, otomasyon kuramcılarının, imalatta üretkenliğin hızlı bir şekilde arttığını neden yanlış algıladıklarını açıklamaya yardımcı olur. Üretkenlik büyüme oranları, çıktı büyüme oranlarına göre yüksek olmuştur, ancak üretkenlik eskisinden daha hızlı büyüdüğü için değil - bu, hızlanan otomasyonun kesin bir işareti olur. Aksine, bu eğilimin anahtarı, çıktının eskisinden çok daha yavaş büyümesidir. Aynı örüntü diğer ülkelerin istatistiklerinde de görülebilir: imalat üretim seviyelerinde mutlak bir düşüş olmadı -gittikçe daha fazla üretildi- ama çıktı büyüme hızı düştü, bu nedenle çıktı büyümesi sürekli olarak üretkenlik büyümesinden daha yavaş oldu (Tablo 2.1). Endüstriyel çıktı büyüme oranları, ülkeden ülkeye karşılık gelen üretkenlik büyüme oranlarının altına düştüğü için, ekonomik göstergelerdeki niceliksel düşüşler, etkileri bakımından niteliksel hale geldi: imalat istihdam payları artan biçimde düştü. Kötüleşen ekonomik durgunluk, emeğin küresel endüstrisizleşmesini yaratmak için sınırlı bir teknolojik dinamizmle birleşti.

Tablo 2.1. İmalat Büyüme Oranları, 1950–2017

		Çıktı	*Üretkenlik*	*İstihdam*
ABD	1950-73	%4,4	%3,1	%1,2
	1974-2000	%3,1	%3,3	%-0,2
	2001-17	%1,2	%3,2	%-1,8
Almanya	1950-73	%7,6	%5,7	%1,8
	1974-2000	%1,3	%2,5	%-1,1
	2001-17	%2,0	%2,2	%-0,2
Japonya	1950-73	%14,9	%10,1	%4,3
	1974-2000	%2,8	%3,4	%-0,6
	2001-17	%1,7	%2,7	%-1,1

Kaynak: Konferans Kurulu, Uluslararası Verimlilik ve Birim Emek Maliyetleri Karşılaştırmaları, Temmuz 2018 baskısı.

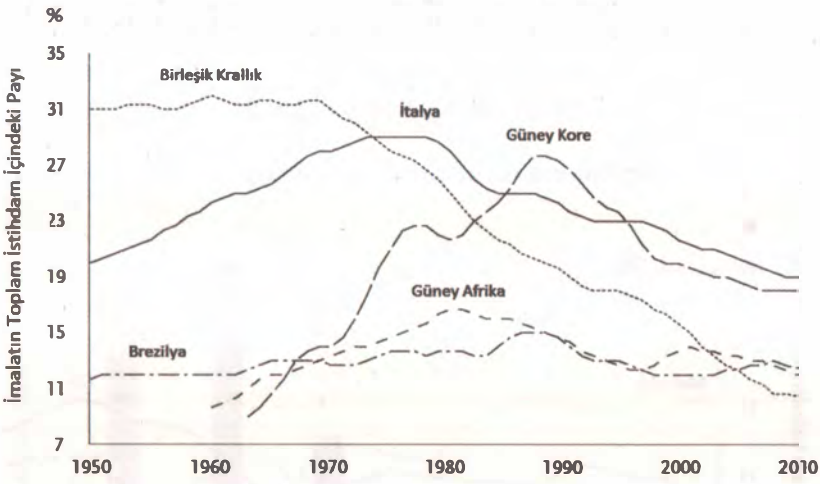
Bu tür "çıktı odaklı" endüstrisizleşmeyi salt teknolojik terimlerle açıklamak imkânsızdır.[20] Ekonomistler, alternatif perspektif arayışlarında, çoğunlukla bu eğilimi gelişmiş ekonomilerin zararsız bir evrimsel özelliği olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir.[21] Bununla birlikte, bu perspektif, bu sözde evrimsel ekonomik değişimin gerçekleştiği kişi başına düşen GSYİH seviyelerindeki aşırı farklılıkları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Endüstrisizleşme ilk olarak 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında yüksek gelirli ülkelerde, kişi başına gelir seviyelerinin Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Japonya'da birbirine yaklaştığı bir dönemin sonunda ortaya çıktı. Takip eden yıllarda, endüstrisizleşme, kişi başına gelirde

[20] Jose Gabriel Palma, "Four Sources of 'Deindustrialization' and a New Concept of the 'Dutch Disease,'" Jose Antonio Ocampo, ed., *Beyond Reforms: Structural Dynamics and Macroeconomic Vulnerability* içinde, Stanford University Press, 2005, s. 79–81. Bkz. Rowthorn ve Ramaswamy, "Deindustrialization," s. 6, ve yanı sıra Dani Rodrik, "Premature Deindustrialization," *Journal of Economic Growth*, 21. cilt, no. 1, 2016, s. 7.

[21] Rowthorn ve Ramaswamy, "Deindustrialization," s. 20. Ayrıca bkz. Robert Rowthorn ve Ken Coutts, "De-industrialisation and the balance of payments in advanced economies," *Cambridge Journal of Economics*, 28. cilt, no. 5, 2004. Rowthorn ve arkadaşları endüstrisizleşmeyi öncelikle imalat ve hizmetlerde üretkenlik büyüme oranları arasındaki farklar açısından açıklamalarına rağmen, önceki bir endüstrileşme döneminin varlığını açıklamak ve endüstrileşmenin endüstrisizleşmeye boyun eğdiği dönüm noktasının zamanlamasını açıklamak için talebin bileşimindeki evrimsel değişiklikler kuramına döndüler.

daha büyük farklılıklarla orta ve düşük gelirli ülkelere "zamanından önce" yayıldı (Şekil 2.2).[22] 1970'lerin sonlarında, endüstrisizleşme Güney Avrupa'ya ulaştı; onu, 1980'lerde ve 90'larda Latin Amerika'nın çoğu, Doğu ve Güneydoğu Asya'nın bazı bölümleri ve Afrika'nın güneyi izledi. Pek çok yoksul ülkedeki en yüksek endüstrileşme seviyeleri o kadar düşüktü ki, ilk etapta asla endüstrileşmediklerini söylemek daha doğru olabilir.[23]

Şekil 2.2. Küresel Endüstrisizleşme Dalgaları, 1950–2010

Kaynak: Groningen Büyüme ve Gelişim Merkezi, 10-Sektör Veri Tabanı, Ocak 2015 baskısı.

Yirminci yüzyılın sonunda, küresel bir endüstrisizleşme dalgasından bahsetmek mümkündü: dünya çapında imalat istihdamı, 1991 ile

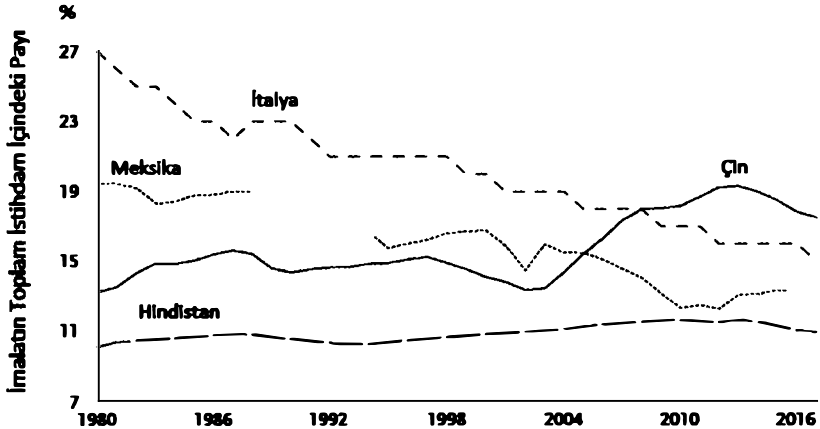
---

[22] Örneğin, istihdamın imalat payındaki düşüşle ölçülen endüstrisizleşme, 1986'da Brezilya'da, ülkenin kişi başına düşen GSYİH'sinin -Fransa'nın 1973'te endüstrisizleşmeye başladığı dönemde kişi başına düşen GSYİH'sinin yarısından biraz fazla olacak şekilde-12.100 dolar (satın alma gücü paritesinde olarak 2017 ABD doları ile ölçüldü) olduğu zaman başladı. Güney Afrika, Endonezya ve Mısır, ekonomileri endüstrisizleşmeye başladığında daha düşük gelir seviyelerine sahipti. Bkz. Sukti Dasgupta ve Ajit Singh, "Manufacturing, Services, and Premature Deindustrialization in Developing Countries: A Kaldorian Analysis," George Mavrotas ve Anthony Shorrocks, ed., *Advancing Development: Core Themes in Global Economics* içinde, Palgrave Macmillan, 2007; Tregenna, "Characterizing Deindustrialization."

[23] Fiona Treganna bu süreci "Deindustrialization, Structural Change, and Sustainable Economic Growth," çalışmasında "endüstri öncesi endüstrisizleşme" olarak tanımlıyor, UNIDO/UNU-MERIT Arka Plan Belgesi 32, 2015.

2016 arasında mutlak olarak yılda yüzde 0,4 arttı, ancak bu, küresel emek gücünün genel büyümesinden çok daha yavaştı, sonuç olarak, toplam istihdam içindeki imalat payı aynı dönemde 3 puan azaldı.[24] Çin önemli bir istisnadır, ancak yalnızca kısmi bir istisnadır (Şekil 2.3). 1990'ların ortalarında, Çin'in devlete ait işletmeleri milyonlarca işçiyi işten çıkararak, imalat-istihdam paylarını sabit bir aşağı yönlü yörüngeye çekti.[25] Çin, 2000'lerin başından itibaren istihdam açısından yeniden endüstrileşti, ancak daha sonra 2010'ların ortalarında bir kez daha endüstrisizleşmeye başladı. İmalat-istihdam payı o zamandan beri önemli ölçüde düştü, 2013'te yüzde 19,3'ken 2018'de yüzde 17,2 oldu. Endüstrisizleşme otomasyonla veya gelişmiş ekonomilerin iç evrimi ile açıklanamıyorsa, kaynağı ne olabilir?

Şekil 2.3. Çin, Hindistan ve Meksika'daki Endüstrisizleşme, 1980–2017

Kaynak: Konferans Kurulu, Uluslararası Üretkenlik ve Birim Emek Maliyetleri Karşılaştırmaları, Temmuz 2018 baskısı.

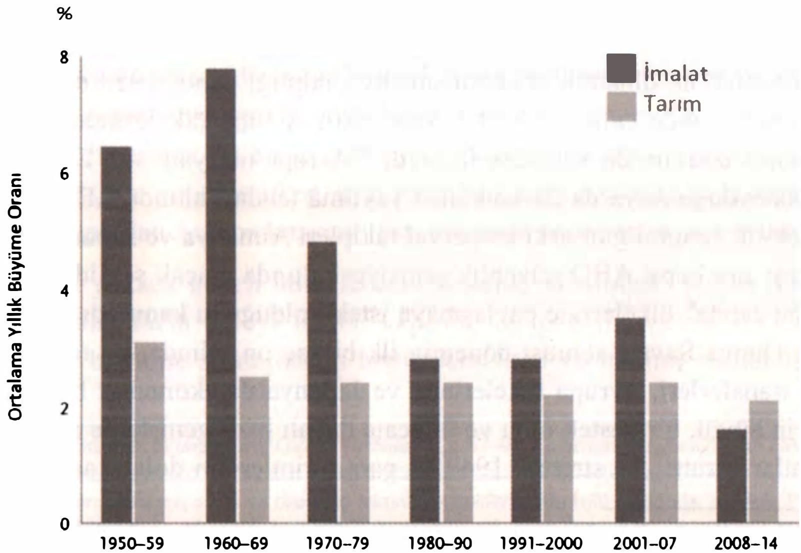
[24] Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Örgütü, *Endüstriyel Kalkınma Raporu* 2018, 2017, s. 166. UNIDO, 1991'den 2016'ya kadar olan yirmi beş yılda küresel imalat payının yüzde 14,4'ten yüzde 11,1'e düştüğünü öne sürüyor. Ancak, diğer kaynaklar 2010'ların ortasını yüzde 17'ye yaklaştırıyor. UNIDO sayıları, Çin'in imalat sektöründeki istihdamı sayma yöntemlerinin daha katı olması nedeniyle diğer kaynaklardan daha düşük görünüyor.

[25] 1993 ve 2004 yılları arasında, ekonomik yeniden yapılanma nedeniyle devlete ait işletmelerde istihdam yüzde 40 oranında azaldı. Bkz. Barry Naughton, *The Chinese Economy: Transitions and Growth*, MIT University Press, 2007, s. 105.

İmalat Kapasite Fazlası Yanılgısı

Ekonomistlerin açıklamalarının endüstrisizleşme açıklamalarında kayıt altına almadığı şey, aynı zamanda otomasyon kuramcılarının hesaplarında eksik olan şeydir. Gerçek şu ki, imalatta çıktı büyüme oranları sadece şu ya da bu ülkede değil, *dünya çapında* düşme eğilimindeydi (Şekil 2.4).[26] 1950'lerde ve 60'larda, küresel imalat üretimi, reel olarak yıllık ortalama yüzde 7,1 oranında genişledi. Bu oran kademeli olarak 1970'lerde yüzde 4,8'e ve 1980 ile 2007 arasında yüzde 3'e düştü. 2008 krizinden 2014'e kadar, imalat çıktısı dünya ölçeğinde yılda sadece yüzde 1,6 arttı -yani, savaş sonrası "altın çağ" sırasında ulaşılan hızın dörtte birinden daha az bir hızda.[27] Bu sayıların, Çin'deki imalat üretken kapasitesindeki çarpıcı genişlemeyi içerdiğini belirtmekte fayda var.

Şekil 2.4. Dünya İmalat ve Tarımsal Üretimi, 1950–2014

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Ticaret İstatistikleri 2015, Tablo A1a, Dünya Mamul İhracatı, Üretim ve GSYİH, 1950–2014.

[26] Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), *International Trade Statistics 2015*, 2015. Tablo A1'de sağlanan veriler, 1950'lere kadar uzanması ve bir bütün olarak tarım, madencilik, imalat ve ekonomi için toplam dünya üretimini ve ihracatını kapsaması bakımından benzersizdir. Ne yazık ki, DTÖ 2015 yılında bu verileri güncellemeyi durdurdu.

[27] Dünya Bankası, küresel finansal krizden bu yana, "ticaretin yalnızca ekonomik büyüme daha az ticaret-yoğun hale geldiği için değil, aynı zamanda küresel büyüme daha yavaş olduğu için daha yavaş büyüdüğünü" belirtti.

Yine, önceki dönemlerden çok daha yavaş olmasına rağmen, imalat üretkenliğindeki büyümenin neden hızlı bir şekilde ilerlediğini açıklayan şey, dünya ölçeğinde görülebilen, imalat üretiminin genişleme hızındaki inanılmaz derecede yavaşlamadır. Otomasyon kuramcılarının iddia ettiği gibi, giderek daha fazla şey daha az işçiyle üretiliyor, ancak bu, teknolojik değişimin yüksek üretkenlik büyüme oranlarına yol açması nedeniyle değil. Bundan ziyade imalatta üretkenlik büyümesi, yalnızca kendisine karşı ölçüldüğü çıktı büyümesinin ölçütü küçüldüğü için hızlı göründü.

Ekonomi tarihçisi Robert Brenner'ı takip ederek, küresel endüstrisizleşme dalgalarının kökenlerini gemi azıya almış teknik değişimde değil, her şeyden önce dünya piyasalarında mamul mallar için kötüleşen kapasite fazlasında bulduğunu öne sürüyorum. Kapasite fazlasındaki artış, II. Dünya Savaşı'ndan sonra adım adım gelişti.[28] Savaş sonrası dönemde, Amerika Birleşik Devletleri en ileri teknolojilerle dünyanın en dinamik ekonomisine ev sahipliği yaptı: 1950'de ABD ekonomisinde çalışılan saat başına çıktı, Avrupa ülkelerindeki saat başına çıktının iki katından fazlaydı.[29] Avrupa'nın yanı sıra Doğu ve Güneydoğu Asya'da da komünist yayılma tehdidi altında ABD, teknolojik zenginliğini eski emperyal rakipleri Almanya ve Japonya'nın yanı sıra hepsi ABD güvenlik şemsiyesi altında olacak şekilde diğer "ön cephe" ülkeleriyle paylaşmaya istekli olduğunu kanıtladı.[30] İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ilk birkaç on yılında, bu teknoloji transferleri, Avrupa ülkelerinde ve Japonya'da ekonomik büyüme için büyük bir destek oldu ve ihracata dayalı hızlı genişleme için fırsatlar yarattı. Bu strateji, 1949'da para birimlerinin dolar karşısında

[28] Robert Brenner bu argümanı *The Economics of Global Turbulence*, Verso, 2006'da ve diğer çalışmalarında dile getirdi. Burada emeğin endüstrisizleşmesini açıklamak için onun açıklamasını genişletiyorum. Ayrıca, bkz. küresel ticarette "bileşimin yanlışlığı" hakkındaki ilgili literatür, örneğin, Robert A. Blecker, "The Diminishing Returns to Export-Led Growth", Project on Development, Trade, and International Finance'ten bir belge, New York, 2000.

[29] Bkz. Barry Eichengreen, *The European Economy Since 1945*, Princeton University Press, 2007, s. 18

[30] Soğuk Savaş bağlamında ABD'nin yeniden yönelimi hakkında, bkz. a.g.e., s. 54-8; Brenner, *Economics of Global Turbulence*, s. 47–50; Yutaka Kosai, *The Era of High-Speed Growth*, University of Tokyo Press, 1986, s. 53–68 ve Herbert Giersch vd., *The Fading Miracle: Four Decades of Market Economy in Germany*, Cambridge University Press, 1992, s. 17–26.

devalüasyonu ile desteklendi; bu, sözkonusu ülkelerin yerel, işçi sınıfı satın alma gücü pahasına uluslararası rekabet gücünü artırdı (birçok Avrupa ülkesinde sol siyasi partilerin hükümetten tasfiyesine yol açan bir hareket).[31] Bununla birlikte, Brenner'ın iddia ettiği gibi, dünya genelinde artan imalat kapasitesi, imalat-çıktı büyüme oranlarında "uzun bir gerileme" yaratarak hızla kapasite fazlası yarattı.

Burada önemli olan yalnızca küresel Güney'de imalat kapasitesinin daha sonra inşa edilmesi değil, aynı zamanda Almanya, Fransa, İtalya ve Japonya gibi ülkelerde bu tür kapasitenin daha önce yaratılmasıydı. Bu ülkeler, savaş sonrası dönemde, ilk olarak, endüstriyel mallar için küresel piyasalardan pay almada ve ikinci olarak, daha önce aşılmaz olan ABD iç piyasasını işgal etmede başarılı olan ilk düşük maliyetli üreticilere ev sahipliği yaptı. Düşük maliyetli üreticilerle artan rekabet nedeniyle, ABD'deki endüstriyel çıktı büyüme oranları, 1960'ların sonundan başlayarak, istihdam açısından endüstrisizleşmeyi ortaya çıkararak düşmeye başladı. ABD 1970'lerin başlarında artan ithalat penetrasyonuna Bretton Woods düzenini bozarak ve doların değerini düşürerek -ki bu da ABD şirketlerinin uluslararası rekabet gücünü artırdı- yanıt verirken, aynı sorunlar Kuzey Amerika ve kuzeybatı Avrupa'dan Avrupa kıtasının geri kalanına ve Japonya'ya yayıldı.[32]

Bu yüksek gelirli bölgelerdeki şirketler arasındaki yoğun rekabet, daha fazla ülkeyi imalat kapasitesini geliştirmekten, ihracata dayalı büyüme stratejilerini benimsemekten ve mamul mallar için

---

[31] Bkz. Brenner, *Economics of Global Turbulence*, s. 67–93. Eichengreen ayrıca "İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa"yı "ihracat odaklı büyümenin klasik bir örneği" olarak tanımlıyor; bkz. *European Economy*, s. 38 ve özellikle teknoloji transferlerinin rolü hakkında, s. 24-6. 1949 devalüasyonlarının rolü hakkında, bkz. s. 77-9 ve Kosai, *High-Speed Growth*, s. 67-8. Ayrıca bkz. Nixon Apple, "The Rise and Fall of Full Employment Capitalism," *Studies in Political Economy*, 4. cilt, no. 1, 1980.

[32] Bkz. Brenner, *Economics of Global Turbulence*, s. 50–1, 122–42. 1970'lerden bu yana, belirli bir bölgenin ekonomik olarak ileri mi yoksa geride mi kaldığı, büyük ölçüde uluslararası para değerlemelerinin silkelemesine bağlıydı: doların değeri 1971'den 1979'a düştü, 1979'dan 1985'e yükseldi, 1985'ten 1995'e tekrar düştü, ondan sonra yükseldi -her dönemde dolar cinsinden para birimlerini onunla birlikte aşağı ve yukarı çekmenin, uluslararası rekabet gücü için sonuçları oldu. Bu aşağı yukarı oynatma, dünya piyasası eğilimlerini yalnızca ABD'de geçerli olan örüntüler temelinde değerlendirmeyi imkânsız kılıyor; bu, ekonomi literatüründe çok yaygın bir eğilim olmaya devam ediyor.

küresel piyasalara girmekten caydırmadı. Ek imalat kapasitesi ortaya çıktıkça ve uluslararası rekabet yarışına girdikçe, düşen imalat-çıktı büyüme oranları ve bunun sonucunda emeğin endüstrisizleşmesi daha fazla bölgeye yayıldı: Latin Amerika, Orta Doğu, Asya ve Afrika ve aynı zamanda bir bütün olarak kabul edilen küresel ekonomi. Endüstrisizleşme, 1982 Üçüncü Dünya borç krizinin ardından, IMF önderliğindeki yapısal uyum programlarının dayatılmasının ortasında, küresel Güney bölgelerinin çoğuna geldi. Ticaretin serbestleşmesi, daha yoksul ülkelerin sınırlarını ithalata açarken, finansal serbestleşme "yükselen piyasalara" sıcak para akışını getirirken, para birimleri keskin bir şekilde yeniden değerlendi. Bu bölgelerdeki birim emek maliyetleri, piyasaların aşırı kalabalık hale gelmesiyle yükseldi ve bunun sonucunda şirketler kendilerini ne ithalatla rekabet edebilecek ne de mallarını yurt dışına ihraç edebilecek durumda buldular.[33]

Endüstrisizleşme, yalnızca teknolojik ilerlemenin değil, aynı zamanda üretken ve teknolojik kapasitelerin küresel olarak fazlalığının da bir sorunuydu. Daha kalabalık uluslararası piyasalarda, hızlı endüstriyel genişleme oranlarına ulaşmak daha zor hale geldi.[34] Bu sorunu dünyaya ileten mekanizma, mamul mallar için küresel piyasalardaki düşük fiyatlardı (bu, değişen kur değerlemelerinin rekabet gücünün belirlenmesinde neden bu kadar önemli bir rol oynadığını da açıklıyor).[35] Harvard ekonomisti Dani Rodrik'in belirttiği gibi, "Gelişmekte olan ülkeler," kapitalist çekirdekten gelen "göreli fiyat eğilimlerine maruz kaldıkları" için, "gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelerden endüstrisizleşmeyi 'ithal ettiler'".[36]

---

[33] Bkz. UNCTAD, *Trade and Development Report* 2006, 2006, s. 42–50; Kiminori Matsuyama, "Structural Change in an Interdependent World: A Global View of Manufacturing Decline," *Journal of the European Economic Association*, 7. cilt, no. 2–3, 2009, s. 478–86.

[34] Bu argümanın faydalı bir özeti için, bkz. Jeong Seong-jin'in Robert Brenner ile röportajı, "Overproduction Not Financial Collapse is the Heart of the Crisis: The US, East Asia and the World," *Asia-Pacific Journal*, 7. cilt, sayı 6, no. 5, 2009.

[35] Bkz. Brenner, *Economics of Global Turbulence*, s. 108–14. Grafik gösterimi için, bkz. UNIDO, *Industrial Development Report* 2018, s. 172. İmalat ve imalat dışı fiyat eğilimleri arasındaki farklılıkların bir dereceye kadar Baumol'un maliyet hastalığı ile açıklanabileceğini belirtmek önemlidir.

[36] Bkz. Rodrik, "Premature Deindustrialization," s. 4.

Her yerde, mamul için düşen fiyatlar, birim sermaye başına gelir oranlarının düşmesine (sermaye üretkenliğinin düşmesi), ardından düşen kâr oranlarına, ardından daha düşük yatırım oranlarına ve son olarak da düşük çıktı büyüme oranlarına yol açtı.[37] Bu ortamda, şirketler piyasa payı için artan rekabetle karşı karşıya kaldılar: genel büyüme oranları yavaşladıkça, yeni şirketlerin hızla büyümesinin tek yolu, yerleşik şirketlerden piyasa paylarını çalmaktı. İkincisi, küresel değer zincirlerinin zirvesine geri çekilerek yanıt verdi. Fazla kapasite, 1970'lerin başlarından itibaren, üretkenlik büyüme oranlarının, çıktı büyüme oranlarından neden daha az ciddi şekilde düştüğünü açıklıyor. Şirketler ya ürünlerine olan talebin daha yavaş büyümesine rağmen rakiplerine ayak uydurmak için üretkenlik seviyelerini ellerinden geldiğince yükselttiler ya da istatistiksel ortalamalardan kaybolarak battılar.[38] Teknolojik inovasyonların uygulanması, öncekinden daha yavaş bir hızda gerçekleşmesine rağmen, sektör genelinde iş kaybına neden oldu.[39] Çıktı büyüme oranları, birbiri ardına üretkenlik büyüme oranlarına doğru (ve çoğu durumda aşağıya) düştükçe, endüstrisizleşme bir ülkeden diğerine dünya çapında yayıldı.

Küresel endüstrisizleşme dalgalarını endüstriyel otomasyondan ziyade küresel kapasite fazlası açısından açıklamak, bu fenomenin aksi halde paradoksal görünen bir dizi özelliğini anlamamızı sağlar. Örneğin artan kapasite fazlası, endüstrisizleşmeye neden yalnızca yeni emek tasarrufu sağlayan teknolojiler geliştirmeye yönelik süregelen çabaların değil, aynı zamanda -genellikle daha fazla zarar verici çevresel etkiyle birlikte- devasa, emek yoğun tedarik zincirlerinin inşasının

---

[37] Bkz. Brenner, *Economics of Global Turbulence*, s. 37-40. Yatırım malları talebindeki düşüş de genel talebi baskıladı. Sonuç olarak, bir perspektiften kötüleşen aşırı üretim gibi görünen şey, diğerinden, kötüleşen eksik yatırım ve dolayısıyla eksik talep olarak göründü, bu da daha yavaş piyasa büyüme oranları ve daha şiddetli rekabet ile sonuçlandı.

[38] Gelişmiş teknolojileri kullanıp kullanmadıklarına bakılmaksızın tüm şirketler kapasitelerini sürekli olarak yükseltmek zorundadır. Bkz. Sanjaya Lall, "The Technological Structure and Performance of Developing Country Manufactured Exports, 1985–98," *Oxford Development Studies*, 28. cilt, no. 3, 2000, s. 337–69.

[39] Emek gücünün hızla büyüdüğü daha yoksul ülkelerde, imalat sektöründeki istihdam artışındaki düşüş, mutlak olmaktan çok, tipik olarak nispidir. İmalat istihdam payı, seviyesi arttıkça bile düşmektedir.

da eşlik ettiğini açıklıyor.[40] Bu hikâyede önemli bir dönüm noktası, 1960'larda, düşük maliyetli Japon ve Alman ürünlerinin ABD iç piyasasını işgal etmesi ve ABD'nin endüstriyel ithalat penetrasyon oranını 60'ların ortalarında yüzde 7'den azken, 70'lerin başında yüzde 16'ya yükseltmesiyle geldi.[41] Bu noktadan sonra, yüksek seviyedeki emek üretkenliğinin artık düşük ücretli ülkelerden gelen rekabete karşı bir kalkan görevi görmeyeceği anlaşıldı. Bu bağlamda en iyisini yapan şirketler, üretimi küreselleştirerek yanıt verenler oldu. Fiyatlar üzerinde rekabetle karşı karşıya kalan ABD çokuluslu şirketleri (ÇŞ'ler), uluslararası tedarik zincirleri kurarak, üretim süreçlerinin emek-yoğun bileşenlerini yurtdışına kaydırdı ve en iyi fiyatları elde etmek için tedarikçileri birbirine düşürdü.[42] 60'ların ortalarında Tayvan ve Güney Kore'de ilk serbest üretim bölgeleri açıldı. Eskiden bilgisayar çiplerini San Jose bölgesinde yerel olarak üreten Silikon Vadisi bile, kirlilik ve işçi güvenliğiyle ilgili daha gevşek yasalardan yararlanırken daha düşük teknolojiler kullanarak üretimini düşük ücretli alanlara kaydırdı.[43] Almanya ve Japonya'daki ÇŞ'ler, her yerde yeni ulaşım ve iletişim altyapıları tarafından desteklenen benzer stratejiler benimsediler.[44]

Üretimin küreselleşmesi, dünyanın en zengin ekonomilerinin imalat kapasitesini korumalarına izin verdi, ancak emeğin endüstrisizleşmesine yönelik genel eğilimi tersine çevirmedi. Tedarik zincirleri dünya çapında inşa edildiğinden, giderek daha fazla ülkedeki şirketler dünya piyasası rekabeti girdabına çekildi. Bazı ülkelerde bu harekete

---

[40] Bkz. Gary Gereffi, "The Organisation of Buyer-Driven Global Commodity Chains: How US Retailers Shape Overseas Production Networks", Gary Gereffi ve Miguel Korzeniewics, ed., *Commodity Chains and Global Capitalism*, Praeger, 1994. Daha yakın tarihli bir açıklama için bkz. William Milberg ve Deborah Winkler, *Outsourcing Economics: Global Value Chains in Capitalist Development*, Cambridge University Press, 2013.

[41] Brenner, *Economics of Global Turbulence*, s. 113.

[42] Bu sürecin erken bir açıklaması için bkz. G.K. Helleiner, "Manufacturing Exports from Less-Developed Countries and Multinational Firms," *Economic Journal*, 83. cilt, no. 329, 1973, s. 28ff. 1966 ve 1980 arasında, o ülkede üretilen, ancak daha sonra yurtdışında toplanan ABD mallarının ithalatı, on beş yılda yüzde 1.300'den fazla bir artışla 953 milyon dolardan neredeyse 14 milyar dolara yükseldi. Bkz. ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu, *Imports under Items 806.30 and 807.00 of the Tariff Schedules of the United States, 1984–87*, 1988.

[43] Dyer-Witheford, *Cyber-Proletariat*, s. 71

[44] Bkz. Gary Herrigel, *Manufacturing Possibilities: Creative Action and Industrial Recomposition in the United States, Germany, and Japan*, Oxford University Press, 2010.

yeni tesislerin yerlerinde kaymalar eşlik etti: iç piyasalar için üretime yönelik pas kuşağı* düşüşe geçti; küresel tedarik ağlarıyla bütünleştirilen güneş kuşağı** önemli ölçüde genişledi. Chattanooga, Detroit pahasına, Juárez, Mexico City pahasına, Guangdong, Dongbei pahasına büyüdü.[45] Yine de dünya piyasasının genişleme oranlarındaki genel yavaşlama göz önüne alındığında, dünya piyasasına yönelik bu yeniden yönelim [beklendiğinden daha] etkisiz sonuçlara yol açtı: Güneş kuşaklarının yükselişi pas kuşaklarının düşüşünü dengelemede başarısız oldu ve bu da küresel endüstrisizleşmeyle sonuçlandı.

Aynı zamanda, küresel imalat kapasitesi fazlalığı, yüksek seviyede robotlaşma elde etmeyi başaran ülkelerin neden en kötü endüstrisizleşme derecesini görmediklerini açıklıyor. İmalatta her bin işçi başına konuşlandırılan robotlar açısından ölçüldüğünde, 2016'da Güney Kore (63), Almanya (31) ve Japonya (30), Amerika Birleşik Devletleri (19) ve Birleşik Krallık'a (7) kıyasla tam otomasyona giden yolda çok daha ileri gitmiştir. Yine aynı yıl imalat sektöründeki istihdam payları Güney Kore (yüzde 17), Almanya (yüzde 17) ve Japonya'da (yüzde 15), ABD (yüzde 8) ve Birleşik Krallık'takinden (yüzde 8) önemli ölçüde daha yüksekti. Yoğun küresel rekabet bağlamında, yüksek dereceli robotlaşma, uluslararası rekabet avantajlarına dönüşerek şirketlerin ürettikleri mallar için dünya piyasalarından daha büyük paylar elde etmelerine yardımcı olur. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işçilerin aksine, Avrupa ve Doğu Asya şirketlerindeki işçiler, otomasyonun işlerini korumaya yardımcı olduğuna inanıyor.[46] Çinli şirketler aynı zamanda mamul

---

* Pas Kuşağı: ABD bir zamanlar güçlü olan endüstri sektörünün daralmasından ötürü endüstrisizleşmeyle birlikte ekonomik çöküş ve nüfus kaybı ile eşleştirilen kuzey doğu ve orta batı bölgesine verilen ad (ç.n.).

** Güneş Kuşağı: ABD'de pas kuşağının düşüşe geçmesiyle birlikte güçlenen, güney ve güney batıda Florida'dan Kaliforniya'ya kadar olan bölgeyi kapsayan ve petrol, ordu, havacılık gibi endüstrilerin yoğun bir şekilde faaliyet yürüttüğü bölgeye verilen ad (ç.n.).

[45] Küresel karşılaştırmalı bağlamda Çin'in pas kuşağının bir açıklaması için bkz. Ching Kwan Lee, *Against the Law: Labour Struggles in China's Rustbelt and Sunbelt*, University of California Press, 2007, özellikle. s. 242–58.

[46] Peter Goodman, "The Robots Are Coming and Sweden Is Fine," *New York Times*, 27 Aralık, 2017; Yuri Kageyama, "Reverence for Robots: Japanese Workers Treasure Automation," *Associated Press News*, 16 Ağustos, 2017. Robot yoğunluğu istatistikleri için, bkz. Uluslararası Robotik Federasyonu, "Robot Density Rises Globally"

mallar için küresel piyasalarda önemli oyuncular oldular ve Çin'in endüstri sektörüne hem çıktı büyümesi hem de istihdam büyümesi açısından devasa bir destek sağladılar, ancak Çinli şirketler robotlaşma seviyelerinden -2016'da, Çin, üretimde her bin işçi başına yalnızca 7 robot kullandı- ziyade düşük ücretler, orta ila ileri teknolojiler ve güçlü altyapı kapasitelerinin bir karışımı nedeniyle bu hatta ön sıradaydı. Yine de sonuç aynıydı: Sistem çapında kapasite fazlası ve yavaş büyüme oranlarına rağmen Çin hızla endüstrileşti, çünkü şirketleri diğer şirketlerden sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde değil, Meksika ve Brezilya gibi ülkelerde de pazar payını alabildi. Başka türlü olamazdı. Ortalama büyüme oranlarının düşük olduğu bir ortamda şirketler ancak rakiplerinden pazar payı alarak yüksek büyüme oranlarına ulaşabilirler. Çin'in ücret seviyeleri yükselirken rekabetçi konumunu sürdürüp sürdüremeyeceği açık bir soru olarak kalmaya devam ediyor; Çinli şirketler bu ihtimalin önüne geçmek için robotlaşıyor.[47]

---

[47] Hallward-Driemeier ve Nayyar, *Trouble in the Making?*, s. 97–8.

3. Bölüm

Durgunluğun Gölgesinde

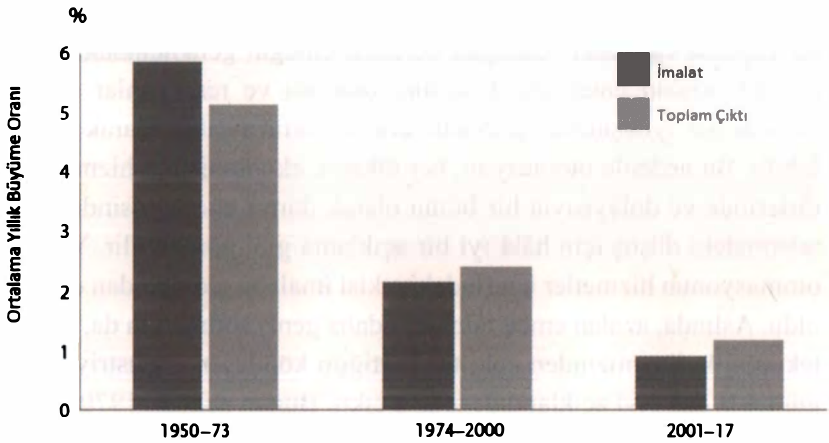
İmalat sektöründeki iş kaybını kötüleşen kapasite fazlası yoluyla açıklamak için önceki bölümde bahsettiğim kanıtlar, otomasyon kuramcılarının artan teknolojik dinamizme atfettiği daha büyük, ekonomi çapında eğilimler -durağan ücretler, emeğin gelir içindeki düşen payları, azalan emek gücü katılım oranları ve resesyonlar sonrası istihdamsız iyileşmeler- üzerinde çok az nüfuza sahip olarak anlaşılabilir. Bu nedenle otomasyon, her ülkenin ekonomisinin hizmet sektörlerinde ve dolayısıyla bir bütün olarak dünya ekonomisinde emek talebindeki düşüş için hâlâ iyi bir açıklama gibi görünebilir. Yine de otomasyonun hizmetler üzerindeki etkisi imalatta olduğundan daha az oldu. Aslında, azalan emek talebinin daha geniş sorununun da, yaygın teknolojik dinamizmden çok, tarif ettiğim kötüleşen endüstriyel durgunlukla daha iyi açıklandığı ortaya çıktı. Bunun nedeni, 1970'lerden itibaren ülkelerde imalat-çıktı büyüme oranları birbiri ardına durgunluk gösterirken, büyük bir ekonomik büyüme motoru olarak endüstrinin yerini alacak başka bir sektörün ortaya çıkmamasıydı. Bunun yerine, imalat-çıktı büyüme oranlarındaki yavaşlamaya, genel GSYİH büyüme oranlarında bir yavaşlama eşlik etti.

Büyüme Motorunun Yavaşlaması

Bu iç içe geçmiş eğilimler, yüksek gelirli ülkelerin ekonomi istatistiklerinde kolayca görülebilir. Fransa çarpıcı bir örnektir

(Şekil 3.1). Fransa'da 1950 ile 1973 arasında reel imalat katma değeri (İKD) yılda yüzde 5,9 artarken, toplam ekonomideki (GSYİH) reel katma değer yılda yüzde 5,1 arttı.[1] 1973'ten itibaren, her iki büyüme ölçütü de önemli ölçüde azaldı: 2001-17 döneminde, İKD yılda sadece yüzde 0,9 oranında artarken, GSYİH daha hızlı ama yine ağır ağır, yüzde 1,2'lik bir hızda arttı. 1950'ler ve 60'lar boyunca İKD büyümesinin genellikle ekonomiye yön verdiğini unutmayın. İmalat, genel büyümenin ana motoru olarak hizmet etti. 1973'ten başlayarak, İKD büyüme oranları genel ekonomik büyümeyi takip etti. Benzer örüntüler diğer ülkelerde de görülebilir (Tablo 3.1). İhracata dayalı büyüme motorları tökezledi; bunlar olurken, genel ekonomik büyüme oranları ülkeden ülkeye yavaşlayarak yatay bir seyir izledi.[2]

Şekil 3.1. Fransa'da İmalat ve Toplam Çıktı Büyümesi, 1950–2017

Kaynak: Konferans Kurulu, Uluslararası Üretkenlik ve Birim Emek Maliyetleri Karşılaştırmaları, Temmuz 2018 baskısı.

[1] Aksi belirtilmedikçe, İKD ve GSYİH büyüme oranları, nominal terimler yerine gerçek enflasyona göre düzeltilmiş terimlerle belirtilecektir. GSYİH büyümesi ve emek üretkenliği ölçümleri, ikincisinde çalışan başına reel katma değer açısından, en son Kasım 2018'de güncellenen Konferans Kurulu, *Total Economy Database*'ten alınmıştır.

[2] Almanya'da İKD ve GSYİH büyüme oranları 1973'ten bu yana düştü, ancak İKD hâlâ GSYİH'den daha hızlı büyüyor. Bu arada, İtalya'da ekonomi tamamen durgunluk içerisindedir.

Tablo 3.1. İmalat ve GSYİH Büyüme Oranları, 1950–2017

		İKD	GSYİH
ABD	1950-73	%4,4	%4,0
	1974-2000	%3,1	%3,2
	2001-17	%1,2	%1,9
Almanya	1950-73	%7,6	%5,7
	1974-2000	%1,3	%1,9
	2001-17	%2,0	%1,4

Kaynak: Konferans Kurulu, Uluslararası Üretkenlik ve Birim Emek Maliyetleri Karşılaştırmaları, Temmuz 2018 baskısı.

Endüstrisizleşme üzerine çalışan ekonomistler, genellikle, imalatın nominal GSYİH içindeki payı azalırken, yakın zamana kadar, reel GSYİH içindeki sabit payını az çok koruduğuna dikkat çekmiştir, yani 1973 ile 2000 arasında reel İKD, reel GSYİH ile yaklaşık olarak aynı hızda büyümüştür.[3] Endüstriden hizmetlere talepte önemli bir kayma olmadı. Bunun pratikte anlamı, imalat daha az dinamik hale geldikçe genel ekonominin de benzer durumda olmasıydı.

Gerilemeyi imalattan daha geniş ekonomiye ileten birincil mekanizma, üretimi genişletmek için kullanılan mal ve hizmetlere olan talepteki düşüşe karşılık gelen yavaşlayan bir yatırım hızıydı. Bu da, azalan işe alım yoluyla tüketim talebini azalttı. Toplam ekonomi perspektifinden bakıldığında, kapasite fazlası, yapısal bir karaktere sahip olduğu için net bir çözümü olmasa da eksik yatırım olarak görünür. Gelişmiş kapitalist ülkelerde, sermaye stokunun büyüme oranı (yani, sabit fiyatlarla ölçülen yapıların, ekipmanın ve yazılımın değeri) zamanla azaldı (Tablo 3.2). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde, sermaye stoku 1951 ile 1973 arasında yılda yüzde 3,6 oranında büyümüş, 1974 ile 2000 arasında yılda yüzde 2,8'e ve 2001 ile 2017 arasında yılda yüzde 1,8'e düşmüştür (2009'dan sonra, sermaye stoku yıllık ortalama

[3] Bkz. William Baumol, "Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crisis," *American Economic Review*, 57. cilt, no. 3, Haziran 1967 içinde, s. 415–26; Robert Rowthorn ve Ramana Ramaswamy, "Deindustrialization: Causes and Implications," IMF Çalışma Belgesi 97/42, 1997, s. 9–11; Dani Rodrik, "Premature Deindustrialization," *Journal of Economic Growth*, 21. cilt, no. 1, 2016, s. 16.

sadece yüzde 1,3 oranında büyüdü).[4] Ortalama bir şirket sabit sermaye tabanını genişletmek için daha az yatırım yaptığından, ortalama emek üretkenliği büyüme oranları da düşmüştür. Bunun nedeni, emek tasarrufu sağlayan inovasyonların sermaye mallarında vücut bulma eğiliminde olmaları veya tipik olarak gerçekleştirilmesi için sermaye mallarına tamamlayıcı yatırımları gerektirmeleridir.[5] Amerika Birleşik Devletleri'nde, emek üretkenliği 1951 ile 1973 arasında yılda yüzde 2,4 oranında büyüdü. 1974 ile 2000 arasında yılda yüzde 1,4'e ve 2001 ile 2017 arasında yılda yüzde 1,2'ye düştü (2011 ile 2017 arasında, üretkenlik yılda sadece yüzde 0,7 büyüdü). Benzer eğilimler diğer yüksek gelirli ülkelerde de ortaya çıktı ve hatta daha şiddetli meydana geldi.

Tablo 3.2. Sermaye Stoku ve Emek Üretkenliği Büyüme Oranları, 1950–2017

		Sermaye Stoku	Üretkenlik
ABD	1950–73	%3,6	%2,4
	1974-2000	%2,8	%1,4
	2001-17	%1,8	%1,2
Almanya	1950-73	%6,9	%4,7
	1974-2000	%2,3	%1,7
	2001-17	%1,0	%0,7
Japonya	1950-73	%9,3	%7,6
	1974-2000	%4,7	%2,5
	2001-17	%0,7	%0,7

Kaynak: Konferans Kurulu, Toplam Ekonomi Veri Tabanı, Nisan 2019 baskısı ve Groningen Büyüme ve Geliştirme Merkezi, Penn Dünya Tablosu 9.1, Eylül 2019 baskısı, FRED, Federal Reserve Bank of Aziz Louis'ten alınmıştır.

İmalat dinamizmindeki düşüşle bağlantılı olarak ekonomi genelindeki durgunluk eğilimi, sistem genelinde emek talebindeki düşüşü ve dolayısıyla otomasyon kuramcılarının bahsettiği sorunları açıklar: durgun reel ücretler, emeğin düşen gelir payları vb.[6] Ekonomi

---

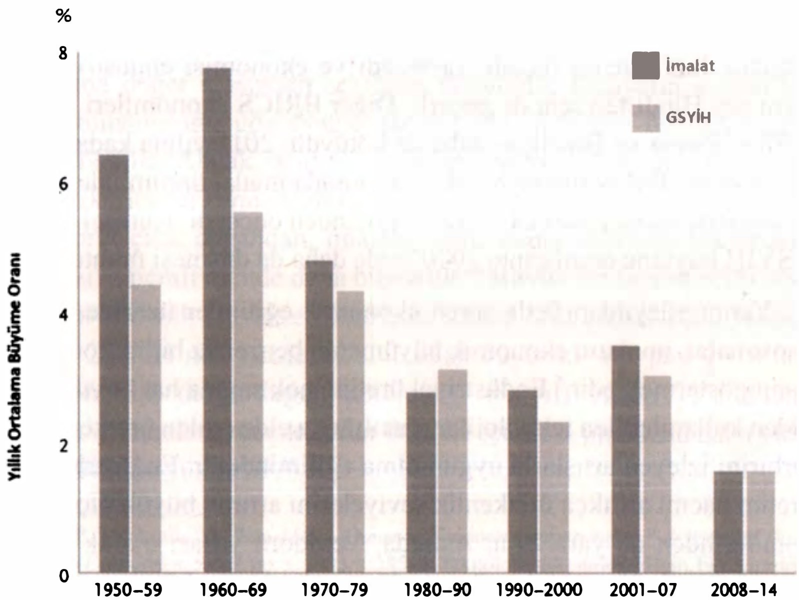
[4] Sermaye stokuna ilişkin veriler, en son Eylül 2019'da güncellenen ve 9 Mayıs 2020'de St. Louis Federal Rezerv Bankası FRED'den alınan *Penn World Table 9.1*'den alınmıştır.

[5] Bkz. Joseph Schumpeter, *Business Cycles*, 1. cilt, McGraw-Hill, 1939, s. 93–4.

[6] Bazı ekonomistler, eğilimsel ekonomik durgunluğu ve bunun artan eşitsizlikle ilişkisini kuramlaştırmaya çalıştılar. Bkz., örneğin, Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First*

genelinde azalan emek talebi örüntüsü, hizmet sektöründeki otomasyonla bağlantılı olarak yükselen üretkenlik büyüme oranlarının sonucu değildir. Aksine, üretkenlik, imalat sektörünün dışında, içinde olduğundan daha yavaş büyümüştür. Örneğin Almanya ve Japonya'da imalat sektöründe üretkenlik 2001 ve 2017 yılları arasında sırasıyla yıllık ortalama yüzde 2,2 ve 2,7 oranında artarken, bir bütün olarak ekonomideki üretkenlik her iki ülkede de yalnızca yüzde 0,7 oranında artıyordu. Bir kez daha, otomasyon kuramcılarının hatası, üretkenliğin hızlı bir şekilde arttığını varsaymaktır; oysa aslında, çıktı büyüme oranları zaman içinde keskin bir şekilde düşmüştür.

Şekil 3.2. Dünyada İmalat ve Toplam Üretim

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Ticaret İstatistikleri 2015, Tablo A1a, Dünya Mamul İhracatı, Üretim ve GSYİH, 1950–2014.

Bu eğilimler, -Çin dahil olmak üzere- dünya ekonomisinde yüksek gelirli ülkelerde olduğu kadar görünür durumdadır (Şekil 3.2).

Century, Harvard University Press, 2014; Robert J. Gordon, *Rise and Fall of American Growth*, Princeton University Press, 2016 ve Coen Teulings ve Richard Baldwin, ed., *Secular Stagnation: Facts, Causes, and Cures*, Vox, 2014'te Lawrence Summers'ın hipotezi etrafında toplanan denemeler.

1950'lerde ve 60'larda, küresel İKD büyümesi ve GSYİH büyümesi, sırasıyla yüzde 7,1 ve 5,0'lik hızla genişliyordu ve İKD büyümesi, GSYİH büyümesine önemli bir farkla öncülük ediyordu. 1970'lerden itibaren, küresel İKD büyümesi yavaşlarken, küresel GSYİH büyümesi de yavaşladı. Takip eden on yılların çoğunda, küresel İKD büyümesi GSYİH büyümesine öncülük etmeye devam etti, ancak çok daha küçük bir farkla. 2008 ile 2014 arasında, her iki oran da yılda yüzde 1,6 gibi son derece yavaş bir hızda büyüdü. Yine, bunun anlamı, imalat büyüme oranları düştükçe, büyüme motoru olarak endüstrinin yerini alacak hiçbir şeyin ortaya çıkmadığıdır. Dünya ekonomisinin tüm bölgeleri bu yavaşlamayı aynı şekilde veya aynı ölçüde yaşamadı, ancak Çin gibi hızlı büyüyen ülkeler bile bu küresel yavaşlama ve sonuçlarıyla mücadele etmek zorunda kaldı. 2010'dan sonra Çin'in ekonomik büyüme hızı önemli ölçüde yavaşladı ve ekonomisi endüstrisizleşti. Aynı şey Hindistan için de geçerli. Diğer BRICS ekonomileri -Güney Afrika, Rusya ve Brezilya- daha da kötüydü: 2011 yılına kadar büyüme oranları düşüyordu ve bu, dünya çapında imalat üretiminde önemli kesintilerle sonuçlanan COVID-19 krizinden önceydi. Küresel İKD ve GSYİH büyüme oranlarının 2020'lerde daha da düşmesi muhtemeldir.

Yarım yüzyıldan fazla süren ekonomik eğilimler üzerine yapılan yansımalar, imalatın ekonomik büyümenin benzersiz bir motoru olduğunu göstermektedir.[7] Endüstriyel üretim, çok sayıda hat boyunca yeniden kullanılabilen teknolojiler aracılığıyla elde edilen üretkenlikteki birbirini izleyen artışlarla uygun olma eğilimindedir. Endüstri ayrıca, üretim hacmi arttıkça üretkenlik seviyelerini artıran büyük ölçek ekonomilerinden de yararlanır. Aslında, Verdoorn yasası olarak bilinen bir ekonomik düzenliliğe göre, endüstriyel çıktının büyüme oranı ne kadar hızlıysa, üretkenlik büyümesi de o kadar hızlı olur. Bazı yorumcular, mevcut ekonomik durgunluk dönemini, -sanki icat edilecek hiçbir şey kalmamış gibi- teknolojik ilerlemenin sınırlarının tükenmesi olarak tanımlıyorlar ancak, düşük endüstriyel üretkenlik büyümesi

[7] Bu fenomenin orijinal açıklaması için, bkz. Nicholas Kaldor, *Causes of the Slow Rate of Economic Growth in the United Kingdom*, Cambridge University Press, 1966. Genişletilmiş bir tartışma için, ayrıca bkz. Mary Hallward-Driemeier ve Gaurav Nayyar, *Trouble in the Making? The Future of Manufacturing-Led Development*, World Bank, 2018, s. 9–37.

oranlarının, bunun tersinden ziyade, daha yavaş bir endüstriyel genişleme hızının sonucu olması daha olasıdır.[8]

Bu arada, endüstri sektörü için gerekli bir sınır yoktur: Endüstri, bir endüstriyel süreç yoluyla gerçekleştirilebilen tüm ekonomik faaliyetlerden oluşur ve zamanla daha fazla faaliyet bu şekilde yerine getirilir. İşçilerin tarım, yerel endüstri ve ev hizmetlerindeki düşük verimli işlerden fabrikalardaki yüksek verimli işlere yeniden tahsis edilmesi, işçi başına gelir seviyelerini ve dolayısıyla ekonomik büyüme oranlarını yükseltir. Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi gelir anlamında Batı'yı yakalayan ülkeler bunu büyük ölçüde endüstrileşerek başardılar. Dünya piyasası için artan ölçekte ve ileri teknolojilerle üretim yapma fırsatlarını değerlendirdiler, bu, sadece iç piyasa talebine bağlı olsalardı ulaşamayacakları hızlarda büyümelerini mümkün kıldı.[9]

Katma değer açısından sektörün ekonomik faaliyetin azalan bir payını oluşturduğu göz önüne alındığında, imalatın önemi şaşırtıcı görünebilir. Ancak, katma değerden farklı olarak ara girdilerin (yani şirketler tarafından tüketilen mal ve hizmetlerin) maliyetlerini içeren brüt çıktı açısından, imalatın daha geniş ekonomi üzerindeki "ayak izi" önemli ölçüde daha büyüktür.[10] Büyük bir ticaret açığı olan Amerika Birleşik Devletleri'nde bile, imalat brüt çıktısı 2000 yılında toplam GSYİH'nin yüzde 42'sini oluşturuyordu. Bu pay 2010'larda (ekonomik durgunluğun kötüleştiği on yıl) yüzde 30'a düştü. Japonya'da imalat brüt çıktısının GSYİH içindeki payı hâlâ daha yüksekti: 2017'de yüzde 59.[11]

---

[8] Bkz. A.P. Thirlwall, "A Plain Man's Guide to Kaldor's Growth Laws," *Journal of Post-Keynesian Economics*, 5. cilt, no. 3, 1983, s. 345–6. Teknolojik tükenme tezi için, bkz. Gordon, *Rise and Fall of American Growth.*

[9] Bkz. Adam Szirmai, "Industrialization as an Engine of Growth in Developing Countries, 1950–2005," *Structural Change and Economic Dynamics* içinde, 23. cilt, no. 4, 2012, s. 406–20. Ayrıca bkz. Adam Szirmai ve Bart Verspagen, "Manufacturing and Economic Growth in Developing Countries, 1950–2005," *Structural Change and Economic Dynamics*, 34. cilt, Eylül 2015, s. 46–59.

[10] Robert Scott, "The Manufacturing Footprint and the Importance of US Manufacturing Jobs," Ekonomi Politikası Enstitüsü Bilgilendirme Belgesi 388, 22 Ocak 2015.

[11] ABD için brüt imalat çıktısı payları ABD Ekonomik Analiz Bürosu'ndan ve Japonya için Japonya İstatistik Bürosu, *Japan Statistical Yearbook 2020*, Tablo 3-5, "Gross Domestic Product and Factor Income Classified by Economic Activities (at Current Prices)," s. 100'den alınmıştır.

Alternatiflerin Yokluğu

Endüstrileşmenin büyüme motoru, teknik kapasitelerin çoğaltılması, uluslararası fazlalık ve piyasalar için şiddetli rekabet nedeniyle tökezlediğinde, hızlı büyüme kaynağı olarak onun yerini alacak bir şey olmamıştır. İşçilerin düşük üretken işlerden yüksek üretken işlere yeniden tahsis edilmesi yerine, bunun tersi gerçekleşir. İşçiler, çoğunlukla hizmet sektöründe olmak üzere düşük üretken işlerde toplanıyor. Ülkeler endüstrisizleştikçe, yeni sabit sermayeye uzun vadeli yatırım yapmak yerine nispeten likit varlıklara sahip olmanın getirilerini kovalayan büyük bir finansallaşmış sermaye birikimi de gördüler.[12] Endüstrideki yüksek derecede kapasite fazlalığına rağmen, reel ekonomide sermayenin kendi kendine yatırım yapması için bundan daha kârlı bir yer yoktur. Olsaydı, daha yüksek sermaye birikimi oranlarında ve dolayısıyla daha yüksek GSYİH büyüme oranlarında bunun kanıtlarına sahip olurduk. Bunun yerine, gördüğümüz şey, şirketlerin kendi hisselerini geri almak veya temettülerini ödemek için atıl nakit kullanması ve borç verilebilir fon arzının talebi çok daha fazla aşması nedeniyle uzun vadeli faiz oranlarının düşmesiyle devam eden yatırımlardır.

Bu koşullar altında, finansal varlıklara büyük miktarlarda para akmıştır. Devasa varlık balonlarının genişlemesi periyodik olarak bir "servet etkisi" yaratır, çünkü varlıkları onlar için para biriktiriyor gibi göründüğünden, daha zengin haneler yıllık gelirlerinin daha fazlasını tüketim için kullanırlar.[13] ABD ekonomisi bu tür balon odaklı harcamalara her zamankinden daha fazla bağımlı hale geldi.[14] Balonlar patladığında, aynı varlıklı haneler borçlarını ödemek için tüketimden çekilirler ve bu durum, 1991'de balonun patlamasının ardından bilançoda durgunluk yaşayan ilk ülke Japonya olduğu için bazen "Japonyalaşma" olarak adlandırılan uzun dönemli ekonomik rahatsızlıklara

---

[12] Bkz. Robert Brenner, "What's Good for Goldman Sachs Is Good for America," *Economics of Global Turbulence* İspanyolca çevirisine önsöz için, Akal, 2009. Alternatif bir değerlendime için, bkz. Robert Skidelsky, *Keynes: The Return of the Master*, PublicAffairs, 2010.

[13] Bkz. Robert Brenner, *The Boom and the Bubble: The US in the World Economy*, Verso, 2002, s. 188–217.

[14] Bkz. Rana Foroohar, "US Economy Is Dangerously Dependent on Wall Street Whims," *Financial Times*, 8 Mart, 2020.

yol açar.[15] Ekonomik balonların sönmesini takiben, daha yavaş büyümenin başlaması, imalata alternatif, sürdürülebilir bir büyüme motorunun yokluğunu açıkça göstermektedir. Aslında, finansallaşmalarına rağmen, daha zengin ekonomilerin kaderi, imalat sektörlerinin kaderine güçlü bir şekilde bağlı kaldı (bu, şirketlerin zemini diğer ülkelerden daha düşük maliyetli şirketlere bırakmak yerine neden mevcut üretim kapasitelerini daha esnek ve verimli hale getirmeye çalışarak aşırı birikime tepki verdiğini açıklamaya yardımcı oluyor).[16]

Örneğin, 1980'lerin sonunda ve 90'ların başında, ABD imalatı, doların değerindeki dramatik düşüş nedeniyle kısa bir süre için sorunlarından kurtuldu; bu, durgun reel ücretler ve düşen kurumlar vergileri ile birleştiğinde, Amerikan endüstri şirketlerinin uluslararası rekabet gücünü ABD yerli işçi sınıfı pahasına önemli ölçüde artırdı.[17] Bu dönem ABD ekonomisinin talihi döndü ve enformasyon ve iletişim teknolojisinin (EİT) önderlik ettiği bir mini patlama olarak ele alındı. Ancak bu dönemde ABD ekonomisi küresel eğilimlerden yalıtık bir şekilde işlemedi. 1985'ten sonra doların değerindeki düşüş, Avrupa ve Japon para birimlerinin değerindeki artışa, Avrupa ve Japon şirketleri için imalat rekabet gücünün azalmasına, sabit sermaye yatırım oranlarının düşmesine ve ekonomik büyüme oranlarının yavaşlamasına tekabül etti.[18] Bu bölgelerde EİT ile ilgili herhangi bir ekonomik canlanma olmadı. Aksine, ekonomik büyüme oranları, 1970'lerden 2000'lerin başlarına kadar Avrupa ve Japonya'da sürekli olarak yavaşladı. Japonya'da, imalattan çıkan sermaye finansal varlıklara aktı ve daha sonra deflasyonu Japon ekonomisini bir bunalıma sokan ve dünya ekonomisini çökertmekle tehdit eden kötü şöhretli emlak balonunun (varlık balonu döneminin en büyüğü) genişlemesine yol açtı.

---

[15] Bkz. John Plender, "Why 'Japanification' Looms for the Sluggish Eurozone," *Financial Times*, 19 Mart 2009. Ayrıca bkz. Richard Koo, *The Holy Grail of Macroeconomics: Lessons from Japan's Great Recession*, Wiley, 2008.

[16] Brenner, *Economics of Global Turbulence*, s. 153–7. Ayrıca bkz. Gary Herrigel, *Manufacturing Possibilities: Creative Action and Industrial Recomposition in the United States, Germany, and Japan*, Oxford University Press, 2010.

[17] Aşağıdaki analiz için, bkz. Brenner, *Boom and Bubble*, s. 48–93.

[18] Bkz. R. Taggart Murphy, *The Weight of the Yen*, W.W. Norton, 1996, s. 165–94; Herbert Giersch vd., *The Fading Miracle: Four Decades of Market Economy in Germany*, Cambridge University Press, 1992, s. 185–255; Brenner, *Boom and Bubble*, s. 94–127.

1990'ların başında Japonya Merkez Bankası tarafından uygulanan acil müdahale önlemleri, daha sonra hem ABD Merkez Bankası'nın hem de Avrupa Merkez Bankası'nın 2008 finansal çöküşünün ardından dayandığı şablonu sağladı.[19]

1990'ların ortalarında daha geniş bir küresel kriz, yalnızca ABD'nin, Japon ve Alman ekonomilerine uluslararası konumlarını bir dereceye kadar kurtarmak için alan açan doların yeniden değerlenmesini sağlamaya istekli olduğunu kanıtladığı için önlendi. Ancak, bu kurtarma operasyonunun istenmeyen bir sonucu, ABD ve Güney Kore gibi para birimleri dolara bağlı olan Doğu Asya ülkelerinin gelişmekte olan patlamalarının balonlara dönüştüğünü görmeleriydi. İmalat sektörleri artık daha kapsamlı bir ekonomik büyümenin motorları olarak hizmet etmiyordu ve sermaye finansal varlıklara kaçtı. 1997'de Doğu Asya'da ve 2001'de ve yine 2007'de ABD'de ortaya çıkan varlık balonlarının deflasyonu, endüstriyel kapasite fazlası ve eksik yatırım nedeniyle durgunluğa yönelik daha derin yapısal eğilimleri ortaya çıkardı.[20]

İmalat büyüme motoruna sürdürülebilir bir alternatif bulmadaki başarısızlık, daha yoksul ülkelerdeki hükümetlerin, fazla arza sahip olmalarına rağmen, yerli üreticileri, imalat ürünleri için uluslararası piyasalara girmeye neden teşvik ettiğini de açıklıyor.[21] Küresel olarak erişilebilir talebin ana kaynağı olarak bu piyasaların yerini hiçbir şey alamadı. Fazla kapasite tarımda da vardır ve orada endüstridekinden daha da kötüdür; bu arada, çoğunlukla ticarete konu olmayan hizmetler, küresel ihracatın sadece küçük bir kısmını oluşturuyor.[22] Eğer ülkeler bu koşullar altında uluslararası piyasalarla herhangi bir güvenilir bağı muhafaza edeceklerse, kendilerini endüstriyel hatlara sokmanın bir yolunu bulmalıdırlar. 2001 ile 2007 arasında, küresel imalat

[19] Murphy, *Weight of the Yen*, s. 195–218, 239–310; ayrıca bkz. R. Taggart Murphy, *Japan and the Shackles of the Past*, Oxford University Press, 2014; Perry Anderson, "Situationism *à l'Enverse?*," *New Left Review* 119, S2, Eylül-Ekim 2019, s. 74–7.

[20] Brenner, *Boom and Bubble*, s. 128–70.

[21] Brenner, *Economics of Global Turbulence*, s. 153–7.

[22] İmalatlar, küresel ticaretin yüzde 70'ini oluşturuyor; tarımsal ürünler, petrol ve madenler de dahil olmak üzere birincil metalar yüzde 25'i; hizmetler ise sadece yüzde 5'i oluşturuyor. Dünya Ticaret Örgütü, *World Trade Statistical Review 2018*, 2018, s. 11. Tarımda aşırı üretim hakkında bkz. BM Gıda ve Tarım Örgütü, *State of Food and Agriculture 2000*, 2000.

genişleme oranlarının artması, BRICS ekonomilerinde (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ihracata dayalı kalkınma için bir açılım yarattı ve bazı ekonomistlere daha zengin ve daha yoksul bölgelerin gelirlerinin yakınsadığını, sömürgeciliğin kalıcı mirası nedeniyle yüzyıllardır süren ayrılıkların tersine çevrildiğini kuramlaştırmaları için ilham verdi.[23] Bununla birlikte, bu mini patlamanın, yüksek gelirli ülkelerdeki borç kaynaklı tüketime bağlı olduğu ortaya çıktı ve bu, ABD konut balonunun 2007'de sönmesinin ardından aniden sona erdi ve bir kez daha dünya çapında endüstriyel kapasite fazlası ve yetersiz yatırıma yönelik daha geniş bir eğilimi ortaya koydu.

Ekonomik vites küçültmeler, bu çağda düşük ve orta gelirli ülkeler için özellikle yıkıcıydı, yalnızca daha yoksul oldukları için değil, aynı zamanda bu vites küçültmeler hızlı emek gücü genişlemesi çağında gerçekleştiği için. 1980'den 2018'e kadar, dünyanın hem ücretli hem de ücret ödenmeyen işgücü, yaklaşık yüzde 75 oranında büyüyerek dünya emek piyasasına 1,5 milyardan fazla insan ekledi.[24] Çoğunlukla daha yoksul ülkelerde yaşayan bu emek piyasasına girenler, küresel endüstriyel kapasite fazlasının postkolonyal ülkelerdeki ekonomik büyüme örüntülerini şekillendirmeye başladığı bir zamanda büyüme ve iş arama talihsizliğini yaşadılar. 1970'lerin sonlarında ve 80'lerin başlarında Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da imalat endüstrisi ithalatındaki büyüme oranlarının düşmesi, 1982 Üçüncü Dünya borç krizini ateşledi, bunu, küresel büyümenin giderek yavaşladığı ve Çin'den gelen rekabetin arttığı bir zamanda ülkelerin küresel piyasalardaki üst üste binmelerini derinleştirmeye iten IMF öncülüğündeki yapısal düzenlemeler izledi.[25]

---

[23] 2001 ve 2007 arasında, küresel İKD büyüme oranları yılda yüzde 3,5'e yükseldi. Daha sonra 2008 ve 2014 arasında yılda yüzde 1,6'ya düştü. Yakınsama için, bkz. Michael Spence, *The Next Convergence: The Future of Economic Growth in a Multispeed World*, FSG, 2011; ayrıca bkz. Dani Rodrik, "The Future of Economic Convergence," NBER Çalışma Belgesi 17400, 2011.

[24] Konferans Kurulu, *Total Economy Database*. Ayrıca bkz. Richard Freeman, "The Great Doubling: The Challenge of the New Global Labour Market," J. Edwards vd., ed., *Ending Poverty in America: How to Restore the American Dream* içinde, New Press, 2007.

[25] Bkz. Mike Davis, *Planet of Slums*, Verso, 2006. Ayrıca bkz. Aaron Benanav, "Demography and Dispossession: Explaining the Growth of the Global Informal Workforce, 1950–2000," *Social Science History*, 43. cilt, no. 4, 2019, s. 679–703.

Bazıları, referans çizgimizi savaş sonrası istisnai "altın çağ"dan Birinci Dünya Savaşı öncesi dönem gibi önceki dönemlere kaydırırsak, bu kadar düşük küresel büyüme oranlarının aslında olağan dışı bir şey olmadığı yanıtını verebilir. Ancak emek talebindeki düşüşe dair küresel bir bakış açısı bu itiraza cevap veriyor. Belle Époque (1870-1913)* sırasındaki ortalama ekonomik büyüme oranlarının bugünkü büyüme oranlarıyla daha karşılaştırılabilir olduğu doğrudur.[26] Bununla birlikte, o dönemde, nüfusun büyük bir kısmı hâlâ kırsalda yaşıyor ve yaşamak için ihtiyaç duydukları şeylerin çoğunu kendisi üretiyordu.[27] Avrupa imparatorlukları, yeni imalat teknolojilerinin yayılmasını birkaç bölgeye sınırlamakla kalmayıp aynı zamanda dünya ekonomisinin geri kalanını aktif olarak endüstrisizleştirerek dünyayı ele geçirdi.[28] Ancak emek piyasalarının daha az insan içermesine ve endüstrileşmenin daha az ülke ile sınırlı olmasına rağmen, Birinci Dünya Savaşı öncesi döneme, savaşlar arası dönem gibi, sürekli düşük emek talebi, istihdam güvencesizliği yaratılması, artan eşitsizlik ve ekonomik ilişkileri dönüştürmeyi amaçlayan çalkantılı toplumsal hareketler damgasını vurdu.[29] Bu açıdan bugünün dünyası Belle Époque'un dünyasına benziyor.[30] Ancak aradaki fark, bugün dünya nüfusunun çok daha büyük bir bölümünün yaşamak için emek piyasalarında iş bulmaya bağlı

---

* Belle Époque: Fransızca "Güzel Devir" Ana akım düşüncede sıklıkla, ülkeler arasında savaşların olmadığı, refah seviyesinin yükseldiği bir devir olarak görülen 1871 ile 1914 yılları arasındaki bu "güzel" devir, sınıf uçurumlarının iyice arttığı, burjuvazinin güçlendiği bir dönem olarak görülebilir (ç.n.).

[26] Örneğin, 1870'ten 1913'e kadar GSYİH, Birleşik Krallık'ta yılda ortalama yüzde 1,9 (2001-17 için yılda yüzde 1,6'ya kıyasla), Fransa'da yılda yüzde 1,6 (yılda yüzde 1,2'ye kıyasla) ve Almanya'da yılda yüzde 2,9 (yılda yüzde 1,4'e kıyasla) büyümüştür. Bkz. Stephen Broadberry ve Kevin O'Rourke, *The Cambridge Economic History of Modern Europe*, 2. cilt, *1870 to the Present*, Cambridge University Press, 2010, s. 36.

[27] 1913'te Avrupa nüfusunun yüzde 47'si hâlâ tarımda çalışıyordu. A.g.e., s. 61.

[28] Bkz. Paul Bairoch, "International Industrialization Levels from 1750 to 1980," *Journal of European Economic History*, 11. cilt, no. 2, Güz 1982. Ayrıca bkz. Jeffrey Williamson, *Trade and Poverty: When the Third World Fell Behind*, MIT Press, 2011.

[29] Ayrıca bkz., Alexander Keyssar, *Out of Work: The First Century of Unemployment in Massachussetts*, Cambridge University Press, 1986; Christian Topalov, *Naissance du chômeur, 1880–1919*, Albin Michel, 1994.

[30] Kristin Ross, Occupy Oakland'e katılan işçilerin deneyimleri ile Paris Komünü arasında anımsatıcı bir paralellik kuruyor, *Communal Luxury: The Political Imaginary of the Paris Commune*, Verso, 2015, s. 3.

olması ve dolayısıyla düşük emek talebi olan bir ekonomide iş arama konusundaki güvencesizliğe maruz kalmasıdır. Bu arada, ekonomik durgunluğa yönelik çözülmemiş eğilimler COVID-19 ile birleştiğinden, zamanımızdaki ortalama ekonomik büyüme oranlarının daha da düşmesi muhtemeldir. Tarihsel emsaller, savaşların aksine, pandemileri, pandemi sonrası ekonomik patlamalardan ziyade GSYİH büyüme oranlarında uzun süreli düşüşlerin takip ettiğini gösteriyor.[31]

Teknolojinin Rolü

Otomasyon kuramcılarının artan teknolojik dinamizmin sonucu olarak tanımladıkları şey, aslında onlarca yıllık imalat kapasitesi fazlalığı ve eksik yatırımın ardından kötüleşen ekonomik durgunluğun sonucudur. Bu kuramcılar, gerçekte ana itici güç, çıktı büyümesinin yavaşlayan hızı iken, düşen emek talebinin ana itici gücünün, hızlanan bir üretkenlik büyümesi hızı olduğunu varsaymaktadır. Bu hata sebepsiz değildir. Emek talebi, üretkenlik ve çıktı büyüme oranı arasındaki fark tarafından belirlenir. Bu farkın kapanmasını yanlış bir şekilde okumak -yani düşen çıktı oranlarından ziyade artan üretkenlik nedeniyle- otomasyon söyleminin baş aşağı dünyasını yaratan şeydir. Bu söylemin savunucuları daha sonra düşük emek talebinin nedenlerine ilişkin görüşlerini destekleyen teknolojik kanıtları ararlar. Otomasyon kuramcıları, bu sonuca ulaşırlarken, bu fenomeni açıklayan gerçek hikâyeyi gözden kaçırıyorlar: imalat için aşırı kalabalık küresel piyasalar, sabit sermayede düşen yatırım oranları ve buna karşılık gelen bir ekonomik yavaşlama.

Yine de, otomasyonun kendisi düşük emek talebinin birincil nedeni olmasa bile, yavaş büyüyen bir ekonomide teknolojik değişimin devasa iş yıkımına yol açabileceği doğrudur: bkz. örneğin, ABD imalat sektörünün 2000-2010 yıllarında hızlı işçi çıkarımı. Ekonomi hızlı büyüyor olsaydı, kaybolmuş olanların yerini almaları için yeni işler kolayca yaratılabilirdi (o zaman göreceğimiz şey klasik bir "yaratıcı yıkım" örneği olurdu).[32] Buna karşılık, kalıcı bir ekonomik

---

[31] Oscar Jorda, Sanjay R. Singh ve M. Taylor, "Longer-run Economic Consequences of Pandemics," NBER Çalışma Belgesi 26934, 2020.

[32] Bkz. Joseph Schumpeter, *Capitalism, Socialism, and Democracy*, Routledge, 2003, s. 81–6.

yavaşlama ortamında, işlerini kaybeden işçiler, iş aramada önemli engellerle karşı karşıyadır. Bu daha geniş ekonomik koşulların aydınlatılması, teknolojinin iş kaybındaki rolünü tekrar gözden geçirmemizi ve "otomasyon"un, tipik olarak nasıl gerçekleştiği konusunda yanıltıcı bir terim olabileceğini açıklamamızı sağlar.

Otomasyon kuramcıları, teknoloji ve iş kaybı arasındaki bağlantıları anlamaya çalışırken kendilerine kötülük ediyorlar. Literatürün çoğunda, dijital çağdaki araştırma ve geliştirme, "son ürünler" veya "toplumsal sonuçlar" hakkında endişelenmeden teknolojiyi "onları nereye götürürse götürsün" takip eden beyaz laboratuvar önlüklü mühendislerin meselesi olarak sunulur.[33] Moore'un genel olarak teknik değişim için geçerli olan artan işlemci hızları yasası ile birlikte, katlanarak artan bilgi işlem kapasiteleri grafikleri, teknolojinin önceden belirlenmiş yollarda otomatik olarak geliştiğini göstermektedir.[34] Bu öneri, makine zekâsının sonunda bilim kurgu tarzı yapay genel zekâyı doğuracağı ve insan kavrayışının çok ötesinde hızlarda gelişeceği, yaklaşmakta olan bir "tekillik"* fantezisini besliyor.[35]

Gerçekte, teknolojik gelişme oldukça kaynak yoğundur ve araştırmacıları diğerlerinin pahasına belirli araştırma yollarını izlemeye zorlar. Toplumumuzda, şirketler kârlı sonuçlara yol açan teknolojiler gelişmeye odaklanmak zorundadır. Çoğunlukla son kullanıcılara çevrimiçi olarak ücretsiz olarak sunulan dijital hizmetlerden kâr elde etmenin zor olduğu kanıtlandı. Facebook'taki mühendisler, yapay genel zekâda

---

[33] Andy Stern, *Raising the Floor: How a Universal Basic Income Can Renew Our Economy and Rebuild the American Dream*, PublicAffairs, 2016, s. 7–8. Ayrıca bkz. Andrew Yang, *The War on Normal People: The Truth about America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income Is Our Future*, Hachette, 2018, s. 94.

[34] Bkz., örneğin, Ray Kurzweil, *The Singularity Is Near*, Viking, 2005, s. 67. Bir eleştiri için, bkz. Gordon, *Rise and Fall of American Growth*, s. 444–7. Gordon 2005'ten beri Moore'un yasasının çöktüğünü söylüyor. Ayrıca bkz. Tom Simonite, "Moore's Law is Dead. Now What?," *MIT Technology Review*, 13 Mayıs 2016.

* *Tekillik*, fikri öncülüğünü Ray Kurzweil'ın yaptığı, hızlanan teknolojik ilerlemelerin, yapay zekâyı kendi kendini geliştirebilecek kadar ileri bir seviyeye ulaştıracağı, insan zihninin sınırlarının aşılacağı bir dönemi ifade eden tekno-belirlenimci görüş (ç.n.).

[35] Genel yapay zekânın bu gelişme seviyesine yakın herhangi bir yerde olduğundan çoğunlukla şüphe duyan yapay zekâ ile uğraşan bilim insanlarının bir dizi eleştirel düşüncesi için bkz. *Martin Ford, Architects of Intelligence: The Truth about AI from the People Building It*, Packt Publishing, 2018.

ilerlemeler oluşturmaya odaklanmak yerine, insanların bildirimlerine bakma, içerik yayımlama ve reklamları görüntülemeye devam etmeleri için insanları web sitelerine nasıl bağımlı hale getireceklerini bulmak için zamanlarını kumar makinelerini inceleyerek geçiriyorlar.[36] Sonuç olarak, tüm modern teknolojiler gibi bu dijital olanaklar da "toplumsal açıdan tarafsız" olmaktan uzaktır.[37] ABD hükümeti tarafından geliştirilen ve kapitalist işletmeler tarafından şekillendirilen internet, var olabilecek tek internet değildir.[38] Aynı şey robotik için de söylenebilir: olası teknolojik ilerleme yolları arasından seçim yaparken, sermayenin iş süreci üzerindeki hâkimiyeti her şeyden önemli olmaya devam eder.[39] Montaj hattı işçilerini güçlendirecek teknolojilerin peşinden koşulmazken, aynı işçilerin ayrıntılı gözetimini mümkün kılan teknolojiler hızla çok rağbet görür hale geliyor.[40] Kapitalist toplumlardaki teknolojik değişimin bu özellikleri, mevcut teknik araçları yeni, özgürleştirici amaçlara çevirmek isteyen herkes için önemli çıkarımlara sahiptir. Kâr odaklı teknolojik ilerlemelerin, özellikle emeğin ucuz, bol ve kolayca sömürüldüğü yerlerde, en azından kendi başlarına, insani angaryaların üstesinden gelmesi pek olası değildir.

Yine de, teknik değişim, işi tamamen sona erdirmese de belirli endüstrilerde dönemsel olarak geniş çaplı iş yıkımına neden olur. Bazen bunun nedeni, teknolojilerin belirli bir iş sürecinin tam otomasyonuna

---

[36] James Vincent, "Former Facebook Exec Says Social Media Is Ripping Apart Society," *Verge*, 11 Aralık 2017; Mattha Busby, "Social Media Copies Gambling Methods 'to Create Psychological Cravings,'" *Guardian*, 8 Mayıs 2018.

[37] Bkz. Raniero Panzieri, "The Capitalist Use of Machinery: Marx versus the Objectivists," Phil Slater, ed., *Outlines of a Critique of Technology* içinde, Humanities Press, 1980; Derek Sayer, *The Violence of Abstraction*, Basil Blackwell, 1987.

[38] Bkz. Nick Dyer-Witheford, *Cyber-proletariat: Global Labour in the Digital Vortex*, Pluto, 2015, s. 87–93.

[39] Klasik bir açıklama için bkz. David Noble, *Forces of Production: A Social History of Industrial Automation*, Knopf, 1984. Ayrıca bkz. Tony Smith, *Technology and Capital in the Age of Lean Production: A Marxian Critique of the "New Economy,"* SUNY Press, 2000 ve Gavin Mueller, *Breaking Things at Work: The Luddites Are Right about Why You Hate Your Job*, Verso, 2020.

[40] Ceylan Yeginsu, "If Workers Slack Off, the Wristband Will Know. (And Amazon Has a Patent for It.)," *New York Times*, 1 Şubat 2018; Beth Gutelius ve Nik Theodore, *The Future of Warehouse Work: Technological Change in the US Logistics Industry*, UC Berkeley Emek Araştırma ve Eğitim Merkezi, Ekim 2019.

izin vermesidir. Daha sık olarak bunun nedeni, teknik inovasyonların şirketlerin belirli endüstrilerde emek üretkenliğini artırmaya yönelik uzun süredir devam eden engellerin üstesinden gelmelerini mümkün kılmasıdır. Örneğin tarım, modern üretim yöntemleriyle dönüştürülen ilk sektörlerden biriydi: on beşinci ve on altıncı yüzyıl İngiliz kırsalında, kapalı çiftliklerde yeni hayvancılık biçimleri, verimi artırmak için nöbetleşe ekim ile birleştirildi. Yine de, arazilerin engebeli yüzeyleri ve mevsimsel döngüler nedeniyle çiftçiliğin makineleştirilmesi zor oldu ve çiftlikler yüzyıllar boyunca önemli bir istihdam kaynağı olmaya devam etti.[41] 1940'larda, sentetik gübrelerdeki ilerlemeler, ekinlerin melezleştirilmesi, tarım aletlerinin makineleşmesi ve pestisitlerin geliştirilmesi, sonunda endüstriyelleştirilmiş tarımsal üretim ve hayvan yetiştiriciliği biçimlerinin geliştirilmesini mümkün kıldı ve işleyen mantığın değişmesine neden oldu.[42]

Çiftlikler açık hava fabrikalarına benzemeye başlayınca, emek üretkenliği arttı. Tarımsal çıktılara olan talebin büyümesinin sınırları göz önüne alındığında, sektör inanılmaz bir hızla işçi çıkardı. 1950 gibi geç bir tarihte tarım, Batı Almanya'da işgücünün yüzde 24'ünü, Fransa'da yüzde 25'ini, Japonya'da yüzde 42'sini ve İtalya'da yüzde 47'sini istihdam ediyordu; 2010 itibariyle bu oranların tamamı yüzde 5'in altındaydı. 1950'ler ve 60'ların Yeşil Devrimi sırasında, endüstriyel tarım yöntemleri tropik iklimlere uyarlandı ve küresel tarım istihdamı için çarpıcı sonuçlar doğurdu: 1980'lerde, dünya işçilerinin çoğunluğu hâlâ tarımdaydı; 2018'de bu sayı yüzde 28'e düştü.[43] Bu nedenle, yirminci yüzyılda geçim kaynaklarının en büyük yok edicisi "silikon kapitalizmi" değil, nitrojen kapitalizmiydi.

---

[41] İthalata karşı güçlü tarife korumaları da önemliydi. Bkz. Niek Koning, *The Failure of Agrarian Capitalism: Agrarian Politics in the UK, Germany, the Netherlands, and the USA, 1846–1919*, Routledge, 2002.

[42] Bkz. BM Gıda ve Tarım Örgütü, *State of Food and Agriculture 2000* ve Marcel Mazoyer ve Laurence Roudart, *A History of World Agriculture: From the Neolithic Age to the Current Crisis*, Monthly Review, 2006, s. 375–440.

[43] Groningen Büyüme ve Kalkınma Merkezi, 10-Sektör Veri Tabanından alınan istatistikler, son güncelleme Ocak 2015; David Grigg'den 1980'ler için küresel tarımsal istihdam payı, "Agriculture in the World Economy: an Historical Geography of Decline", *Geography*, 77. cilt, no. 3, 1992, s. 221 ve 2018 için ILO'dan, *World Employment and Social Outlook – Trends 2019*, 2019, s. 14.

Tarımdan çıkmak zorunda kalan yüz milyonlarca insan için yeni işler yaratılmasını sağlamak amacıyla emek piyasasında hiçbir otomatik mekanizma mevcut değildi.

Yirmi birinci yüzyılda, önceki dönemlerde olduğu gibi, mucitler ve mühendisler, ek üretim hatlarında endüstriyel gelişmeye karşı dirençlerin nasıl üstesinden gelineceğini anlayacaklar. Sorun şu ki, daha yavaş ekonomik büyüme çağında, üretkenlik büyüme oranları düşme eğilimindedir. Şirketler üretken kapasitelerini genişletmek için büyük yatırımlardan vazgeçerler; ticaret fuarlarında sergilenen birçok yeni alet bu nedenle mağaza katlarında yer alamıyor. Bu, bazı endüstrilerde ürekenliğin hızlı bir şekilde büyümeyeceği anlamına gelmez. Örneğin, uzun mesafeli kamyon taşımacılığı, perakende ve toptan ticaret, çeşitli teknolojik atılımlar nedeniyle önümüzdeki yıllarda iş kaybını görebilir.[44] Ancak, ekonomi genelinde sermaye birikimi ve emek-üreкenlik artışı yavaşladığı için bu işlerin ne kadarının ortadan kalkacağını söylemek zor.

Küresel ölçekte, kamyonların veya depoların makineleşmesinin çok daha fazlası, giyim ve ayakkabı endüstrilerinin ve elektronik montajının makineleşmesi olacaktır. Bu sektörler dünya çapında çok sayıda insanı istihdam etmekte ve aksi takdirde nakit sıkıntısı çekecek ekonomiler için döviz yaratmaktadır.[45] Özellikle dikiş, uzun süredir teknolojik modernizasyona karşı dirençlidir: makinelerin manipüle etmekte zorlandığı, kumaşlarla yapılan ayrıntılı çalışmayı içerir; bu alandaki son büyük inovasyon 1850'lerde Singer dikiş makinesiydi. Elektronik montaj işinin, daha yakın zamanda eskimesine rağmen, küçük parçaların hassas bir şekilde işlenmesini gerektirdiğinden, emek tasarrufu sağlayan inovasyonlara benzer şekilde

---

[44] Bkz. Martin Ford, *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*, Basic Books, 2015, s. 181–91; Stern, *Raising the Floor*, s. 69–70. Ayrıca bkz. Conor Dougherty, "Self-Driving Trucks May Be Closer Than They Appear," *New York Times*, 13 Kasım 2017. Robert Gordon, her zaman şüpheci, yutturmacadan şüphe eder. Bkz. Gordon, *Rise and Fall of American Growth*, s. 599 ve devamı.

[45] Dünya çapında daha az işçi çalıştırmasına rağmen, madencilik endüstrisi otomatik üretimi yaygın olarak uygulayan ilk sektör olabilir. Rio Tinto'nun Batı Avustralya'daki planları için bkz. William Wilkes, "How the World's Biggest Companies Are Fine-Tuning the Robot Revolution," Dow Jones Institutional News, 14 Mayıs 2018.

dirençli olduğu kanıtlanmıştır. Daha büyük, yüksek seviyede makineleştirilmiş üretim süreçlerinde teknolojik gecikmeler olduğundan, perakende, giyim ve elektronik şirketlerinin artan talebi karşılamak için düşük ücretli ülkelerde tedarikçilerle sözleşme yaptığı 1960'larda bu işler ilk küreselleşenlerdi.[46] Bu endüstriler, tedarikçiler arasında şiddetli rekabete maruz kaldıkları endüstriyel tedarik zincirlerinin ilk halkaları olarak önemini koruyor.

Bu işlerin çoğu 1990'lardan itibaren Çin'e taşındı. Bununla birlikte, Çin'deki ücretlerin artmasına benzer şekilde -Vietnam ve Bangladeş gibi ülkeleri endüstriyel olarak daha rekabetçi hale getirirken-robot teknolojisindeki ilerlemeler sonunda bu alanlarda daha fazla makineleşmeye karşı uzun süredir devam eden direncin üstesinden gelebilir. Sermaye birikimi, bu üretimin çoğunun gerçekleştiği Doğu ve Güneydoğu Asya'da hâlâ daha hızlı bir şekilde ortaya çıkıyor, bu da yeni icatların işletme pratiğinde inovasyon olarak uygulanma olasılığının daha yüksek olduğu anlamına geliyor. Foxconn, düşük ücretli ülkelerdeki montajcıların rekabetini engellemek için elektronik montaj hatlarına "foxbotlar" yerleştiriyor. Çin ve Bangladeş'te, hazır giyim şirketleri, "flyknit" ayakkabı imalatına genişletilmiş yeni örgü teknolojilerinin yanı sıra "dikiş botları" kullanıyor. Bu inovasyonların bu sektörlerde tam otomasyona yol açması pek olası değildir, ancak onlar birçok işi hızla ortadan kaldırabilir ve örneğin Afrika gibi daha düşük ücretli ülkeler için küresel ekonomiye erişimi engelleyebilirler.[47] Bu teknolojik gelişmelerin on yıl mı yoksa yirmi yıl mı uzakta olduğu belli değil ve herhangi bir ölçekte gerçekleşmeyebilirler.

---

[46] Bkz. Ellen Israel Rosen, *Making Sweatshops: The Globalization of the US Apparel Industry*, University of California Press, 2002 ve Jefferson Cowie, *Capital Moves: RCA's Seventy-Year Quest for Cheap Labour*, New Press, 1999.

[47] Phil Neel, "Swoosh," *Ultra*, 8 Kasım 2015, ultracom.org adresinden erişilebilir; Anna Nicolaou ve Kiran Stacey, "Stitched up by Robots," *Financial Times*, 19 Temmuz 2017; Jennifer Bissell-Linsk, "Robotics in the Running," *Financial Times*, 23 Ekim 2017; Jon Emont, "The Robots Are Coming for Garment Workers. That's Good for the US, Bad for Poor Countries," *Wall Street Journal*, 16 Şubat 2018; Kevin Sneader ve Jonathan Woetzel, "China's Impending Robot Revolution," *Wall Street Journal*, 3 Ağustos 2016; Saheli Roy Choudhury, "China Wants to Build Robots to Overtake Its Rivals—But It's Not There Yet," CNBC, 16 Ağustos 2018; Brahima Coulibaly, "Africa's Race against the Machines," *Project Syndicate*, 16 Haziran 2017; AFP, "Tech to Cost Southeast Asia Millions of Jobs, Doom 'Factory Model,' Warns WEF," *AFP International Text Wire*, 12 Eylül 2018.

Yine de otomasyonda büyük ilerlemeler olmasa bile, "akıllı fabrika" teknolojileri, ilgili hizmetlerin çevresinde endüstriyel kümelenmenin avantajlarını artırabilir ve bunun sonucunda imalat işlerinin dağılmasından ziyade küresel olarak yoğunlaşması daha olasıdır.[48]

Yeni teknolojiler, şimdiye kadar büyük emek emici olarak hareket eden sektörlerde makineleşmenin önündeki engelleri aşarak, emeğe yönelik eksik talebin ikincil bir nedeni olarak hizmet edebilir. Bununla birlikte, bu fenomeni açıklamanın anahtarı, bu üretim dallarındaki hızlı iş yıkımı oranı değil, daha geniş ekonomide buna karşılık gelen hızlı bir istihdam yaratmanın olmamasıdır. Daha önce tartıştığım gibi, ikincisinin ana açıklaması, otomasyon kuramcılarının iddia ettiği gibi gemi azıya almış teknolojik değişim değildir, çünkü bu ekonomik istatistiklerde hızlı bir üretkenlik büyüme oranı olarak ortaya çıkacaktır. Gerçekte, üretkenlik büyüme oranları hızlanmakta değil, yavaşlamaktadır. Daha geniş ekonomide düşük emek talebi, gerçek kaynağını, imalat büyüme motorunun yavaşlaması ve buna bir alternatif bulunamamasıyla bağlantılı olarak genel ekonomik büyümenin yavaşlayan hızında bulur. Ekonomik durgunluk eğilimi COVID-19 pandemi döneminde yalnızca yoğunlaşacaktır.

Bu nedenle, pandemi kaynaklı bir otomasyon dalgasının geleceğine dair tahminler çok içi boş geliyor. Otomasyonun teknik olabirliğini (kendisi kanıtlanmış bir sonuçtan çok titrek bir hipotezdir) ekonomik uygulanabilirliği ile karıştırıyorlar. İnkâr edilemez bir şekilde, bazı şirketler COVID-19'a yanıt olarak robotiğe yatırım yapıyor. Örneğin Walmart, ABD'deki mağazaları için kendi kendine sürüş, envanter tarama ve koridor temizleme robotları satın aldı (2020 sonunda Walmart bu projeden vazgeçmişti). Çevrimiçi siparişin katlanarak genişlemeye devam edeceğini ümit eden bazı perakende mağazaları, toplayıcıların siparişleri daha hızlı bir şekilde bir araya getirmesine yardımcı olmak için robotik destekli mikro-sipariş

---

[48] Hallward-Driemeier ve Nayyar, *Trouble in the Making?*, s. 93–6. Bulut tabanlı bilgi işlem, şirketlerin kendi web sitelerini ve çevrimiçi veri tabanlarını geliştirme ve izleme ihtiyacını ortadan kaldırdığı için BT ve çağrı merkezi sektörlerindeki küresel istihdam da düşecek gibi görünüyor; büyük Hintli bilişim şirketleri şimdiden işlerini kaybediyor. Bkz. Simon Mundy, "India's Tech Workers Scramble for Jobs as Industry Automates," *Financial Times*, 27 Mayıs 2017.

gerçekleştirme merkezlerini test ediyor - ancak henüz yaygın olarak uygulamıyor.[49] Ancak, bunların öngörülebilir gelecek için kuralın istisnaları olması muhtemeldir. Derin bir resesyonun başlamasının ardından ürünlerine olan talebin artmasını beklemek için çok az neden varken, çok az şirket büyük yeni yatırımlara girişecektir. Bunun yerine, şirketler zaten sahip oldukları üretken kapasitelerle yetinecekler: emeği çıkararak ve kalan işçiler için çalışma hızını artırarak maliyet tasarrufu elde etmek. Şirketlerin son resesyondan sonra yaptıkları tam olarak buydu. Yorumcular çoğu zaman otomasyonun son on yılda hızlandığını varsayıyor ve gelecekle ilgili tahminlerini geçmişin bu yanlış hesaplamasına dayandırıyor. Talep, bu tür yatırımları haklı çıkaracak nitelikte bulunamadı. Amerika Birleşik Devletleri'nde 2010'lar, savaş sonrası dönemde en düşük sermaye birikimi ve üretkenlik büyüme oranlarına tanık oldu. COVID-19 yalnızca işleri daha da kötüleştirme eğiliminde olacaktır.

---

[49] Nathaniel Meyersohn, "Grocery Stores Turn to Robots during the Coronavirus," *CNN Business*, 7 Nisan 2020. Ayrıca bkz. John Reed, Mercedes Ruehl ve Benjamin Parkin, "Coronavirus: will call centre workers lose their 'voice' to AI?," *Financial Times*, 22 Nisan 2020.

4. Bölüm

Düşük Emek Talebi

Otomasyon söyleminin merkezinde, ekonomist Wassily Leontief'in "uzun vadeli teknolojik işsizlik" olarak adlandırdığı kavram yatar. Otomasyon kaynaklı iş kaybının belirli örneklerinden yola çıkarak, kuramcılar genel bir fenomen keşfettiklerini iddia ediyorlar: önümüzdeki yıllarda tam otomasyon sözümona "tam işsizliğe" yol açacak. Erik Brynjolfsson ve Andrew McAfee, *İkinci Makine Çağı*'nda "balina yağı" ve "at emeği" gibi, insan gayretinin de kısa süre içerisinde "sıfır fiyata bile bugünün ekonomisinde" kendisine "artık gerek olmadığını" bulabileceği fikrini öne sürüyorlar.[1] Tam otomasyon olsaydı, ortaya çıkan iş kıyameti, toplumsal yaşamın, ücretli çalışmanın artık merkezinde olmaması için yeniden düzenlenmesi gerektiğini çabucak gösterecekti.[2] Geçtiğimiz iki bölüm, bu öngörü

---

[1] Wassily Leontief, "Technological Advance, Economic Growth and the Distribution of Income," *Population and Development Review*, 9. cilt, no. 3, 1983, s. 409; Erik Brynjolfsson ve Andrew McAfee, *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*, W.W. Norton, 2014, s. 179. Nick Dyer-Witheford, "dijital sermayenin artık ihtiyaç duymadığı derinleşen bir işsiz nüfus havuzu"ndan bahsederken (*Cyber-proletariat: Global Labor in the Digital Vortex*, Pluto, 2015, s. 3), Andrew Yang "kalıcı olarak yerinden edilmiş büyüyen bir nüfus"tan bahseder (*The War on Normal People: The Truth about America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income Is Our Future*, Hachette, 2018, s. xli).

[2] Bilim kurgu yazan Arthur C. Clarke'a göre, "geleceğin amacı tam işsizliktir, böylece oyun oynayabiliriz. Bu nedenle günümüzün siyasi-ekonomik sistemini yok etmemiz gerek." Arthur C. Clarke (röportaj) *Los Angeles Free Press*, 25 Nisan 1969. Ayrıca bkz. Brynjolfsson ve McAfee, *Second Machine Age*, s. 180–1 ve Martin Ford, *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*, Basic Books, 2015, s. 194–6.

üzerine şüpheleri dile getirdi, ancak otomasyon kuramcıları gibi ben de dünya ekonomisinin emek talebi eksikliği tarafından kuşatıldığını savundum. Otomasyon söyleminin olması gerektiğini öne sürdüğü gibi, bu düşük emek talebine artan işsizlik oranları eşlik ediyor mu?

Gelişmiş kapitalist ekonomilerde, işsizlik oranları 2008 krizinden sonra hızla yükseldi, ancak 2010'larda bu oranlar, geçmiş resesyonların ardından olan düşüşlere oranla çok daha yavaş bir hızda olsa da düştü (Şekil 4.1). 2020'de, COVID-19 resesyonu nedeniyle işsizlik seviyeleri yeniden yükseldi -ABD'de benzeri görülmemiş hızlarda yükseldi- ancak bunun otomasyonla pek ilgisi yoktu. Geçmiş, gelecek için bir rehber ise, işsizlik seviyeleri önümüzdeki on yılda yavaş bir hızda da olsa muhtemelen tekrar düşecek. Bu tür veriler, artan uzun vadeli teknolojik istihdam açıklamasına pek uymaz, ancak bu, emek talebinin düşmediğinin kanıtı olarak alınmamalıdır. Yavaşlayan ekonomik büyümenin baskısı altında, emek talebi eksikliğinin kendini ifade etme tarzı, *işsizlikten*, ölçülmesi daha zor olan çeşitli kronik *eksik* istihdam biçimlerine kaymıştır.[3]

Pek çok yorumcunun zaten fark ettiği gibi, "işsiz" bir gelecekten ziyade "iyi bir iş-siz geleceğe" doğru gidiyoruz. İşçiler genellikle, emeğe dayalı bir gelir elde etmeden uzun süre yaşamalarını mümkün kılacak rezervlerden yoksundur. Otomasyon kuramcısı ve eski başkan adayı Andrew Yang'in öne sürdüğü gibi, "işçiler kendilerini beslemek için çalışmaya devam etmek zorundadırlar, bu nedenle görünürde olan herhangi bir işi alırlar" -düşük ücret, sınırlı çalışma saatleri veya korkunç çalışma koşulları sunan işler dahil.[4] Yang gibi otomasyon kuramcıları, bu eğilimi, sahne dışında bir yerde meydana gelen artan teknolojik işsizliğin bir sonucu olarak yorumluyor. Gerçekte, hızlı otomasyon neredeyse hiç gerçekleşmedi -ne sahne dışında ne de başka bir yerde. Yine de, özellikle ortalama ekonomik büyüme

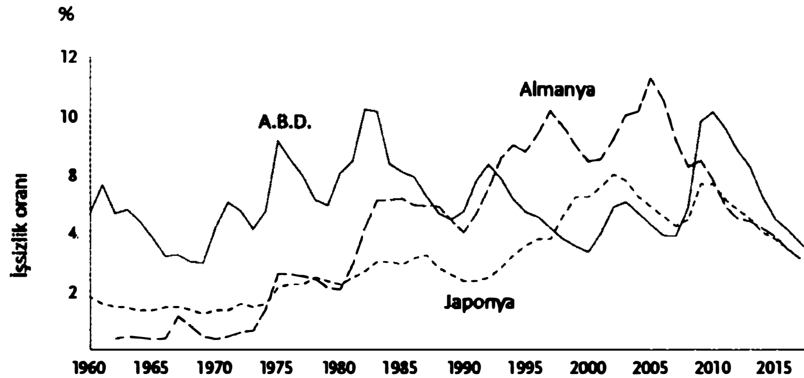
---

[3] Emek piyasası sağlığının bir ölçüsü olarak işsizliğin sınırları üzerine bkz. David Blanchflower, *Not Working: Where Have All the Good Jobs Gone?*, Princeton University Press, 2019. Bir ekonomik kategori olarak işsizliğin doğuşu üzerine, bkz. Michael Piore, "Historical Perspectives and the Interpretation of Unemployment," *Journal of Economic Literature*, 25. cilt, no. 4, 1987.

[4] Yang, *War on Normal People*, s. 80. Laura Tyson, "Labour Markets in the Age of Automation," *Project Syndicate*, 7 Haziran 2017.

oranlarında devam eden yavaşlamalar nedeniyle, istihdam yaratma oranları geçtiğimiz yarım yüzyılda düşmüştür. Bu, krizlerin ortasında işlerini kaybeden işçilerin, takip eden zayıf iyileşmeler sırasında eşdeğer çalışma biçimleri bulmasını daha da zorlaştırdı. Birçoğunun iş arama cesareti kırılıyor. Hükümetler genellikle bu sürekli düşük emek talebine, çalışanlar arasında iş paylaşımını teşvik ederek değil, daha çok işçilerin işsizlik ödeneklerine erişimini azaltarak -işten çıkartılanları, düşen ücretler ve daha düşük nitelikli beceriler pahasına bile, mevcut olan her işi almaya iterek- yanıt verdi.

Şekil 4.1. ABD, Almanya ve Japonya'da İşsizlik Oranları, 1960-2017

Kaynak: OECD Ana Ekonomi Göstergeleri, İşsizlik Oranı, 15 Yaş ve Üstü

Herhangi Bir Bedele Çalışmak

1970'lerden başlayarak, zengin ülkelerdeki işsizlik oranları tarihsel olarak düşük seviyelerden yükselmeye başladı. Amerika Birleşik Devletleri dışında, on yıllar boyunca inatla yüksek kaldılar.[5] Bu bağlamda, işsizlik sigortası programları krize girdi: durgun ekonomilerdeki

[5] Farklı refah devleti rejimlerinin yüksek işsizliğin geri dönüşüne nasıl uyum sağladığının bir açıklaması için, bkz. Gosta Esping-Andersen, *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford University Press, 1999; Kathleen Thelen, *Varieties of Liberalization and the New Politics of Social Solidarity*, Cambridge University Press, 2014 ve Lucio Baccaro ve Chris Howell, *Trajectories of Neoliberal Transformation: European Industrial Relations since the 1970s*, Cambridge University Press, 2017. Ayrıca bkz. J. Timo Weishaupt, *From the Manpower Revolution to the Activation Paradigm: Explaining Institutional Continuity and Change in an Integrating Europe*, University of Amsterdam Press, 2011.

uzun vadeli işsizlikten ziyade hızlı büyüyen ekonomilerdeki kısa süreli dönemsel işsizlik için tasarlanmışlardı. İşsizleri işe geri döndürmeye ikna etmek için hükümetler, emek piyasası korumalarını azaltmaya ve işsizlik yardımlarını kısmaya başladı. Aktif emek piyasası politikaları, iş kaybına ana yanıt olarak pasif gelir destek sistemlerinin yerini aldı.[6] Danimarka ve İsveç'te hükümetler, 2016 yılında işe yerleştirme hizmetlerine, eğitim programlarına ve işveren teşviklerine GSYİH'nin yaklaşık yüzde 1'ini harcayarak teşvikleri dengelemeye çalıştılar, ancak yavaş büyüyen ekonomilerde vasat sonuçlar elde ettiler. Çoğu zengin ülkede, bu tür programlar daha az aşikârdı: Aktif emek piyasası politikalarına yapılan harcamalar (doğrudan istihdam yaratma dahil değil), aynı yıl OECD ülkelerinde GSYİH'nin sadece yüzde 0,3'ünü oluşturuyordu.[7]

Bu koşullar altında, çok az sayıda işçi uzun süre işsiz kalır. Emek piyasası koşulları ne kadar kötü olursa olsun, işçiler yaşamak için bir gelir elde etmeye ihtiyaç duyduklarından iş bulmaya çalışmak zorundadırlar. Gitgide daha çok işçi yedeksiz kaldıkça, günümüzün dünya ekonomisi, Marx'ın on dokuzuncu yüzyılın ortalarında *Kapital*'de analiz ettiği ekonomiye daha çok benzer hale geliyor. Durgun bir ekonomide, Marx, kapitalizmin "yedek endüstri ordusu"nun durgun kısmının veya "göreli artı nüfus"un artma eğiliminde olacağını açıklamıştı. "Geniş ölçekli endüstride ve tarımda gereksiz hale gelen işçilerden toplanan" bu durgun artı nüfus, "bu sınıfın genel artışında diğer unsurlardan orantılı olarak daha büyük bir rol" alarak "işçi sınıfının kendi kendini yeniden üreten ve sürdüren bir unsuru"nu oluşturmaya başlar. Çalışmaları "azami çalışma süresi ve asgari ücretle karakterize edildiğinden", "yaşam koşulları" "ortalama normal seviyenin altına düşme" eğilimindedir. Bu nüfusun genişlemesi, Marx'a göre, "kapitalist birikimin mutlak bir genel yasası" idi.[8] 150 yılı aşkın bir süre önce yazılan Marx'ın analizi bir

[6] Bu eğilimin istisnaları, işsizlik gelirlerinin korunması ve desteklenmesi için önemli miktarda para harcamaya devam eden ve daha yüksek ortalama işsizlik oranlarına sahip olan Fransa, İspanya, Avusturya ve İtalya'dır.

[7] OECD, *Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future*, 2019, s. 175. İsveç, savaş sonrası dönemin başlarında aktif emek piyasası politikalarını benimsemişti; sonraki yıllarda, diğer ülkeler İsveç'in öncülüğünü izledi.

[8] Karl Marx, *Capital: A Critique of Political Economy*, 1. cilt, Penguin Classics, 1976 [1867], s. 796 ve 798. Marx'ın göreli artı nüfus kavramının kendi zamanımıza nasıl

kez daha güncel hale geldi. Son birkaç on yılın yavaş büyüyen ekonomilerinde, işini kaybedenler -ortalamadan daha kötü çalışma koşullarında normalden daha az ücret alarak- düşük kaliteli işlerde emek piyasasına yeni girenlere katılmak zorunda kaldılar. Marx'ın zamanından farklı olarak, bu fenomene bugün, bu kurumlar zamanla kötüleşse bile emek piyasası sonuçlarını şekillendirmeye devam eden savaş sonrası refah devleti kurumları aracılık ediyor. Ülkeler arası kurumsal farklılıklar, güvencesizlik deneyimlerinin işgücüne yayılma veya nüfusun belirli kesimlerinde yoğunlaşma derecesini belirliyor.[9]

Bu değişimler, Amerika Birleşik Devletleri'nde yalnızca sendikalı işçilere temel istihdam korumalarının sağlandığından belgelenmesi en kolay olanlardır. Hemen hemen diğer tüm çalışanlar isteğe bağlı olarak işe alınır ve doğrudan ayrımcılık haricinde, herhangi bir zamanda işten çıkarılabilirler. 1974 ile 2019 arasında, işsizlik oranları, esas olarak resesyonların ardından daha düşük istihdam yaratma oranları nedeniyle, 1948 ile 1973 arasındakinden ortalama yüzde 30 daha yüksekti. Aynı dönemde, özel sektör sendikalaşma oranları önemli ölçüde düştü: 1970'lerin başında yaklaşık yüzde 30'dan 2019'da yüzde 6'ya. Bu nedenle şirketler, çalışanları sıkıştırmak için daha yüksek ortalama işsizlik oranlarından yararlanabildiler ve bu nedenle pek çok işçi işlerini kaybetme korkusuyla karşı karşıya kaldı. Pek çok işçinin işten kovulmaları halinde yeni iş bulmakta karşılaşacakları güçlük göz önüne alındığında, işçiler çalışma koşulu olarak görece durgun reel ücretleri kabul etmek zorunda kalmışlardır.[10]

Bazı ekonomistler, tam tersine, son birkaç on yılda gerçekten kötüleşen emek piyasası koşullarıyla karşı karşıya kalanların yalnızca üniversite diploması olmayan ABD'li işçiler olduğunu savundular.

---

uygulanabileceğine dair kapsamlı bir analiz için, bkz. Aaron Benanav ve John Clegg, "Crisis and Immiseration: Critical Theory Today," Beverley Best, Werner Bonefeld ve Chris O'Kane, ed., *SAGE Handbook of Frankfurt School Critical Theory* içinde, Sage, 2018, 1629–48; yanı sıra Endnotes ve Aaron Benanav, "Misery and Debt," *Endnotes*, no. 2, 2010 ve Endnotes, "An Identical-Abject Subject," *Endnotes*, no. 4, 2015.

[9] Gelişmiş kapitalist ülkelere odaklanan ilgili bir karşılaştırmalı-kurumsal analiz için, bkz. Arne Kalleberg, *Precarious Lives: Job Insecurity and Well-Being in Rich Democracies*, Polity, 2018.

[10] Josh Bivens ve Lawrence Mishel, "Understanding the Historic Divergence between Productivity and a Typical Worker's Pay," EPI Bilgilendirme Belgesi 406, Eylül 2015.

Otomasyon tezinin daha ölçülü bir versiyonunda, bu ekonomistler, teknolojik değişimin Amerikan iş piyasasının içini boşalttığını, orta ücretli işleri yok ettiğini ve yüksek ve düşük ücretli işler arasındaki istihdam fırsatlarını kutuplaştırdığını iddia ediyorlar. Rutin görevlerin otomasyonunun, eğitim ile makineler arasında bir yarış başlatarak, artan bir üniversite ücret primi yarattığı söyleniyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde güvencesizlik deneyimlerinin bireysel işçiler için ırkın yanı sıra eğitim seviyeleri tarafından da güçlü bir şekilde belirlendiği kesinlikle doğrudur. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işsizlik seviyeleri, düşük eğitim seviyesine sahip işçiler ve beyaz olmayan insanlar için önemli ölçüde daha yüksektir. 1980'lerde ve 90'ların başında, bazı Amerikalıların bir üniversite diploması alarak kendilerini ücretler üzerindeki aşağı yönlü baskıdan yalıtabildikleri de doğrudur. Bununla birlikte, ekonomik faaliyetin otomasyonunun hızlanmasının beklendiği 2000'lerin başında, üniversite eğitimli çoğu işçinin ücretleri durgunlaşmaya başladığından, üniversite ücret primi istikrar kazanmıştı. Amerika'da üniversite eğitimli medyan ücret alan bir işçi, ödenmemiş öğrenci kredilerinin toplam değeri yıllar içinde önemli ölçüde artmasına rağmen, 2018'de 2000 yılına göre daha düşük bir reel ücret kazandı. Bunun nedeni, 2000'den itibaren, ekonomik büyüme -ve de iş yaratma- hızı önemli ölçüde yavaşlarken üniversite diplomalarının daha yaygın hale gelmesidir: 2019'da birinci sınıf işçilerin yüzde 40'ı en az üniversite diplomasına sahipti. Bu dereceler kötüleşen emek piyasası koşullarından daha az koruma sağlıyordu. Üniversite diplomasına sahip işçiler, daha önce bu dereceleri gerektirmeyen işlerde daha düşük eğitim seviyesine sahip işçileri dışarı itti. Bu arada, işveren desteğiyle sağlık hizmeti alan genç üniversiteli işçilerin payı 1989'da yüzde 61'den 2012'de yüzde 31'e düşerek yarıya indi. Daha az eğitimli meslektaşlarından daha yüksek ücretler almalarına rağmen, bu işçilerin çoğu güvencesiz bir şekilde istihdam edildi.[11]

[11] Bkz. Paul Beaudry vd., "The Great Reversal in the Demand for Skill and Cognitive Tasks," NBER Çalışma Belgesi 18901, 2013; Elise Gould, "Higher Returns on Education Can't Explain Growing Wage Inequality," *Working Politics* (blog), Ekonomi Politikası Enstitüsü, 15 Mart 2019; Lawrence Mishel vd., "Wage Stagnation in Nine Charts," EPI Raporu, 6 Ocak 2015. Artan ekonomik eşitsizliğin bir açıklaması olarak beceriye dayalı teknik değişimin kapsamlı bir eleştirisi için, bkz. John Schmitt, Heidi Shierholz ve Lawrence Mishel, "Don't

Amerika Birleşik Devletleri'ni uluslararası karşılaştırmalı bir perspektiften olağandışı yapan şey, tam da ekonomik güvencesizlik deneyimlerinin işgücüne yayılmasıdır. Düzenli olarak istihdam edilen ABD'li işçiler bile, her an işten atılabilecekleri için, kendilerini sürekli olarak düşük emek talebi olan bir ekonomide potansiyel iş kaybına maruz kalır halde buluyorlar. Sonuç olarak, diğer ülkelerdeki şirketlerden farklı olarak, ABD şirketlerinin emek gücünün savunmasız kesimlerinden yararlanmak için alternatif çalışma düzenlemeleri oluşturmaya özel bir ihtiyacı yoktur. Bazı şirketler, ABD iş kanununu aşmak için alternatif çalışma düzenlemeleri kullanıyorlar -çalışanlarını bağımsız yükleniciler olarak gizlemenin bir yolu olarak çevrimiçi platformlar aracılığıyla iş sunan Uber ve Lyft gibi gig-ekonomi işlerindeki küçük ama önemli patlamaya dikkat edin.[12] Ancak aslına bakılırsa, 2017'de bağımsız yükleniciler, nöbetçi işçiler, geçici taşeron işçileri ve sabit sözleşmeli işçiler de dahil olmak üzere ABD'li işçilerin sadece yüzde 10'u bu tür düzenlemelerde istihdam edildi.[13]

Bu Amerikan örneğine karşı, Avrupa ve zengin Doğu Asya ülkelerindeki istihdam ortamı daha karmaşık. Bu bölgelerde, savaş sonrası işgücü piyasası kurumları çoğunlukla sol hükümetler tarafından değil, ulusal-emperyal kimliklerin, eve ekmeği erkeklerin getirdiği hanelerin oluşumunun ve nispeten sabit işyeri hiyerarşilerinin sürdürülmesinin önemini vurgulayan sağ politikacılar tarafından tasarlandı.[14] Korporatist düzenlemeleri kabul etmeleri karşılığında, erkek hane reisleri önemli iş korumaları aldı: Amerika Birleşik Devletleri'nin aksine, düzenli olarak istihdam edilen işçiler keyfe göre işe alınmadı ve işten çıkarılmadı. Yaratılan farkın kaba bir ölçümü için, çalışanların bireysel işten çıkarmalardan korunma derecesini 0 ila 6 arasında

---

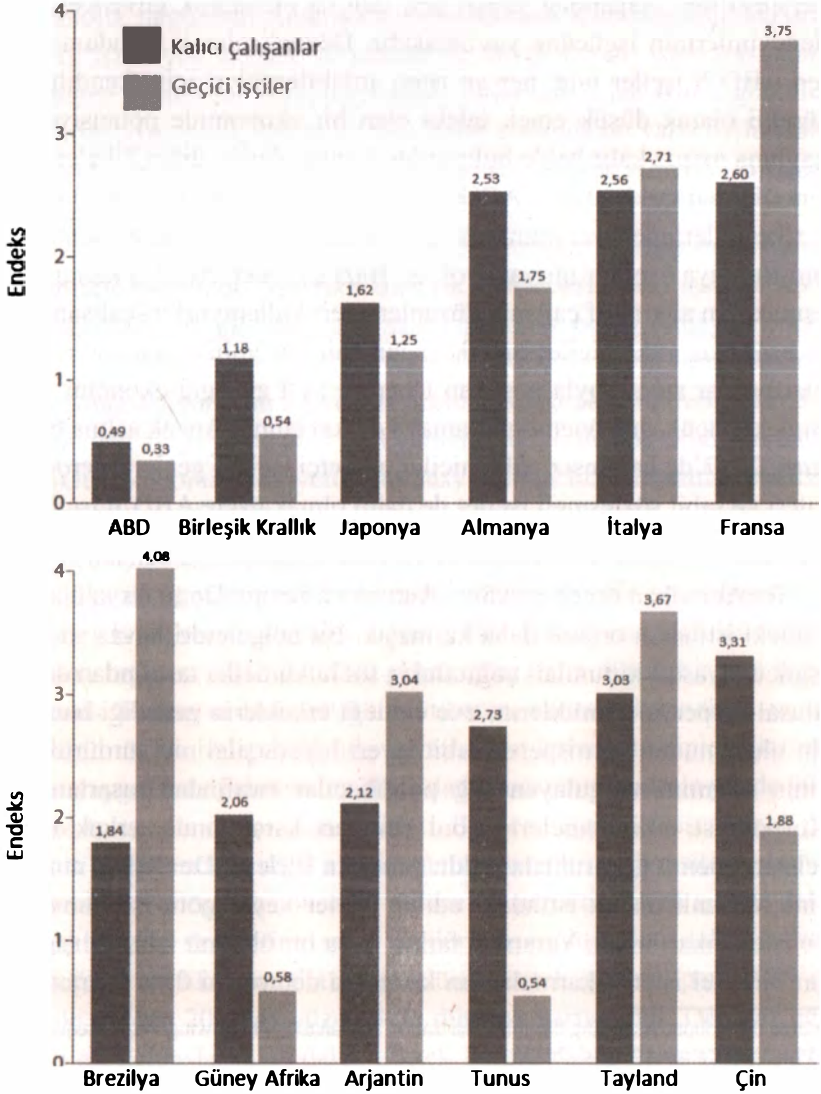
Blame the Robots: Assessing the Job Polarization Explanation of Growing Wage Inequality," EPI–CEPR Çalışma Belgesi, 2013.

[12] Otomasyon kuramcılarının hesaplarına da şüphe düşüren son teknolojik gelişmelerin yasal bağlamının bir analizi için, bkz. Brishen Rogers, "The Law and Political Economy of Workplace Technological Change," *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*, 55. cilt, 2020. Ayrıca bkz. Nick Srnicek, *Platform Capitalism*, Polity, 2016.

[13] Emek İstatistikleri Bürosu, *Contingent and Alternative Employment Relations*, Mayıs 2017.

[14] Önemli istisnalar, İsveç ve savaş sonrası erken dönemde, emek piyasası kurumlarının Sosyal Demokrat ve İşçi hükümetleri tarafından tasarlandığı Birleşik Krallık'tır. Bkz. Gosta Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, 1990.

Şekil 4.2 OECD İstihdam Koruma Endeksi, 2013-14

Kaynak: İstihdamın korunmasına ilişkin OECD göstergeleri, işten çıkarmalar ve geçici sözleşmelerin kullanımına ilişkin düzenlemenin katılığının yapay göstergeleridir. 1 Ocak'ta yürürlükte olan istihdam koruma düzenlemelerinin üç farklı yönünü kapsayan 21 maddeden derlenmiştir.

ölçen OECD istihdam koruma seviyeleri endeksine bakabiliriz. Birleşik Krallık (1,2), Japonya (1,6), Almanya (2,5), İtalya (2,5) ve Fransa'da (2,6) işçiler çok daha fazla korunurken, ABD'deki sürekli işçilere dair bu endekste neredeyse hiç kayıt olmuyor (0,5) (Şekil 4.2).[15] ABD dışı ülkelerde, sürekli iş bulan hane reisleri, azalan emek talebiyle bağlantılı piyasa baskılarından büyük ölçüde yalıtılmıştır. Ekonomi genelindeki işsizlik oranları yüzde 10 veya daha fazlasına yükselse bile, toplu ücret artışları için savaşmakta özgür kaldılar. Bu arada, ABD ile karşılaştırıldığında, bu ülkelerdeki işsiz işçiler daha cömert iş dışı yardımlar aldılar.

Çoğu yüksek gelirli ülkede, 1970'lerin ortalarından itibaren artan işsizlik oranları, bu nedenle, başlangıçta ABD'de olduğu gibi işçilerin reel ücretlerinin durgunlaşmasına neden olmadı. En çok zarar görenler, işsizler ile halen çalışmakta olan işçilerin çocukları ve eşleriydi. İş krizi, kötüleşen bir dışlanma biçimini aldı; geniş bir alana yayılmış olmaktan ziyade nüfusun belirli sektörlerinde yoğunlaşmıştı. Yaşlı işsizler erken emekliliğe itildi. Evli kadınların iş arama cesareti kırıldı, bu nedenle kadınların işgücüne katılım oranları birçok Avrupa ülkesinde ve Japonya'da -önemli bir istisna olarak İsveç ile birlikte- 2000'li yıllara kadar düşük kaldı.[16]

Çalışanların sahip oldukları işlere daha güçlü tutunmaları göz önüne alındığında, Avrupa ve Doğu Asya şirketlerinin düşük emek talebi seviyelerinden yararlanmak için istihdam ilişkilerinde kurumsal değişiklikleri güvence altına almaları gerekiyordu. İşverenlerden gelen baskıya yanıt veren hükümetler, işini kaybedenleri ve işgücü piyasasına yeni girenleri standart olmayan iş kategorileri olarak adlandırılan yarı zamanlı, geçici veya sözleşmeyle sınırlı çalışmalara razı ederek istihdam korumalarından mahrum bıraktı. Almanya'daki *Minijobs* gibi bu kategorilerden bazıları, daha önce fiilen ev kadınları için ayrılmıştı ve ikincil bir gelir kaynağı olarak hizmet etmesi gerekiyordu,

---

[15] OECD, *Indicators of Employment Protection*, son güncelleme: 2014. Bu veriler, çalışanın işten çıkarılmasına ilişkin prosedürler ve maliyetler hakkında ölçümler sağlar.

[16] Bkz. Esping-Andersen, *Social Foundations*, s. 107–11. Ayrıca Avrupa refah devletleri içindeki içeriden/dışardan ayrımlarının evrimi üzerine bkz. Patrick Emmenegger vd., ed., *The Age of Dualization: The Changing Face of Inequality in Deindustrializing Societies*, Oxford University Press, 2012.

ancak o zamandan beri birçok hane için birincil gelir kaynağı haline geldi.[17] Standart iş sözleşmelerine sahip işçilerle karşılaştırıldığında, standart olmayan işçiler daha az istihdam korumasına sahiptir.[18]

"Prekarya" terimi, pek çok işçinin, özellikle de kadınlar ve gençlerin iş güvenliğini azaltan yasalara karşı protestoların ortasında, daha geniş bir literatürde kendisine tam olarak bir yer buldu.[19] Örneğin, 2003 Biagi yasası, İtalyan şirketlerine yarı zamanlı ve geçici işçileri işten çıkarmada daha fazla "esneklik" sağladı; 2004 Hartz IV reformları, Almanya'da işsizlik yardımlarını önemli ölçüde azalttı. Fransa'da emek piyasasına giren gençleri iş güvencesinden yoksun bırakmaya yönelik benzer çabalar, 2006'da ve 2016'da işçiler tarafından püskürtüldü. Yine de, direniş dönemlerine rağmen, Batı Avrupa ve zengin Doğu Asya'daki emek piyasaları, standart istihdamla çalışan işçiler ve göreli iş güvenliği ve standart olmayan işlerde çalışan ve bu güvenceden yoksun büyüyen (çoğunlukla genç) işçi kitlesi arasında giderek daha fazla çatallandı.[20] 1985 ile 2013 arasında, standart dışı istihdamın toplam istihdam içindeki payı arttı: Fransa'da yüzde 21'den yüzde 34'e; Almanya'da yüzde 25'ten yüzde 39'a; İtalya'da yüzde 29'dan yüzde 40'a ve Birleşik Krallık'ta yüzde 30'dan 34'e çıktı. Japonya'da "düzenli olmayan istihdam" payı (standart dışı istihdam payına benzer bir kategori) 1986'da yüzde 17'yken 2008'de yüzde 34'e yükseldi. Güney Kore'de benzer eğilimler ortaya çıktı. İstihdamın bileşimindeki değişiklikler yeni iş teklifleri için çok daha çarpıcıydı: 1990'larda ve 2000'lerde OECD ülkelerinde yaratılan işlerin yüzde 60'ı standart dışıydı.[21]

---

[17] Almanya'da kötüleşen emek gücü piyasası koşullarının analizi için, bkz. Oliver Nachtwey, *Germany's Hidden Crisis: Social Decline in the Heart of Europe*, Verso, 2018, özellikle s. 103–61.

[18] Bkz. ILO, *Non-Standard Employment around the World*, 2016. Ayrıca bkz. Paolo Barbieri ve Giorgio Cutuli, "Employment Protection Legislation, Labour Market Dualism, and Inequality in Europe," *European Sociological Review*, 32. cilt, no. 4, 2016, s. 501–16.

[19] Bkz. Brett Neilson ve Ned Rossiter, "Precarity as a Political Concept, or, Fordism as Exception," *Theory, Culture, and Society*, 25. cilt, no. 7–8, 2008.

[20] Bkz. Bruno Palier ve Kathleen Thelen, "Institutionalizing Dualism: Complementarities and Change in France and Germany," *Politics and Society*, 38. cilt, no. 1, 2010; David Rueda, "Dualization, Crisis, and the Welfare State," *Socio-Economic Review*, 12. cilt, no. 2, 2014.

[21] OECD, *In It Together: Why Less Inequality Benefits All*, 2015, s. 144. Ayrıca bkz. Shiho Futagami, "Non-Standard Employment in Japan: Gender Dimensions," Uluslararası Emek Çalışmaları Enstitüsü Tartışma Belgesi DP/200/2010, 2010, s. 29. Ayrıca bkz. Kalleberg, *Precarious Lives*, s. 73–107.

Harap ekonomilerde iş yaratma hızlarının yavaşlaması nedeniyle işlerini kaybetmeleri halinde yeni iş bulmakta zorlandıkları bir dönemde giderek daha fazla sayıda işçi istihdam güvencesizliğine maruz kaldı. Bu işçiler ücret artış taleplerini yumuşatmak zorunda kaldılar. OECD genelinde, emek üretkenliği yılda yüzde 1,5 oranında artmasına ve gelirin yukarı doğru önemli bir yeniden bölüşümüne yol açmasına rağmen, 1995 ile 2013 arasında reel medyan ücretler yılda yüzde 0,8 arttı (yine de, yalnızca bu oranların sırasıyla yüzde 0,5 ve yüzde 1,8 olduğu Amerika Birleşik Devletleri'ndekinden daha az yoğun oldu).[22]

Dünya Ölçeğinde Artı Emek

Küresel Güney, Avrupa ve Amerikan tarzı örneklerin bir karışımını sunuyor, ancak Atlantik'in her iki yakasından daha uç noktalara götürüldü. Bir yandan, savaş sonrası ve sömürge sonrası kalkınmacı devletler, genel olarak, eski Avrupa metropollerinde yerel olarak işleyenlere benzer, hatta onlardan daha güçlü olan emek yasalarını benimsediler. OECD istihdam koruma endeksine dönersek; Arjantin (2,1), Brezilya (1,8) ve Güney Afrika'da (2,1) standart iş sözleşmeli kalıcı işçiler Birleşik Krallık'taki (1,2) eşdeğer işçilerden daha güçlü istihdam korumasına sahipken, Çin (3,3), Hindistan (3,5), Tayland (3,0) ve Tunus'ta (2,7) bu tür işçiler Fransa'daki (2,6) eşdeğer işçilerden daha fazla korunmuştur. Öte yandan, çok az sayıda işçi, genellikle yalnızca devlet dairelerinde ve büyük ölçekli endüstriyel tesislerde bulunan korumalı işlere erişebiliyor; bu nedenle, küresel Güney'deki işçilerin büyük çoğunluğu, en az korunan ABD işçilerinden daha az korumaya sahip oldukları çeşitli standart dışı işlerde iş bulmaya zorlanmıştır.

Afrika, Asya ve Latin Amerika'da, standart dışı istihdamın genişlemesi, emeğin küresel endüstrisizleşmesinin başlangıcından çok önce büyük bir sorun haline geldi. 1950'lerde ve 60'larda, hızla genişleyen tarım dışı işgücü, yavaş büyüyen ithal ikame endüstrilerinde iş aradığından, iş talebi arzını çoktan aşmıştı. Emek gücü istatistikçileri, karşılaştıkları kentsel sokak satıcılarının, mikro-imalatçıların ve bisiklete

[22] OECD, *Economic Outlook*, 2018, s. 54.

dayalı ulaşım hizmetlerinin filizlenen nüfusunu tanımlamak için yeni "kayıt dışı sektör istihdamı" kategorisini geliştirdiler.[23] 1980'lerde ve 90'larda, uluslararası rekabetin arttığı bir dönemde, ülkeler birbiri ardına yıkıcı piyasa açıcı yapısal uyum politikaları benimsedikçe, kayıt dışı sektörler önemli ölçüde genişledi.[24] Büyük ölçekli işletmelerde ve devlet dairelerinde resmi olarak sözleşmeli işlerini kaybeden veya maaşlarının düştüğünü gören işçiler, birçok ülkede neredeyse bitmeyen bir ekonomik kriz döneminde kayıt dışı çalışarak işgücü piyasasına yeni girenlere katılmak zorunda kaldılar. Bu arada, büyüyen emek artıklarından yararlanmak için şirketler, korumalı, kayıtlı çalışanları kayıt dışı çalışanlarla değiştirmeyi planlarken, aynı zamanda ekonomik iyileşmeyi teşvik etmek için kayıtlı iş korumalarını azaltmak için hükümetlere lobi yaptı.[25]

Diğer küresel Güney ülkelerinin çoğundan farklı olarak Çin, 1980'lerde ve 90'larda hızlı bir ekonomik büyüme yaşadı, ancak Çin'in ekonomisi, yasal olarak dezavantajlı işçi kategorilerinin yaratılmasına diğer herhangi bir ülkeden daha fazla güveniyordu. Kent merkezlerinde çalışan ancak kırsal alanlarda kayıtlı olan *nonming gong*, diğer kentsel işçilere sağlanan istihdam korumalarından kategorik olarak mahrum bırakıldı. İhracata yönelik üretim işletmelerinde gömlek diken ve elektronik aksamları monte eden bu işçiler, iş güvenceleri çok düşük ve işleri için rekabet çok yüksek olduğundan, daha yüksek reel ücret talep etme düşüncelerinden vazgeçmek zorunda kaldılar.[26]

Standart dışı istihdamın genişlemesi, dünya çapında devasa sayıda insanı yoğun iş güvencesizliğine maruz bıraktı. İşçiler, çoğunlukla temel yasal korumalara ve işsizlik yardımlarına bile erişimleri olmadığı için, küresel Güney bölgelerinde özellikle güvensizdir. 2012'de dünya

---

[23] Bkz. Aaron Benanav, "The Origins of Informality: The ILO at the Limit of the Concept of Unemployment," *Journal of Global History*, 14. cilt, no. 1, 2019, s. 107–25.

[24] Jacques Charmes, "The Informal Economy Worldwide: Trends and Characteristics," *Margin: The Journal of Applied Economic Research*, 6. cilt, no. 2, 2012, s. 103–32. Ayrıca bkz. Aaron Benanav, "Demography and Dispossession: Explaining the Growth of the Global Informal Workforce, 1950–2000," *Social Science History*, 43. cilt, no. 4, 2019.

[25] Jan Breman ve Marcel van der Linden, "Informalizing the Economy: The Return of the Social Question at a Global Level," *Development and Change*, 45. cilt, no. 5, 2014.

[26] Bkz. Pun Ngai, *Migrant Labor in China: Post-socialist Transformations*, Polity, 2016.

çapında işsizlerin ancak beşte biri işsizlik maaşı aldı.[27] Bu nedenle, işçiler işlerini kaybettiklerinde mümkün olan en kısa sürede yeni gelir kaynakları bulmak zorunda kaldılar ve bunun sonucunda, yaygın olarak kabul edilen iş fırsatları kıtlığına rağmen küresel işsizlik oranı 2019'da sadece yüzde 4,9 oldu. İşini kaybeden çoğu işçi kayıt dışı çalışmak zorunda kaldı.[28] Aslında, Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre, 2015 yılında küresel işgücünün sadece yüzde 26'sı tam veya yarı zamanlı olarak herhangi bir türde sürekli istihdama sahipti ve yüzde 74'ü patronlar için geçici sözleşmeli ya da başka türlü kayıt dışı, bir patron için sözleşmesiz veya kendi hesabına çalışmaya başladı.[29]

Bu bağlamda, "standart dışı istihdam" terimi açıkça bir yanlış adlandırmadır: dünyanın çoğu insanının yaşadığı bölgelerde, hiçbir zaman küresel bir gerçeklik haline gelmeyen, yirminci yüzyılın ortalarındaki tam istihdam rüyasının kalıntısı.[30] Bunun pratikte anlamı, -korunan çalışanların küçük bir azınlığı dışında- dünyanın dört bir yanındaki işçilerin kendilerini emek talebinin gelgitlerine yüksek oranda maruz kalmış bulmalarıdır. Emek talebinin genel olarak düşük olduğu bir çağda, pek çok işçi mevcut işini kaybederse yenisini bulmakta zorlanacağından korkar, çünkü zaten onlar gibi -aynı beceri ve yeteneklere sahip- işsiz, istediği işi bulamayan veya iş arayan pek çok işçi vardır. İş güvencesizliği ile karşı karşıya kalan bu işçiler, nispeten durgun ücretleri ve kötü çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalıyorlar. Bu durum öncelikle bilgisayar teknolojilerindeki son gelişmelerin sonucu değildir. Bunun yerine, dünya ekonomisinin ekonomik büyüme motorunu tüketen (ve bunu küresel emek güçlerinin hâlâ genişlediği bir zamanda yapan) onlarca yıllık kapasite fazlası ve eksik yatırımın sonucudur. Devlet politikasında köklü bir değişiklik olmadıkça, COVID-19 resesyonu bu eğilimleri önümüzdeki yıllarda daha da yoğunlaştıracaktır.

---

[27] Sahra Altı Afrika'da, yüksek gelirli ülkelerdeki yüzde 76'ya kıyasla, işçilerin yalnızca yüzde 3'ü işsizlik ödeneği kapsamındadır: ILO, *World Employment Social Outlook: The Changing Nature of Jobs*, 2015, s. 80.

[28] Sırasıyla bkz., the ILO's *Key Indicators*, and *Women and Men in the Informal Economy: A Statistical Picture*, 3. baskı, 2018, s. 23.

[29] ILO, *World Employment Social Outlook*, s. 31.

[30] Bkz. Ronaldo Munck, "The Precariat: A View from the South," *Third World Quarterly*, 34. cilt, no. 5, 2013.

Endüstri Sonrası Durgunluk

COVID-19 resesyonu nedeniyle işsizlik seviyeleri önemli ölçüde arttı; ancak, yukarıda belgelenen emek piyasası rejimlerindeki değişimler göz önüne alındığında, bu işsizlik muhtemelen zaman içinde çeşitli eksik istihdam biçimlerine dönüşecektir.[31] Uzun süre işsiz kalamayan insanlar, normalden düşük ücretler veya normalden daha kötü çalışma koşulları sunan işleri almaktan başka seçeneklerinin olmadığını görecekler. Hiç iş bulamayanlar kayıt dışı sektörde dükkân açacaklar ya da emek gücünden tamamen çıkacaklar. Durgun ekonomilerdeki yaşam, yoğun bir istihdam güvencesizliği ile tanımlanır hale geldi -2020 gibi durgunluk yıllarında daha da kötüsü- ki bu, gereksiz bir insanlık tarafından doldurulan son bilim kurgu distopyalarında ustaca temsil edildi. En zengin varlık sahipleri, ölümsüzlüğün parasal eşdeğerine sahip oldukları kadar büyük miktarlarda sermaye biriktirirken, çoğu insan, her seferinde ek yaşam dakikaları kazanarak geçiniyor.[32] İşsiz kalamayacaklarına göre, bu artık işçiler ne tür işler yaparlar?

60'ların ortalarından itibaren, emek artıkları küresel olarak genişledikçe, çok uluslu şirketler emek piyasası arbitrajına katılmaya başladılar ve daha sonra arz fazlası olan küresel piyasalarda rekabet etmek için kullandıkları düşük fiyatlarla üretken emek elde etmek için birbirlerinin tedarikçileri olarak hareket ettiler. Endüstri şirketleri, yalnızca dünyanın dört bir yanındaki düşük gelirli ülkelerdeki binlerce ihracat işleme bölgesinde değil, aynı zamanda çok katmanlı sözleşmeler oluşturarak veya standart iş kanununun sınırları dışında işçileri işe alarak işçilerin ücret taleplerini yumuşattıkları yüksek gelirli ülkelerde de istihdam güvencesizliğinden yararlandı. Yine de

[31] Bazı otomasyon kuramcıları eksik istihdamı çağdaş ekonomilerin ortak bir özelliği olarak tanımlarlar, ancak teknolojik değişimin görünür dinamizmine odaklandıkları için bunu açıklamakta zorlanırlar. Bkz., örneğin, Andy Stern, *Raising the Floor: How a Universal Basic Income Can Renew Our Economy and Rebuild the American Dream*, PublicAffairs, 2016, s. 185 ve Yang, *War on Normal People*, s. 79–80.

[32] Andrew Niccol tarafından yazılan ve yönetilen *In Time* (2011) filminin konusu aşağı yukarı buydu. Ayrıca bkz. Alfonso Cuaron'un *Children of Men*'i (2006) ve Neill Blomkamp'ın *District 9* (2009) ve *Elysium*'u (2013) ve yanı sıra Pedro Aguilera'nın yaratıcısı olduğu Brezilya TV dizisi *%3* (2016).

küresel emek gücünün yalnızca yüzde 17'si imalatta çalışıyor ve ek yüzde 5'i madencilik, ulaşım ve kamu hizmetlerinde çalışıyor.[33] Bu nedenle, dünyadaki eksik istihdam edilen işçilerin büyük çoğunluğu, yüksek gelirli ülkelerde toplam istihdamın yüzde 70 ila 80'ini meydana getiren ve İran, Nijerya, Türkiye, Filipinler, Meksika, Brezilya ve Güney Afrika'daki işçilerin çoğunluğunu oluşturan heterojen hizmet sektöründe istihdam edilmektedir.[34] Bununla birlikte, nihayetinde dünya ölçeğinde miras aldığımız postendüstriyel ekonomi, Amerikalı sosyolog Daniel Bell'in 1973'te ortaya çıkışını ilk kez öngördüğü ekonomiden oldukça farklıdır: araştırmacıların, tenis eğitmenlerinin ve Michelin dereceli şeflerin ekonomisi yerine, bizim ekonomimiz ağırlıklı olarak ara sokak berberleri, ev hizmetçileri, seyyar meyve satıcıları ve Walmart raf istifleyicilerinin ekonomisidir.[35]

Hizmet sektöründeki istihdam artışının temel modeli en iyi 1960'larda Princeton ekonomisti William Baumol tarafından tanımlanmıştır. Kuramı, sektördeki eksik istihdamın neden yirmi birinci yüzyıl ekonomisinin bu kadar önemli bir özelliği olduğunu ve otomasyon kuramcılarının hesabının neden çarpık olduğunu açıklamaya yardımcı oluyor.[36] Baumol, artan hizmet sektörü istihdamını, hizmet mesleklerinin tipik olarak endüstri sektöründen çok daha düşük üretkenlik büyümesi oranları gördüğüne işaret ederek açıkladı. Hizmetler genellikle üretkenlikten daha hızlı büyüyen çıktı ile (1973'ten önce imalatta olduğu gibi) istihdamdan daha hızlı büyüyen dinamik genişleme örüntüleri sergilemez. Bunun yerine, hizmetlerde çıktı büyümesinin çoğu, istihdamın genişletilmesiyle sağlanır (Şekil 4.3 ve 4.4). Baumol, Marx'ın "durgun" göreli artı nüfus kavramını uzaktan tekrarlayarak, hizmetlerin nispeten "durgun" bir ekonomik sektör

---

[33] ILO, *Temel Göstergeler*. Bu yüzde 17'nin oldukça büyük bir kısmı kayıt dışı istihdam edilmekte ve eviçi endüstrilerde faaliyet göstermektedir: küçük ev veya arka bahçelerdeki dükkânlarda ve dökümhanelerde tuğla, sigara, kilit ve ayakkabı üretimi.

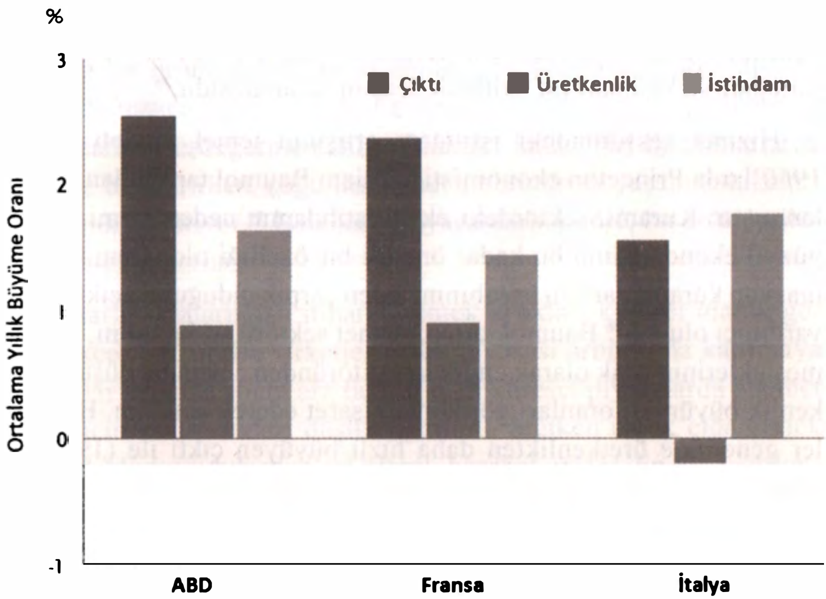
[34] ILO'nun *Temel Göstergeler*'ine göre, hizmet işçileri 2020'de küresel emek gücünün çoğunluğunu temsil etmeye başladı.

[35] Daniel Bell, *The Coming of Post-industrial Society*, Basic Books, 1973.

[36] Bkz. William Baumol, "Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crisis," *American Economic Review*, 57. cilt, no. 3, Haziran 1967, s. 415–26 ve yanı sıra Baumol vd., *Productivity and American Leadership: The Long View*, MIT Press, 1989.

oluşturduğunu savunuyor.[37] Bu durgun ekonomik sektörün küresel genişlemesi ile dünya ekonomisinin giderek kötüleşen durgunluğu arasında açık bir bağlantı var.[38] Aslında, bunu söylemek yalnızca, emeğin küresel endüstrisizleşmesinin başlangıcından sonra, hiçbir şeyin -hizmet sektörü istihdamının genişletilmesi de dahil olmak üzere- ekonominin daha önce sağlam olan endüstriyel ekonomik büyüme motoru için yeterli bir ikame işlevi görebileceğini kanıtlamaktan başka bir şey değildir.

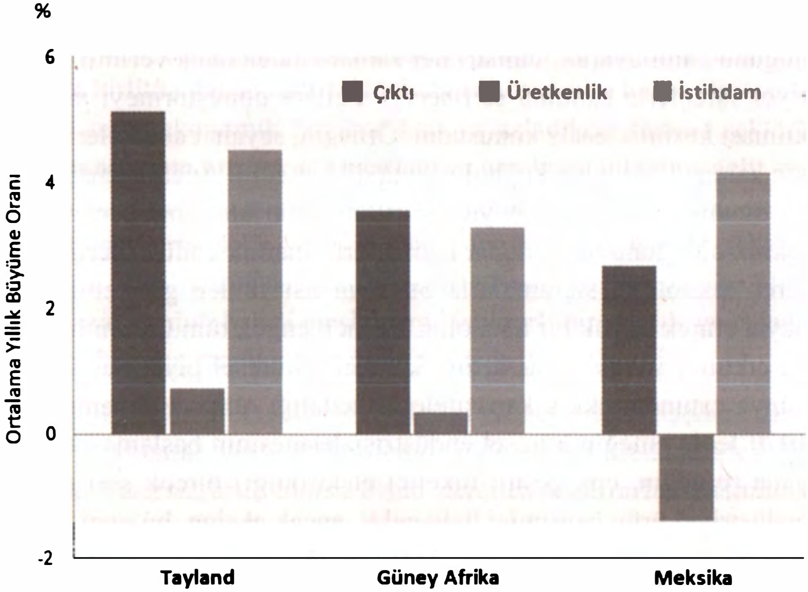
Şekil 4.3. ABD, Fransa ve İtalya'da Hizmet Sektörleri, 1980-2010

[37] William Baumol vd., "Unbalanced Growth Revisited: Asymptotic Stagnancy and New Evidence," *American Economics Review*, 75. cilt, no. 4, 1985, s. 806.

[38] Storm, ekonominin dinamik sektörlerinde iş kaybının uluslararası kapasite fazlalığından ziyade otomasyondan kaynaklandığını iddia etse de benzer bir analiz için, bkz. Servaas Storm, "The New Normal: Demand, Secular Stagnation, and the Vanishing Middle Class," *International Journal of Political Economy*, no. 46, 2017, s. 169–210.

Şekil 4.4. Tayland, Meksika ve Güney Afrika'da Hizmet Sektörleri, 1980-2010

Kaynak: Groningen Büyüme ve Kalkınma Merkezi, 10-Sektör Veri Tabanı, Ocak 2015 baskısı.

Hizmetlerin, hızlı üretkenlik büyümesi oranları yaratan aşamalı süreç inovasyonlarına uygun olmaması, bu tür hizmetlerin doğal bir özelliği değildir: birçok hizmet faaliyetinde, üretkenlik seviyelerini yükseltmenin önündeki engellerin üstesinden ancak tam olarak onları endüstrileştirerek gelinmiştir. Sosyolog Jonathan Gershuny'nin iddia ettiği gibi, bu hizmetler evlerde self-servis için mallara dönüştürüldü, "çamaşırhane hizmetlerinin yerini alan çamaşır makinesi, berber tıraşı için tıraş makinesi, toplu taşımanın yerine motorlu araba".[39] Endüstriyel süreçler aracılığıyla işlenen bu iyi yapılandırılmış hizmetler daha sonra dinamik verimlilik kazanımlarına uygun hale geldi. Bugün hizmet vermeye devam eden faaliyetler, henüz çözülmemiş dirençler nedeniyle bu tür endüstrileşmeye direnç gösterdiği kanıtlanmış faaliyetlerdir.[40]

[39] Jonathan Gershuny ve I.D. Miles, *The New Service Economy*, Praeger, 1983, s. 22. Ayrıca bkz. Jonathan Gershuny, *After Industrial Society? The Emerging Self-Service Economy*, Macmillian, 1978, s. 56–7.

[40] Bkz. Baumol vd., "Unbalanced Growth Revisited." Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ticaret ve ulaşım gibi bazı alt hizmet sektörleri, 2000 yılından bu yana daha hızlı üretkenlik büyümesi gördü. Bununla birlikte, bu alt sektördeki teknolojik inovasyonlar, endüstriyel

Endüstrideki hazır giyim dikimi ve elektronik montajı gibi, ek hizmet faaliyetlerinin dijital çağdaki teknolojik atılımlara uygun olduğunu kanıtlayarak, bunları her zamankinden daha verimli endüstriyel süreçlerle sunulan self-servis mallara dönüştürmeyi mümkün kılması kesinlikle söz konusudur. Örneğin, seyahat acentelerinin yakın zamanda ortadan kaybolmasına dikkat edin. Ancak, zamanımızda dinamik ekonomik büyümenin önündeki ana engellerin sadece teknik olduğunu ve durağan hizmetleri dinamik endüstrilere dönüştüren teknolojik sıçramalarla bunların üstesinden gelinebileceğini hayal etmek büyük bir hata olur. Birincil engel, tüm üretim hatlarında çıktının yavaş yavaş arttığı kalabalık küresel piyasalar yaratan, dünya çapında teknik kapasitelerin fazlalığı olmaya devam ediyor. 1970'lerde emeğin küresel endüstrisizleşmesinin başlamasından bu yana (örneğin, çok çeşitli tüketici elektroniği) birçok seri üretilen endüstriyel ürün çevrimiçi hale geldi, ancak aksine, bu yeni endüstriler eskilerinden daha kötü kapasite fazlalığından zarar gördü. Aynı akıbet, günümüz hizmet faaliyetlerinden türetilen herhangi bir self-servis ürününün de başına gelecektir. O zaman, şimdi olduğu gibi, işini kaybedenler ve emek piyasasına girenler, açık kalan faaliyetler ne olursa olsun iş aramak zorunda kalacaklar ve bu faaliyetlerin onları eksik istihdam için tercih edilen mevziler haline getiren önemli bir özelliğinden yararlanacaklar.

Hizmetler, talebin genişlemesi için fiyat etkilerine dayanamayacağından -yani, artan üretkenlik düşen fiyatlara ve dolayısıyla artan talebe yol açtıkça- hizmet sektörü istihdamının zaman içinde yavaş büyümesini beklemeliyiz. Baumol'ün gösterdiği gibi, hizmet sektörü fiyatları bir "maliyet hastalığından" muzdarip: üretkenlik büyümesindeki yavaş hız, hizmetlerin mallara göre her zamankinden daha pahalı

---

gelişiminin uzun tarihi boyunca imalata özgü türde sürdürülebilir, sektör çapında üretkenlik büyümesi sağlamada başarısız olmuştur. Depolama gibi hizmetler, Baumol'un dilinde tipik olarak "asimptotik olarak durgun" olmuştur. Bazıları endüstriyel bir süreçle daha verimli hale getirilebilen ve bazıları getirilemeyen (depolarda stoklama ve ürün toplama gibi) ayrılabilir bileşenlerden oluşur. Zamanla, eski görevler daha verimli hale geldikçe, istihdam açısından ikincisi baskın hale gelir. Asimptotik durgunluk genellikle hizmetlerin bir özelliği olmasına rağmen, dünya çapında imalat işlerinin yaratılmasında önemli bir rol oynayan ve şu anda otomasyon tarafından tehdit edilen konfeksiyon dikimi ve elektronik montajı gibi emek yoğun bazı endüstrilerde bulunur.

hale geldiği anlamına geliyor.[41] Hizmet sektörü talebi, bu nedenle, genişlemesi için gelir etkilerine dayanmalıdır -hizmetlere olan talebin büyümesi, daha geniş ekonomide gelirlerin büyümesine bağlıdır. Bununla birlikte, bu, endüstriyel büyüme motorunun harap olmasıyla birlikte genel ekonomik büyüme hızı yavaşladıkça, hizmet sektörü istihdam artışının hızının da yavaşlaması gerektiği anlamına gelir -ve bu genel olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde olmuştur. Ancak gelişmiş ekonomilerin daha yavaş büyümesine rağmen, hizmet sektörü istihdamı, yasal kurumsal çerçevelerin güvencesiz emeğin işe alınmasına izin verdiği belirli mesleklerde istikrarlı bir şekilde genişledi. Eksik istihdamın mantığı tam da bu noktada devreye giriyor.

Karşılık gelen üretkenlik seviyelerini yükseltmeden, işçilere daha az ödeme yaparak veya zaman içinde elde edilen üretkenliklerinde ne kadar yetersiz artış olursa olsun ücretlerindeki artışı bastırarak bazı hizmetlerin fiyatlarını düşürmenin ve böylece genel ekonomik durgunluğa rağmen bunlara olan talebi artırmanın mümkün olduğu ortaya çıktı.[42] Bu hizmetlerde üretkenlik büyüme oranlarını yükseltmedeki zorluklar devam ettiğinden, işverenler, ya rakiplerine ayak uydurmak ya da onların önünde yarışmak için ücretler üzerinde daha fazla aşağı yönlü baskı uygulamaya teşvik edilmektedir. Aynı ilke, daha ucuza çalışmayı teklif ederek, gelirleri pahasına emekleri için talep yaratabilen serbest meslek sahipleri için de geçerlidir. Hizmet sektörü, bu tür süper-sömürü yoluyla iş yaratmak için tercih edilen yerdir çünkü hizmet işçilerinin ücretleri, tüketicilerin ödediği nihai fiyatın nispeten büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Hizmetlerde emek üretkenliği seviyeleri daha düşük olma eğiliminde olduğundan, küçük ölçekli aile işletmelerinin, gelirlerini asgariye indirmede başarılı oldukları sürece, yüksek sermayeli şirketlerle rekabet etmesi genellikle mümkündür. Özellikle düşük -ve orta- gelirli ülkelerde,

---

[41] Baumol'a göre, hizmetlerin daha pahalı görünmesini sağlayan aslında imalatçıların düşen fiyatlarıdır. Göreli fiyatlardaki değişikliklerin, emek üretkenliği artışının farklı oranları tarafından belirlendiği kuramı, emek değer kuramının arkasındaki orijinal önseziydi. Bkz. Adam Smith, *Wealth of Nations*, David Campbell Publishers, 2000 [1776], s. 73–4.

[42] Benzer bir açıklama için, bkz. Torben Iversen ve Anne Wren, "Equality, Employment, and Budgetary Restraint: The Trilemma of the Service Economy," *World Politics*, 50. cilt, no. 4, 1998; ayrıca bkz. Storm, "The New Normal."

insanlar karmaşık istihdam yaratma stratejileri aracılığıyla kendileri için çalışmanın yolunu buldukları için birçok hizmette üretkenlik büyümesi olumsuz olmuştur.

Şirketlerin, sefilleştirici çalışma biçimleri yaratmak için gelir güvencesi olmayan işçilerden yararlanmalarına izin verilmesi, her ülkenin emek koruma yasalarının gücüne bağlıdır. Gördüğümüz gibi, ülkeler genellikle bu korumaları azaltmak için düşük emek talepli ekonomilere müdahale etmişlerdir. Bilfiil, işsizlik oranlarını düşürmenin bir yolu olarak emek esnekliğinin tutarlı bir savunucusu olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) kendisinin açık hedefi buydu. 1980'lerin sonlarında, OECD ekonomistleri, daha yavaş ekonomik büyüme oranları göz önüne alındığında, şirketlerin, yeni yüksek üretkenlik, yüksek ücretli işler yaratmak için gerekli olan sermaye stokunu artırmak için yeterince yatırım yapma olasılığının düşük olduğunu fark ettiler. Bu nedenle, "makul derecede hızlı bir istihdam artışının, onları desteklemek için ortalamanın altında bir miktarda sermaye kullanan birçok işin yaratılmasını gerektireceği ve bunun için -sonuç olarak- desteklenebilir reel ücretin buna uygun olarak mütevazı olacağı" "kaçınılmaz" görünüyordu. "Yeni işlerin ortalama reel ücreti" "mevcut işlerin ortalama reel ücretinin altında" tutulduğu için işsizlik oranlarının düştüğü Amerika Birleşik Devletleri'ne bakıldığında, OECD bu sapkın istihdam yaratma stratejisini her yerde savunmaya başladı.[43] OECD ekonomistleri ekonomik durgunluk döneminin bu kadar uzun süreceğini asla tahmin edemezlerdi. Ancak, bu politikadan doğacak toplumsal olarak altüst edici etkileri önceden tahmin etmeleri gerekirdi.

Eksik istihdam arttıkça, eşitsizlik yoğunlaşmak zorundadır. İnsan yığınları, ancak gelirlerinin artışı, ortalama gelir artış hızına göre baskılandığı sürece çalışabilir. Ekonomistler David Autor ve Anna Salomons'un belirttiği gibi, "Emeğin yerinden edilmesi istihdamda, saatlerde veya ücretlerde bir düşüş anlamına gelmez", ancak "-çalışma saatleri ve saat başına ücretler ürünü olan- ücret gideri" katma değerden daha yavaş yükseldikçe" kendisini işçi sınıfının göreli

---

[43] OECD, *Employment Outlook*, 1987, s. 10–11.

yoksullaşmasında gizler.[44] Sonuç, son elli yılda G20 ülkelerinde emekten sermaye gelirlerine yüzde 9 puanlık kaymaya katkıda bulunarak, reel ücretlerin ortalama büyüme oranı ile üretkenlik seviyeleri arasındaki uçurumun daha da genişletilmesidir. Dünya çapında, gelir artışının artan bir kısmı küçük bir varlık sahipleri sınıfı tarafından ele geçirildiğinden, 1980 ile 2000'lerin ortaları arasında emeğin gelir içerisindeki payı yüzde 5 düştü.[45]

Daha önce tartıştığım gibi, eşitsizlikteki artışlar, en büyük ücret artışlarının yöneticilere gitmesiyle birlikte, emek gelirinin dağılımının kendisi daha eşitsiz hale geldiğinden, bu istatistiklerin gösterdiğinden bile daha kötü olmuştur. 1980'lerin sonu ile 2010'ların başı arasında, emek üretkenliği ortalama ücretlerden daha hızlı arttı ve o da OECD genelinde medyan ücretlerden daha hızlı arttı.[46] Zamanla, zayıflayan istihdam büyümesi kendi kendini güçlendirir hale geliyor. Ekonominin sektörleri, eksik istihdam edilen emek havuzlarından yararlanarak genişliyor ve daha sonra sürekli kullanılabilirliklerine bağımlı hale gelir. Bong Joon-ho'nun ödüllü 2019 filmi *Parazit*'te dikkatli bir biçimde tasvir edildiği gibi, yüksek gelir seviyesine sahip yönetici hanelerin, sadece kendi emeklerinin fiyatlarındaki büyük farklılıklar nedeniyle aksi takdirde -öğretmenler olarak, ev hizmetlileri, şoförler, çocuk bakıcıları ve kişisel asistanlar olarak- kendileri için yapacakları daha fazla görevi yerine getirmeleri için işçi sınıfı hanelerinin mensuplarını işe almaları mantıklı olmaya başlıyor.[47]

Bu eğilimler, otomasyon kuramcılarının öngördüğü emek piyasası işlevsizliğinin kıyamet krizinin gerçekleşmeyeceğini gösteriyor.

---

[44] David Autor ve Anna Salomons, "Is Automation Labour-Displacing? Productivity Growth, Employment, and the Labour Share," *Brookings Papers on Economic Activity*, 2018, s. 2–3.

[45] ILO ve OECD, "The Labour Share in the G20 Economies," G20 İstihdam Çalışma Grubu için hazırlanan rapor, Şubat 2015, s. 3. IMF, *World Economic Outlook*, 2017, s. 3. Ayrıca bkz. Loukas Karabarbounis ve Brent Neiman, "The Global Decline of the Labour Share," *Quarterly Journal of Economics*, 129. cilt, no. 1, 2014.

[46] Andrew Sharpe ve James Uguccioni, "Decomposing the Productivity-Wage Nexus in Selected OECD Countries, 1986– 2013," *International Productivity Monitor* içinde, no. 32, 2017, s. 31.

[47] Bkz. Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press, s. 407–9, en yüksek emek geliri elde edenlerle karşılaştırıldığında, servet mirasçılarının en üst yüzde 1'inin çalıştırabileceği hizmetli sayısı.

Bunun yerine, COVID-19 resesyonunda bir kez daha ve gerçekten büyük bir ölçekte gerçekleştiğini gördüğümüz gibi, işsizlik krizler sırasında yükselmeye devam edecek. Ardından, takip eden cılız canlanma dönemleri boyunca, bu işsizlik yavaş ama emin adımlarla daha yüksek eksik istihdam seviyelerine ve artan eşitsizliğe dönüşecektir. *Robotların Yükselişi*'nde, fütürist Martin Ford, en kötü kabusunun, "ekonomik sistemin sonunda" emeğin yerinden edilmesinin "yeni gerçekliğine uyum sağlamayı başarması" olacağını söylüyor. Ama gerçekte bu var. Mike Davis'in belirttiği gibi, "insanlığın geç kapitalist triyajı" "zaten gerçekleşti".[48] Toplu bir siyasi eylemle durdurulmadıkça, önümüzdeki yıllarda muhtemelen aynı şey daha fazla görülecek: tarım ve endüstriyel ürünler için uluslararası piyasalardaki kapasite fazlası, işçileri bu sektörlerden dışarıya ve hizmetlere itmeye devam edecek ve böylece küresel istihdamdaki paylarının bugün yüzde 50'yken yüzyılın ortalarında yüzde 70 veya 80'e arttığı görülecek. Genel ekonomik büyüme oranları düşük kalmaya ayarlandığından, hizmet sektörü işini kaybedenleri ve yeni işgücü piyasasına girenleri ancak gelir eşitsizliğini artırarak emecek ve bizi endüstri sonrası durgunluğa daha da itecektir.

Bu, yoksulların daha da yoksullaşacağı anlamına gelmez. Aslında, dünya nüfusunun kentleşmesiyle birlikte, yoksulluğun en aşırı biçimlerinden muzdarip dünya nüfusunun payı zamanla azaldı.[49] Bununla birlikte, daha yoksul işçilerin toplam gelir artışındaki payı, nüfus içindeki paylarından çok daha küçük kalmaktadır. Ekonomist Thomas Piketty ve meslektaşlarının gösterdiği gibi, küresel nüfusun en yoksul yarısının gelirleri 1980 ve 2016 yılları arasında (mutlak anlamda yalnızca küçük bir miktar artsa da) ikiye katlandı, ancak bu toplam gelir artışının yalnızca yüzde 12'sini oluşturuyordu; en zengin yüzde 1, aynı dönemde bu payın iki katından fazlasını -yüzde 27- ele geçirdi.[50]

---

[48] Ford, *Rise of the Robots*, s. 219; Mike Davis, *Planet of Slums*, Verso, 2006, s. 199.

[49] En yoksul yüzde 50'nin gelir kazancının bir kısmı şehirlerdeki yüksek yaşam maliyetleri nedeniyle tüketildi ve bunların ölçülmesi çok zordu; aynı dönemde kentleşme yüzde 39'dan yüzde 54'e yükseldi.

[50] Facundo Alvaredo vd., ed., *World Inequality Report 2018*, Harvard University Press, 2018, s. 52.

Eşitsizlik arttıkça, toplumsal hareketlilik azaldı.[51] İster Minnesota'da evde sağlık asistanı olarak, ister İtalya'da üniversitede geçici öğretim görevlisi olarak, isterse de Tunus'ta meyve satıcısı veya Hindistan'da inşaat işçisi olarak çalışsınlar, giderek daha fazla insan yerlerinde sıkışıp kaldığını hissediyor. Emek piyasasına yeni girenler, özellikle kiraların hızla arttığı yerlerde, bağımsız hanelerin giderlerini hiçbir zaman karşılayamamayacak gelirler elde ediyorlar. Genellikle ebeveynlerinin evlerinden çıkıp aile kuramıyorlar. Geçinmek için borç alırken, gelirleri zaman içinde nispeten durgun kaldığından, kredilerin geri ödemelerinin ücretlerinin büyük bir bölümünü emdiğini görüyorlar.[52]

İnsanları bu kadar perişan eden emek piyasası güçlerine karşı mücadele etmek, emeğin çıkarları için bastırma kapasitesinde önemli bir değişiklik gerektirecektir. Ancak zamanla, emek gücünün örgütlü kesimi gerilemiştir. OECD genelinde sendika yoğunluğu 1985'te işgücünün yüzde 30'uyken, 2016'da bu oran yüzde 16'ya düştü; toplu sözleşme kapsamındaki işçilerin payı aynı dönemde yüzde 45'ten yüzde 32'ye düştü.[53] Küresel sendika yoğunluğu daha da düştü ve 2014'te neredeyse yüzde 7 oldu.[54] Bu koşullar altında, ekonomik eşitsizliğin önlenmesi, refah devleti kurumlarının gücüne ve cömertliğine giderek daha fazla bağımlı hale geldi. Kemer sıkma politikalarıyla periyodik olarak harap olan bitkin ekonomilerde, ortaya çıkan toplumsal bozulma için işgücünün savunmasız kesimlerini -göçmenler, kadınlar, ırksal ve dini azınlıklar- suçlamak, yeni, özgürleştirici bir toplumsal proje etrafında birleşmekten daha kolaydır.

---

[51] Bkz. Birleşmiş Milletler'de bu küresel fenomenin analizi, *Human Development Report 2019: Beyond Income, beyond Averages, beyond Today: Inequalities in Human Development in the 21st Century*, 2019.

[52] Bkz. Kalleberg, *Precarious Lives*, s. 130–49 ve Blanchflower, *Not Working*, s. 212–37.

[53] OECD, *Employment Outlook*, 2019, s. 29.

[54] Marcel van der Linden, "The Crisis of World Labor," *Solidarity*, no. 176, Mayıs–Haziran 2015.

5. Bölüm

Sihirli Değnek?

Otomasyon söylemi, dünya ekonomisinde sürekli düşük emek talebiyle ilişkilendirilen bir dizi rahatsız edici eğilimi ortaya çıkardı. Uzun süredir devam eden bu eğilimin yol açtığı toplumsal kriz, istatistiklerin gösterdiğinden daha kötü oldu. Daha çok sayıda insan, kendilerini ekonomiye anlamlı katılımdan ve -kapitalist toplumların elverişsiz koşulları altında ne kadar sınırlı olursa olsun- bunun sağladığı faillik ve amaç duygusundan dışlanmış buldular. İş güvencesizliği ve eşitsizliğin büyüttüğü atomizasyon, insanları, küreselleşmenin sorunlarını "önce ülkemiz"i koyarak çözdüğünü iddia eden ekonomik milliyetçiliğin cazibesine karşı duyarlı hale getiriyor.[1] Otomasyon kuramcıları milliyetçi çözümlerin tehlikelerine karşı dikkatlidir; kronik olarak düşük emek talebi, tarife engelleri veya duvarlarla çevrili sınırlar tarafından hafifletilmeyecektir.[2] Bu gibi can sıkıcı ifadeler günümüzün felaketlerini sadece daha kötü hale getirecektir.

Başka hangi çözümler mevcut? Otomasyon kuramcıları, başka bir zamandan veya gezegenden gelen yolcular gibi yardıma koşuyorlar

---

[1] Bu fikirler sağ ile sınırlı değildir. Bkz. Jamie Merchant, "Fantasies of Secession: A Critique of Left Economic Nationalism," *Brooklyn Rail*, Şubat 2018.

[2] Diğerlerinin yanı sıra, Darrell West, *The Future of Work: Robots, AI, and Automation*, Brookings Institution Press, 2018, s. 139; Andrew Yang, *The War on Normal People: The Truth about America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income Is Our Future*, Hachette, 2018, s. 150–61, 75–7; Eduardo Porter, "Is the Populist Revolt Over? Not If Robots Have Their Way," *New York Times*, 30 Ocak 2018 ve Martin Ford, *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*, Basic Books, 2015, s. 249–52.

ve radikal bir yeniden düşünme sunuyorlar. Bu açıdan otomasyon, küresel ısınmaya çok benziyor: İnsanlar onu ciddiye aldıklarında, toplumsal yaşamın temel yapısında, aksi takdirde imkânsız olduğunu düşündükleri revizyonları düşünmeye istekli buluyorlar. Mevcut dünyayı modası geçmiş olarak adlandırmak, otomasyon kuramcılarının iş dünyasının krizini çözmek için yeni, düşündürücü önerileri cesurca keşfetmelerine olanak tanır. Bu öneriler, tartıştığım gibi krizin nedenleri konusunda yanlış olsalar bile dikkate alınmaya değer. Otomasyon kuramcılarının tavsiyelerini değerlendirirken, günümüzün sürekli düşük emek talebinin gerçek nedeninin onlarca yıllık endüstriyel kapasite fazlası ve bunun yol açtığı eksik yatırım olduğunu hatırlamak çok önemlidir. Gerçek bir çözüm bu önemli sorunu çözmelidir.

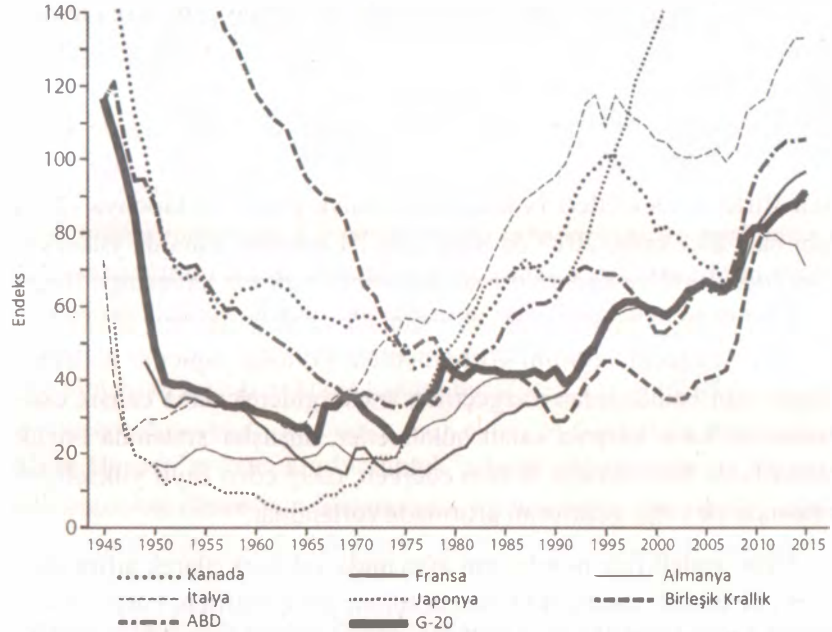
Keynesçilik Yeniden

Otomasyon kuramcılarının önerilerini bağlama oturtmak için, hepsinin reddettiği bir seçeneği, yani küresel emek fazlasını emmek amacıyla daha yüksek sabit sermaye yatırımlarını teşvik etmek için Keynesçi müdahaleleri dikkate alarak başlamak faydalı olacaktır. Otomasyon kuramcılarının tanımladığı gibi, dünyanın emek krizi Keynesçi yollarla çözülemez; işi yok eden teknik değişim, eğer tam otomasyon şeklini alsaydı, ekonomi ne kadar hızlı büyürse büyüsün sorun olurdu. Düşük emek talebi, bizatihi kalıcı bir ekonomik yavaşlamanın ortasında devam eden teknolojik değişimden kaynaklandığı için, bu temelde ekonomik büyüme oranlarını önemli ölçüde artırmak mümkün olsaydı, Keynesçi ekonomik teşvik etkili olabilirdi. Neden Keynesçi bir risk göze alınmıyor? Gerçek şu ki, çoğu yüksek gelirli olan ülkelerdeki hükümetler bu uçuruma dalmaktan asla vazgeçmediler.

Akademisyenler 1970'leri Keynesçi dönemin sonu olarak düşünme eğilimindedir, ancak pek çok yönden o daha yeni başlıyordu. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini izleyen çeyrek yüzyıl boyunca, Keynesçi karşı-döngüsel harcamalar aslında az çok ortadaydı: hükümetler imkânlarının ötesinde harcama yapmak yerine, savaş sırasında maruz kaldıkları borç yüklerini azaltmak için ekonomik büyüme oranlarını hızla yükseltme fırsatını kullandılar (Şekil 5.1). 1946 ve

1974 yılları arasında Birleşik Krallık, eğitim, sağlık, konut, ulaşım ve iletişim altyapılarına yatırım yaparken kamu borcunun GSYİH'ye oranını yüzde 270'ten yüzde 52'ye düşürdü. G20 ülkeleri genelinde, kamu borcunun GSYİH'ye oranı aynı dönemde yüzde 107'den yüzde 23'e düştü.[3] Bu kanıt, savaş sonrası dönemde tam istihdamın nerede ve ne zaman elde edildiğinin Keynesçi talep teşvikinin sonucu olduğu görüşünü pek desteklemez.[4]

Şekil 5.1. Brüt Hükümet Borcu – GSYİH, 1945-2015

Kaynak: IMF Tarihsel Kamu Borcu Veri Tabanı, 2019

Bunun yerine, önceki bölümlerde tartıştığım gibi, savaş sonrası hızlı endüstriyel genişleme, büyük ölçüde kendi başına, sürekli olarak yüksek ve istikrarlı bir emek talebi yarattı. Eğitim, sağlık ve altyapı geliştirmeye yönelik kamu harcamaları özel yatırımları teşvik etmedi; birincisi, ikincisinin ihtiyaçlarını zar zor karşılayabiliyordu.

[3] IMF'den hükümet borcu-GSYİH oranlarına ilişkin veriler, Tarihsel Kamu Borcu Veri Tabanı, 1945–2015 ve 2015–18 için Küresel Borç Veri Tabanı, Genel Hükümet Borçları.

[4] Bkz. Andrew Glyn, "Social Democracy and Full Employment," WZB Berlin Sosyal Bilim Merkezi Tartışma Belgesi, no. FS I 95-302, 1995, s. 10.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, dünya tarihinde hiç olmadığı kadar daha üretken bir kapasite çevrimiçi hale geldi. Ancak tam da bu nedenle, uluslararası imalat piyasaları, sermaye birikiminin hızının azalması ve çıktı büyüme oranlarının düşmesiyle birlikte, fazla kapasiteden hızla zarar görmeye başladı. Teknik kapasitelerin dünya çapında tekrarlanması, daha fazla hızlı genişleme için koşulların altını oydu. Sonuç, art arda endüstrisizleşme dalgası ve sürekli düşük emek talebi oldu.

Karşı-döngüsel harcama dönemi, tam da sermayenin ekonomiden yatırım çekmemesine yanıt olarak, 1970'lerde ciddi olarak başladı. Hükümetler, ek yatırımları teşvik etmek için devasa meblağlarda para harcadılar. 1974 ve 2019 yılları arasında G20 ülkelerinde kamu borcunun GSYİH'ye oranı yüzde 23'ten yüzde 103'e yükseldi. Amerika Birleşik Devletleri (yüzde 107), İtalya (135) ve Japonya (237) gibi bazı ülkelerde, 2019'da borç-GSYİH oranları daha da yüksekti. 1980'den 2007'ye kadar borç seviyelerinin istikrara kavuştuğu Birleşik Krallık dışında, devletler neoliberal dönemde bütçe açığı harcamalarından vazgeçme eğilimi göstermediler. Politika yapıcılar hedefleri olarak tam istihdamdan vazgeçtiler, ancak giderek daha cansız ekonomilerle karşı karşıya kalan hükümetler, düşüşler sırasında büyük miktarlarda borç almaya devam ederken, takip eden zayıf yükselişler sırasında ek vergi gelirlerini artırmada zorlandılar.[5]

Uzun vadeli faiz oranlarının aynı anda yaklaşık olarak sıfıra düştüğü göz önüne alındığında, Keynesçi bir perspektiften, borca dayalı harcamaların yüksek ekonomik büyüme oranlarını teşvik etmedeki başarısızlığı daha da şaşırtıcı olmalıdır. Düşen faiz oranları, sabit sermayeye yatırımı teşvik etmeliydi. Ultra düşük faiz oranlarıyla desteklenen borç seviyeleri, finansal ve finansal olmayan şirketler ve yanı sıra özel hanehalkları arasında çarpıcı bir şekilde yükseldi. Hem kamusal hem de özel toplam borç, COVID-19 resesyonu başlamadan önce 2019'da olgun ekonomilerde rekor sevilere gelerek GSYİH'nin yüzde 383'üne (ve dünya çapında GSYİH'nin yüzde 322'sine)

[5] Bkz. Robert Brenner, "What's Good for Goldman Sachs Is Good for America", *Economics of Global Turbulence*'ın İspanyolca çevirisine önsözü, Akal, 2009; Wolfgang Streeck, "How Will Capitalism End?,", *New Left Review*, no. 87, S2, Mayıs–Haziran 2014.

yükseldi.[6] Yine de, muazzam borç birikimlerine rağmen, OECD genelinde ortalama yıllık ekonomik büyüme oranları yavaşlamaya devam etti: 1960'larda yüzde 5,7'den 1970'lerde yüzde 3,6'ya, 1980'lerde yüzde 3'e, 1990'larda yüzde 2,6'ya ve 2000'den 2019'a yüzde 1,9'a.[7] Şirketler yeni sabit sermayeye yatırım yapmak için değil, birleşme ve şirket satın almalara girmek veya kendi hisselerini geri almak için borç finansmanına yöneldiler.[8] Endüstriyel büyüme motoruna uygulanabilir herhangi bir alternatifin yokluğunda, talebin canlandırılması, giderek daha az yeni özel yatırımı teşvik etti. Bu, COVID-19 teşvik paketleri için kötü bir işaret: selefleri gibi onlar da yeni bir sermaye birikimi dalgasını teşvik etmekte başarısız olacaklar. Ekonomik büyümede bir canlanma olmaması durumunda, devletlerin pandemi sona erdiğinde kemer sıkmayı yeniden uygulamaya koyması muhtemeldir.

Büyüme motorunu Keynesçi teşvik yoluyla yeniden başlatmaya çalışmak yerine, insanları üretime tahsis etmek için kullandığımız çerçeveyi yeniden düşünmemiz gerekiyor. Keynes, oraya ulaşmak için gerekli araçlarla olmasa da, bu amacı kabul ederdi.[9] Keynes, sermaye "kıt olmaktan çıktığı noktaya kadar" biriktikçe, kâr oranlarının düşük seviyelere düşeceğini ve bunun da Keynes'in Amerikalı meslekdaşı Alvin Hansen'in "sürekli durgunluk" olarak adlandırdığı bir ekonomik olgunluk döneminin başlamasına yol açacağını öne sürdü.[10] Harvard ekonomisti Larry Summers yakın zamanda sürekli durgunluk

---

[6] Emre Tiftik vd., "Global Debt Monitor: Sustainability Matters," Uluslararası Finans Enstitüsü, 13 Ocak 2020, akt. John Plender, "The Seeds of the Next Debt Crisis," *Financial Times*, 3 Mart 2020.

[7] Dünya Bankası'ndan ekonomik büyüme oranlarına ilişkin veriler, *World Development Indicators*, son güncelleme: Nisan 2020.

[8] Dan McCrum, "Lex in Depth: The Case against Share Buybacks," *Financial Times*, 29 Ocak 2019.

[9] John Maynard Keynes, "Economic Possibilities for Our Grandchildren (1930)," *Essays in Persuasion* içinde, Harcourt Brace, 1932; *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, Harcourt, 1964 [1936], s. 320–6; 374–7. Bkz. Geoff Mann, *In the Long Run We Are All Dead: Keynesianism, Political Economy, and Revolution*, Verso, 2017.

[10] Keynes, *General Theory*, 376. Ayrıca bkz. Alvin Hansen, "Economic Progress and Declining Population Growth," *American Economic Review*, 29. cilt, no. 1, 1939. Bu argümanların demografik yönlerinin bir analizi için, bkz. Melinda Cooper, "Secular Stagnation: Fear of a Non-Reproductive Future," *Postmodern Culture*, 27. cilt, no. 1, 2016.

tezini yeniden canlandırdı. Şimdi, daha önce savunduğu kemer sıkma politikalarının neden olduğu "yapısal reform"un ekonomiyi toplamasının olası olmadığını iddia ediyor; bunun yerine, yalnızca "kamu yatırımları"nın tam istihdamı geri getirebileceğini öne sürüyor.[11] Keynes, daha fazla kamu yatırımına duyulan ihtiyaç konusunda hemfikir olurdu, ancak ayrıca, ekonomik olgunluğun başlamasının, kapitalist çağın sona yaklaştığının bir göstergesi olduğunu da iddia ederdi.

Keynes, ekonomik olgunluk koşulları altında, *emek talebini canlandırmak* yerine *emek arzını daraltmak* için müdahale etmenin, çıktıdan ziyade boş zamanı artırmanın daha mantıklı olacağını söyledi.[12] Keynes, özel yatırım getirilerinde uzun vadeli bir düşüş göz önüne alındığında, çalışma haftasının on beş saate indirilmesi gerekebileceğini öne sürdü -ve bu bile sadece içimizdeki "Şeytan'a uyma eğilimi"ni tatmin etmek içindi-, yani işe yarar hissetme ihtiyacıyla ilgiliydi.[13] Pek çok ekonomist, Keynes'in tasavvurunu, işçilerin gelecekteki üretkenlik kazanımlarına ilişkin tercihleri hakkında donkişotvari bir tahmin olarak yanlış yorumluyor: Sanki Keynes gelecekte, işçilerin artan ücretler yerine artan tatil zamanı tercih etmelerinin üç kuşak boyunca çalışma saatlerinin kısalmasına neden olacağını söylüyormuş gibi.[14] Buna karşılık, İngiliz ekonomistler Joan Robinson ve William Beveridge gibi radikal Keynesçiler, Keynes'in hayallerinin kıtlık sonrası dünyasına ulaşmak için yatırım seviyelerini toplumsallaştırmanın ve daha kısa çalışma günlerini yasalaştırmanın gerekli olacağını biliyorlardı.[15]

Beveridge'in 1944'te "özgür bir toplumda tam istihdam" planı (Britanya Ulusal Sağlık Hizmeti için tasarladığı tasarımın kamuoyunda

---

[11] Larry Summers, "Demand Side Secular Stagnation," *American Economic Review*, 105. cilt, no. 5, 2015, s. 64.

[12] Keynes, *General Theory*, s. 324.

[13] Keynes, "Economic Possibilities," s. 368–9.

[14] Lorenzo Pecchi ve Gustavo Piga, *Revisiting Keynes' Economic Possibilities for our Grandchildren*, MIT Press, 2008. Ayrıca bkz. Mike Beggs, "Keynes's Jetpack," *Jacobin*, 17 Nisan 2012; Robert Chernomas, "Keynes on Post-Scarcity Society," *Journal of Economic Issues*, 18. cilt, no. 4, 1984; James Crotty, *Keynes against Capitalism*, Taylor & Francis, 2019.

[15] Robinson, Keynes'in taahhütlerinin sırasını tersine çevirdikleri ve karınlarından konuşarak "kapitalizm bollukla bağdaşmıyorsa, kapitalizmi devam ettirmek için bolluk feda edilmelidir" iddiasında bulundukları için "bayağı Keynesçiler"i uyardı. Bkz. Joan Robinson, "What Has Become of the Keynesian Revolution?," *Challenge*, 6. cilt, no. 16, 1974, s. 11.

beğeniyle karşılanmasından kısa bir süre sonra yayımlamıştı) tam da bunu yapmayı önerdi. Beveridge, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra yirmi iki yıl daha kapitalist gelişme için bütçe ayırdı: iki yıl savaştan barışa geçiş için ve yirmi yıl boyunca kamu yatırımlarının "İstek, Hastalık, Cehalet ve Sefalet"in dört "toplumsal kötülüğünü" yenmek için harekete geçirileceği "yeniden yapılanma" Bu gelişmiş toplumsal temele dayanarak, devletin 1960'ların sonlarında ekonomiyi yavaşlatmaya, haftalık çalışma saatlerini azaltmak için "boş zamanı" artırmaya ve ekonomik eşitsizlik seviyelerini azaltmak için "adil bir gelir dağılımını" desteklemeye başlayabileceğini öne sürdü.[16] Bu programa fosil yakıtlardan yenilenebilir enerji kaynaklarına planlı bir geçişi eklediğinizde Beveridge'in önerisi bugün Yeşil Yeni Anlaşma için en radikal tasarımlara rakip olacaktır.[17] Tabii ki, hükümetler Beveridge'in tam istihdam teklifini uygulamayı hiçbir zaman ciddi olarak düşünmedi. Geçmişteki radikal Keynesçi projelerin başarısızlığının nedenlerini incelemek, bugün benzer planların neden daha iyi sonuç vermeyeceğini gösteriyor.

II. Dünya Savaşı'nın ardından, sol örgütlerin bugünkünden çok daha güçlü olduğu bir zamanda, önerilen kamu yatırımı öncülüğünde tam istihdam programlarına şiddetle karşı çıkıldı ve programlar kesin olarak yenilgiye uğratıldı (elbette, bu sol örgütlerin çoğu kamu yatırımından daha fazlası için savaşıyordu: çoğu üretimin toplumsallaştırılması çağrısında bulunuyordu).[18] Büyük varlık sahipleri, üretimin

---

[16] Bkz. William Beveridge, *Full Employment in a Free Society*, George Allen & Unwin, 1944, s. 31, 101, 159, 273. Benzer bir şekilde, Milletler Cemiyeti'nin nihai raporunda, "Yeterli gelirin yokluğunda, istenmeyen boş zamanın kötülüklerine dair acı verici hatıraların, birincil maddi ihtiyaçları zaten temin edilmiş olanlar için bizi istenen boş zamanın faydalarına karşı kör etmesine izin vermemeliyiz." Bkz. League of Nations, *Economic Stability in the Post-War World: The Conditions of Prosperity after the Transition from War to Peace*, 1945, s. 228–9.

[17] Bkz. Robert Pollin, *Greening the Global Economy*, MIT Press, 2015; Ann Pettifor, *The Case for a Green New Deal*, Verso, 2019; ve Kate Aronoff vd., *A Planet to Win: The Case for the Green New Deal*, Verso, 2019. Eleştiriler için bkz. Geoff Mann ve Joel Wainwright, *Climate Leviathan: A Political Theory of Our Planetary Future*, Verso, 2018, s. 99–128; Troy Vetesse, "To Freeze the Thames," *New Left Review*, no. 111, S2, Mayıs–Haziran 2018; Jason Hickel, "Degrowth: A Theory of Radical Abundance," *Real World Economics Review*, no. 87, 2019, s. 54–68; ve Nicholas Beuret, "A Green New Deal between Whom and for What?," *Viewpoint*, 24 Ekim 2019.

[18] Bkz. Nixon Apple, "The Rise and Fall of Full Employment Capitalism," *Studies in Political Economy*, 4. cilt, no 1, 1980.

genişlemesinde toplumun kaynaklarının nereye ve ne kadar yatırım yapacağı -ve dolayısıyla ekonomilerin genişleyip genişlemeyeceği veya durgunluğa girip giremeyeceği- ile ilişkili olarak kamu yatırımlarının, onların imtiyazları için varoluşsal bir tehdit oluşturduğunu doğru bir şekilde anladılar.[19] Korktukları şey tam istihdamdan ziyade büyük varlık sahiplerinin yatırım yapmama yoluyla toplumu kaosa sürükleme tehdit kapasitelerini etkisiz hale getirecek olan, kamu yatırımlarıyla elde edilen tam istihdamdı. Savaş sonrası dönem boyunca ve günümüze kadar kapitalistler, sınıf çatışmasının ağır topu olan sermaye grevini sıkı bir şekilde ellerinde tutmayı başardılar.[20] Kapitalistler, yatırım yapmamakla tehdit ederek, yüksek istihdam seviyelerini korumanın veya eski haline getirmenin koşulu olarak, büyük şirketlerin özel yatırım kararlarına saygı gösterilmesini sağladılar. Bugün, şirketlerin sermaye grevi silahı üzerindeki hâkimiyeti, yatırım seviyeleri düştüğü ve eksik istihdam yaygın olduğu için eskisinden daha güçlü. Zayıf özel yatırım göz önüne alındığında, hükümetler bunun yerine kamu yatırımına dönmeye çalışabilir. Bununla birlikte, kapitalistlerin ekonomi üzerindeki denetimlerinde buna karşılık gelen bir azalmayı her zaman isteyerek kabul edeceklerini hayal etmek bir hatadır.

Yeni Anlaşma* tarzı bir sermaye-emek anlaşması kisvesi altında bile, kapitalistlerin yatırım kararları üzerindeki denetimine meydan okumak bir uzlaşma değildir. Oskar Lange'in 1938'de belirttiği gibi, "Özel mülkiyeti ve özel teşebbüsü elinde tutmak ve onları azami kâr arayışının gerektirdiğinden farklı şeyler yapmaya zorlamak, olağanüstü miktarda yatırım düzenlemesi gerektirecek," "modern kapitalist endüstrinin finansal yapısını" altüst edecek ve şirketleri "ekonomik

---

[19] Klasik açıklama için, bkz. Michal Kalecki, "Political Aspects of Full Employment," *Political Quarterly*, 14. cilt, no. 4, 1943. Kalecki, kapitalistlerin tam istihdama bu şekilde karşı çıkacaklarını düşünmekle yanıldı. Hızlı, ihracata dayalı büyüme sürecinde özel yatırım yoluyla sağlandığı sürece, bu konuda sorun yoktu. Ayrıca bkz. Jonathan Levy, "Capital as Process and the History of Capital," *Business History Review*, 91. cilt, özel sayı 3, 2017.

[20] Bkz. James Crotty, "Post-Keynesian Economic Theory: An Overview and Evaluation," *American Economic Review*, 70. cilt, no. 2, 1980, s. 25; Adam Przeworski, "Social Democracy as Historical Phenomenon," *New Left Review*, no. 122, S1, Temmuz-Ağustos 1980, s. 56–8.

* Yeni Anlaşma (New Deal): 1930'larda ABD'de Büyük Buhran'ın etkilerini bertaraf etmek ve sermaye düzeninin sürekliğini sağlamak üzere Roosevelt tarafından ilan edilen, yoksulluk ve işsizliği azaltmaya yönelik hamleleri de içeren program (ç.n).

güçlerini hükümet yetkililerine karşı gelmek için kullanmaya (örneğin fabrikalarını kapatmaya, yatırımları geri çekmeye veya diğer sabotajlara)" teşvik edecek.[21] Güçlü aktörlerin potansiyel başkaldırılarıyla karşı karşıya kalan radikal Keynesçiler, şirketleri tam bir toplumsallaştırmayla tehdit etmek zorunda kalacaklardı. Bu tehditleri yerine getirmek için, özel teşebbüsü ortadan kaldırmak amacıyla açık bir plan geliştirmiş ve yaymış olmaları gerekecekti. Ama o zaman, amaçlarını güvence altına alma şansına sahip olmak için, radikal Keynesçilerin aynı zamanda büyük toplumsal hareketlerin desteğini kazanmış olmaları gerekirdi. Yalnızca varlık sahiplerinin servetine gerçekten varoluşsal bir tehdit oluşturan hareketler sermayeyi dize getirebilirdi. Ancak bu toplumsal hareketler sermayeyi kamu yatırımı güdümlü bir ekonomiye boyun eğmeye zorlayacak kadar güçlüyse, neden daha fazlasını talep etmesinler? Bu tür hareketler, gücün devletin elinde daha fazla yoğunlaşmasına isteyerek izin vermeyecektir (bunun yerine, gücün halkın demokratik organlarına devredilmesini talep edeceklerdir). Göreceğimiz gibi, otomasyon kuramcılarının ETG önerileri, her şeyden önce bir ekonomik yavaşlama çağında, silah sermayesi kullanımlarını hesaba katma konusunda benzer bir başarısızlıktan muzdariptir. Sermayenin yatırımdan çekilmesi, tüm işçi güçlendirme politikalarını doğdukları anda etkisiz hale getirir.[22]

Bedava Para

Radikal Keynesçiler gibi, otomasyon kuramcıları da ekonomiyi yavaşlatmak istiyorlar. Bununla birlikte, oraya ulaşmak için farklı bir yol öneriyorlar: kamu yatırımlarının seviyelerini yükseltme ve çalışma haftasında kademeli bir azalmayı yasalaştırmadan ziyade istisnasız her yurttaşa koşulsuz gelir dağıtma.[23] Yeterince yüksek bir seviyede

[21] Oskar Lange ve Fred M. Taylor, *On the Economic Theory of Socialism*, University of Minnesota Press, 1938, s. 119–120. Lange, sosyalistlerin "işsizliğe saldırmak" için bir "emek planı" ortaya koyarak siyasal olarak kazanç sağlayabileceğini öne sürüyor. Bununla birlikte, "şirketlerin ve bankaların büyük ekonomik gücü ne olursa olsun, kamu planlama yetkililerini denetleyecek olanlar, tersinden ziyade onlar olacaktır" konusunda uyarıyor. Bkz. s. 119, 127–129.

[22] Bu bölümdeki faydalı yorumları için Robert Brenner'a teşekkür ederim.

[23] Bkz. Philippe van Parijs ve Yannick Vanderborght, *Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*, Harvard University Press, 2017, s. 8; Guy Standing, *Basic Income: A Guide for the Open-Minded*, Yale University Press, 2017. Bu öneri, Erik Brynjolfsson

belirlenen bu evrensel temel gelir, yoksulluğu doğrudan sona erdirecektir. Aynı zamanda, güvencesiz istihdamdaki işçilere bir miktar güvenlik sağlayacaktır -kitlesel eksik istihdam çağında çok önemli bir reform. Savunucuları, ETG'nin toplumu derinden ahlaki bir seviyede yenileyerek çok daha fazlasını yapacağını savunuyorlar: ETG, her bireyin gelişmesi için ortak bir yatırım olduğunu göstererek toplumsal dayanışma duygumuzu onaracaktır. İspanya ve İskoçya'daki hükümetlerin yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Demokratlar, pandemi sona erdiğinde kalıcı hale getirilebilecek COVID-19 nedeniyle acil durum, minimum ETG programları uygulama fikrini tartıyorlar.[24]

Amerika Birleşik Devletleri gibi ırkçılığın, yoksullara küçümseme olmasa da şüpheyle yaklaşan refah programlarını doğurduğu bir ülkede, gelir testi yapılmış yardımlardan evrensel olanlara geçiş, başlı başına adalete yönelik hoş bir hareket olacaktır. Bu arada, Sahra Altı Afrika gibi düşük gelirli bölgelerde ETG, devletlerin karmaşık gelir testi altyapıları inşa etmesine gerek kalmadan yoksullara hizmet edecek yeni refah programlarını mümkün kılabilir.[25] ETG kampındaki tartışmalar, ETG ödemelerinin daha yüksek mi yoksa daha düşük mü olması gerektiği, yüksek gelirlilerin vergilendirilmeleri mi, diğer refah devleti programlarını tamamlamaları mı yoksa yerine geçmeleri mi ve geniş kapsamlı mı yoksa yurttaşlarla sınırlı mı olması gerektiği ile ilgilidir.[26]

Otomasyon kuramcıları için ETG, insan emeğinin büyük ölçüde veya hatta tamamen modası geçmiş hale getirildiği bir dünyada, tasavvurlarının temel muammalarını -insanlara bir gelir sağlama, tercihlerini fiyatlandırma- çözüyor. ETG, otomasyonun kâbus senaryosunu

---

ve Andrew McAfee, *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*'te tartışılmıştır, W.W. Norton, 2014, s. 232–41; Ford, *Rise of the Robots*, s. 257–9; Stern, *Raising the Floor*, s. 171–222 ve Yang, *War on Normal People*, s. 165–74.

[24] Ishaan Tharoor, "The pandemic strengthens the case for universal basic income," *Washington Post*, 9 Nisan 2020; Sam Meredith, "The coronavirus crisis could pave the way to universal basic income," *CNBC*, 16 Nisan 2020; Craig Paton, "Coronavirus in Scotland: Nicola Sturgeon eyes plans for universal basic income," *The Times*, 5 Mayıs 2020.

[25] Bkz. James Ferguson, *Give a Man a Fish: Reflections on the New Politics of Distribution*, Duke University Press, 2015.

[26] van Parijs ve Vanderborght, reform için bir başlangıç noktası olarak şaşırtıcı derecede dışlayıcı bir temel gelir önerisi çağrısında bulunuyor. Bkz. a.g.e, s. 220–4.

kıtlık sonrası rüyasına dönüştüren teknik çözümdür. Bu temelde, otomasyon kuramcıları ETG'yi, tıpkı Yeşil Devrim teknolojilerinin küresel açlık sorununu çözmesi gerektiği gibi, küresel işsizlik ve eksik istihdam sorununu çözen -sağa ve sola hitap eden- tarafsız bir politika aracı olarak sunarlar. Otomasyon söyleminin çekirdeğini oluşturan teknolojik belirlenimcilik ile teknokratik çözümlere başvurması arasında içsel bir yakınlık vardır. Her iki konum da, onları varsayılan olarak nesnel gerçeklere dönüştürerek, zor toplumsal ve siyasi soruları ortadan kaldırır.

Bu tür teknokratik tarafsızlık bir fantezidir: Uygulanma biçimine bağlı olarak, ETG radikal olarak farklı yönlere yol açacaktır ve bunların çoğu bizi insanlığın geliştiği bir dünyaya yaklaştırmayacaktır.[27] Otomasyon söyleminin piyasa temelli kıtlık sonrası tasavvurunun bir eleştirisi, piyasa dışı bir alternatifin ana hatlarını ortaya çıkarmaya yardımcı olacaktır.

ETG önerileri, otomasyon söyleminin ortaya çıkışından çok daha eskidir. Bazıları kökenlerini, 1797 gibi erken bir tarihte, reşit olma yaşına eriştiklerinde tüm bireylere toplu ödeme yapılması gerektiğini öne süren Thomas Paine'e dayandırır.[28] Paine, bu reşit olma ödeneğini klasik Lockeçu bir hattan haklı çıkardı ve tüm arazinin başlangıçta müşterek olarak tutulduğunu, ancak o zamandan beri özel mülkiyet parsellerine bölündüğünü savundu. Yükselen nesiller bu nedenle insanlığın mirasından adil paylarına erişemediler. Paine'e göre, reşit olma ödenekleri, her bir kişinin dünyanın ortak hissesindeki payının nakit eşdeğeri olarak hizmet edebilir ve böylece herkesin özel mülkiyet dünyasına katılmasını sağlayabilir. Temel gelir kavramını öngören önerisinde, ödemeler kıtlık sonrası bir dünya yaratmanın bir yolu değil, özel mülkiyet toplumunun ahlaki temellerini güvence altına almanın bir yoludur.

---

[27] Bu nokta; Nick Dyer-Witheford, *Cyber-Proletariat: Global Labour in the Digital Vortex*, Pluto, 2015, s. 185–6; Nick Srnicek ve Alex Williams, *Inventing the Future: Postcapitalism and a World without Work*, Verso, 2015, s. 127; Annie Lowrey, *Give People Money: How ETG Would End Poverty, Revolutionize Work, and Remake the World*, Crown, 2018, s. 130 gibi eserlerde tanınmıştır.

[28] Thomas Paine'in *Tarım Adaleti* (1797), için bkz. Van Parijs ve Vanderborght, *Basic Income*, s. 70–2.

Yirminci yüzyıl neoliberal ekonomistleri, benzer nedenlerle temel geliri desteklediler. Hem Friedrich Hayek hem de Milton Friedman, refah programlarının yerine negatif bir gelir vergisi biçiminde ETG'yi savundular: yoksulluğu azaltmayı amaçlayan kamu projelerini finanse etmek yerine, insanlara onları yoksulluk sınırının üzerine çıkaracak kadar para verilmelidir.[29] Bu öneri Friedman'ın daha geniş neoliberal dünya görüşüne uygundu.[30] Özel faaliyetleri -kamusal eğitim, sağlık, barınma, kirlilik düzenlemeleri vb. gibi- kamusal faaliyetler ile destekleyerek piyasa başarısızlıklarını çözmeye çalışmak yerine Friedman, devletlerin yaşamın daha fazla yönünü fiyat mekanizması kapsamına alması gerektiğini öne sürdü. Piyasayı özgürlüğün, sorumluluğun ve özsaygının temeli olarak gördü. Bu görüşe göre, yoksulların kamu yardımına ihtiyacı yoktu; paraya ihtiyaçları vardı, böylece kendilerini piyasalara yeniden kaptırabilirlerdi.

Bugün, ETG için en ateşli sağ kanat argümanlar, Friedman'ın görevini devralan rezil ırkçı toplumsal eleştirmen Charles Murray'in yazılarında bulunabilir. Murray'in görüşüne göre, ETG yalnızca yoksulluğu sona erdirmekle kalmayacak; yorgun ruhlarını Hristiyan inancına ve tek eşli evliliğe geri döndürerek Batı'nın çöküşünü de durduracak. Murray, ETG'nin -bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayacağı için değil, refah devleti programlarının mevcut maliyetini temsil ettiği için seçilen bir miktar olarak- ayda 1.000 dolar olacak şekilde ayarlanması gerektiği fikrinden sorumludur. Murray'in önerisi, basitçe, günümüz refah devletini tasfiye etmek ve fonlarını sadaka olarak doğrudan nüfusa dağıtmaktır.[31]

---

[29] Milton Friedman, *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, 1962, s. 191–5; Friedrich Hayek, *Law, Legislation, and Liberty*, 3. cilt, University of Chicago Press, 1979, s. 54–5.

[30] Piyasaları özgürleştirmek yerine inşa etmeyi amaçlayan bir doktrin olarak neoliberalizm üzerine, bkz. Pierre Dardot ve Christian Laval, *The New Way of the World: On Neoliberal Society*, Verso, 2013; Quinn Slobodian, *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*, Harvard University Press, 2018.

[31] Charles Murray, *In Our Hands: A Plan to Replace the Welfare State*, AEI, 2016, s. 11–15; *Coming Apart*, Crown, 2012. Murray'in entelektüel yörüngesi üzerine, bkz. Quinn Slobodian ve Stuart Schrader, "The White Man, Unburdened," *Baffler*, no. 40, Temmuz 2018. Çok sayıda ETG savunucusunun Murray'in çalışmalarından etkilenmiş olması dikkat çekicidir. Bkz. Brynjolfsson ve McAfee, *Second Machine Age*, s. 234–7; Ford, *Rise of the Robots*, s.

ETG'nin savunucuları tarafından yazılan birçok yeni kitapta olduğu gibi, Murray'in *Ellerimizde*'sinin son baskısı, otomasyona bir yanıt olarak ETG'ye her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulduğunu söylüyor. Ancak gerçekte, Murray'in ETG'yi savunması, otomasyon söylemine yalnızca gevşek bir şekilde dayanmaktadır.[32] ETG'yi savunması, refah devleti kurumlarının sadece ekonomik olarak verimsiz değil, aynı zamanda ruhları yok edici olduğuna olan inancından kaynaklanmaktadır: bireysel anlam oluşturmanın temel kaynaklarının durumuna yabancılaşmayı gerektirirler, bunun sonucunda insanlar birbirlerini ne bilirler, ne önemserler ne de gerçekten mutlu olurlar. Murray, bunun yerine, yoksulluk ve uyuşturucu bağımlılığı gibi toplumsal sorunların, ortaya çıktıkları topluluklar tarafından, inanç ve topluluk değerlerinin ahlaki dünyalarında yerleşik "gönüllü birlikler" aracılığıyla doğrudan ele alınması gerektiğini savunuyor. ETG, şu anda bu yükleri omuzlayan kurumları dağıtarak ve bireylere zamanlarını boşa çıkarmaları için toplumsal bir ücret sağlayarak bu tür birliklerin oluşumunu destekleyecektir.[33]

Bu sağ önerinin önemli bir özelliği, hiçbir şekilde ekonomik eşitsizlikle mücadele etmek için tasarlanmamasıdır. Murray, bir ETG programı uygulandıktan sonra eşitsizliğin artmaya devam edebilmesi için daha fazla gelir dağılımının anayasa değişikliği ile bloke edilmesini önermektedir. Murray'in ETG için önerisi, sürekli olarak düşük bir emek talebiyle damgalanmış, daha eşitsiz bir toplumun, aynı zamanda varsıl piyasa katılımcılarını sınırsız bir şekilde zenginleşmeleri için serbest bırakırken bu durumu mensupları arasında daha yoksul olanlar için nasıl kabul edilebilir hale getirebileceğine dair rahatsız edici bir tasavvurdur.[34] Açık bir tehlike, ETG'nin uygulanmasında, sol

262–3; West, *Future of Work*, s. 99–100 ve Lowrey, *Give People Money*, s. 128–30. Andy Stern, Murray ve Martin Luther King arasındaki kurgusal bir konuşmayı anlatıyor: *Raising the Floor*, s. 202–3.

[32] Murray, *In Our Hands*, s. xi. Ayrıca bkz. van Parijs ve Vanderborght, *Basic Income*, s. 5, Lowrey, *Give People Money*, s. 25–6.

[33] Murray, *In Our Hands*, s. 60–8, 81–90.

[34] Murray, *In Our Hands*, s. 7. Gelir yeterliliği ve gelir eşitliği argümanları arasındaki uçurumun zekice bir analizi için, bkz. Samuel Moyn, *Not Enough: Human Rights in an Unequal World*, Harvard University Press, 2018.

alternatiflerden çok bu sağ versiyona benzeyecek olmasıdır. Ve gerçekten de Murray'in ETG versiyonu Silikon Vadisi'nde en çok tartışılan versiyondur; buna paralel olarak, bu kitapta tartışılan otomasyon kuramcılarının çoğuna da ilham veren şeydir.

Peki sol alternatifler ne olacak? Temel farklardan biri, ikincisinin yani sol alternatiflerin çok daha pahalı olacağıdır, çünkü insanlara bir nebze iyi bir yaşamı desteklemek için yeterli parayı sağlamayı amaçlayacaklardır. ETG'nin belki de en saygın savunucusu olan Philippe van Parijs, merkez sol eşitlikçi bir konumdan, refah devletini dağıtmadan insanlara temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar para sağlamak istiyor. O ve Yannick Vanderborght, kişi başına düşen GSYİH'nin yüzde 25'ini hedefliyor -Amerika Birleşik Devletleri'nde hane başına yıllık yaklaşık 40.000 dolar. Bunu makbul hale getirmek için, ödemelere evrensel bir temelde değil, "mütevazı bir seviyede" başlamayı öneriyorlar. ETG, siyasi ön kapıyı kırmak yerine, toplum hizmeti şartı ve UBİ ülkelerine "seçici göçü" önlemek için uygunluk kısıtlamaları gibi bir "katılım koşulu" ile muhtemelen "arka kapıdan girmek" zorunda kalacak.[35]

ETG'nin sol savunucuları, mütevazı bir aylık ödeme bile toplulukları canlandırmaya başlayacağından, küçük başlangıçların gelecekte büyük özgürlük kazanımlarının habercisi olduğunu iddia ediyor.[36] Bu nedenle onların argümanları sağ emsalini yansıtıyor: her ikisi de ETG'nin genişletilmesiyle gönüllü birliklerin gelişeceğini öne sürüyor. Bu argümanın sol ve sağ versiyonları arasındaki fark, sağın kiliselerin ve rotary kulüplerinin çoğalmasını tasavvur etmesi, solun ise işçi veya tüketici kooperatiflerinin ve sendikaların yanı sıra kolektif bakım örgütlenmelerinin ve topluluk bahçelerinin güçlendirilmesini tasavvur etmesidir. Örgütlenmemiş, düşük seviyelerdeki ETG'yi örgütlemek, daha yüksek ETG seviyeleri veya alternatif olarak daha

---

[35] van Parijs ve Vanderborght, *Basic Income*, s. 214.

[36] Bkz. a.g.e., s. 127–8; Erik Olin Wright, *How to be an Anti-Capitalist in the 21st Century*, Verso, 2019, s. 74–5; ve Srnicek ve Williams, *Inventing the Future*, s. 117–23. Bu argümanın daha önceki, etkili bir versiyonu için, bkz. Stanley Aronowitz vd., "The Post-work Manifesto," Stanley Aronowitz ve Jonathan Cutler, ed., *Post-work: The Wages of Cybernation* içinde, Routledge, 1998.

yüksek ücretler ve dolayısıyla daha yüksek genel ekonomik eşitlik seviyeleri için güçlü bir itki için toplumsal temeli sağlar.[37]

Otomasyon söyleminin sol savunucuları bu ETG önerisini alıp uç noktalara taşıyor. Nick Srnicek ve Alex Williams gibi anti-kapitalist otomasyon kuramcıları için yüksek bir ETG, tam işsizliğe geçişi kolaylaştırmak için tam olarak ihtiyaç duyulan şeydir.[38] Srnicek ve Williams, argümanlarını daha genç ve daha radikal van Parijs'in yazarlarından olduğu "Komünizme Giden Kapitalist Bir Yol" başlıklı makaleye dayandırarak, otomasyon ilerledikçe, ETG'nin değeri, tüm mal ve hizmetleri satın alma gücü bu alternatif bölüşüm mekanizması tarafından sağlanana kadar artmalıdır fikrini öne sürüyorlar. Bu sadece eşitlikte radikal bir ilerlemeyi işaret etmez; sınırına ulaştığında, ücretli emeğin ötesinde bir yaşama yol açacaktır. *Geleceği İcat Etmek* kitaplarında ETG daha da fazlasını başarır: kızıl kama* gibi davranarak, tam otomatik bir dünyaya geçişi hızlandırmanın bir yolu haline gelir. Yüksek bir asgari gelir tabanı, işçilere işi reddetme gücü verir, bu da işverenleri işleri eğlenceli hale getirmeye veya onları varoluşlarının dışında otomatikleştirmeye teşvik eder.[39] ETG, geç kapitalist ekonomiyi istikrara kavuşturmanın değil, "ekonomik sorunun" çözüldüğü ve insanların tutkularının peşinden gitmekte özgür olduğu kıtlık sonrası bir dünyaya doğru ilerlemenin bir aracı haline gelir. Bu noktadan sonra, ana sorular insanlığın nihai ufkunu ilgilendiriyor. Keynes'in tasavvur ettiği gibi, işten özgürleşmek, hobilere dalmak anlamına mı gelir? Yoksa Iain M. Banks'in bilim kurgu romanlarında

---

[37] Bkz. Van Parijs ve Vanderborght, *Basic Income*, s. 11–12, 214, 220–4, 127–8. Gönüllü birlikler ve bürokrasi karşıtı argümanlar, konsey komünizminin ve anarko-sendikalist siyasetin temel tartışmaları oldu. Bkz. Immanuel Ness ve Dario Azzellini, *Ours to Master and to Own: Workers' Control from the Commune to the Present*, Haymarket, 2011.

[38] Srnicek ve Williams, *Inventing the Future*, s. 107–27.

* Kızıl kama: "Beyazları Kırmızı Kama ile Yen", El Lissitzky tarafından 1919 yılında soyut görsel dil kullanılarak tasarlanmış bir propaganda afişidir. Bolşevik Kızıl Ordu'nun anti-komünist Beyaz Ordu'yu alt etme çabalarına destek olarak hazırlanan posterde "kızıl" komünist, devrimci Kızıl Ordu'yu, "beyaz" ise karşı-devrimci monarşi güçlerini temsil eden Beyaz Ordu'yu simgelemektedir (ç.n.).

[39] A.g.e., s. 117–23. Ayrıca bkz. Robert J. van der Veen ve Philippe van Parijs, "A Capitalist Road to Communism," *Theory and Society*, 15. cilt, no. 5, 1986 ve Peter Frase, *Four Futures: Life after Capitalism*, Verso, 2016, s. 54–8.

tasvir edildiği gibi uzay gemileri inşa etmek ve yıldızları keşfetmek anlamına mı gelir?[40]

Sınırlamalar

Liberal eşitlikçi biçimlerinde ETG'nin birçok çekici yönü vardır. Asgari bir net yeniden bölüşüm bile, her şeyden önce yoksulluğun stresini ve bununla ilişkili zihinsel ve fiziksel rahatsızlıkları hafifletmek için bir yol kat ederse, kendi koşulları altında memnuniyetle karşılanabilir. Küresel bir karbon vergisi ile birleştiğinde, ETG iklim değişikliğini hafifletmede rol oynayabilir ve zorlu bir enerji geçişi sırasında kazanılan ve kaybedilen işlerin dengesi konusunda endişelenmeden karbon nötr bir ekonomiye geçmemizi sağlayabilir.[41] Bununla birlikte, teknokratik bir düzeltmeden özgürleştirici bir toplumsal projeye dönüşmek için, ETG'nin bireyleri dramatik ve kalıcı toplumsal değişim için savaşmaları amacıyla güçlendirmesi gerekecektir. ETG'nin bu etkiye sahip olacağından şüphe etmek için nedenler var.

ETG taraftarlarının başvurduğu büyüyen topluluklarla başlayalım. Yalnızca analitik tutarlılık temelinde, bu argümanın sağ versiyonu soldan daha anlamlıdır. ETG'nin sağ savunucularına göre, insan güçleri devlet kurumlarına yabancılaştırıldığı için toplumsal dayanışma bağları koptu; refah devletini dağıtmak, bu bağları yeniden oluşmaya teşvik etmelidir. Buna karşılık, sol her zaman insan güçlerinin sermayeye yabancılaşmasının en az devlete yabancılaşması kadar önemli olduğunu savundu. Ne de olsa bugün ihtiyaçlarımızın çoğuna kamu bürokrasileri değil, özel bürokrasiler hizmet ediyor: Devasa şirketler, ayrı hane birimleri tarafından tüketilmek üzere sayısız mal üretiyor.[42] Ulaşım, iletişim, beslenme ve eğlence tarzları, piyasanın bu iç mantığına göre dönüşmüştür. İnsanlar işe giderken ya da işten dönerken günde

---

[40] Keynes, "Economic Possibilities," s. 366–7; West, *Future of Work*, s. 83–8. Ayrıca bkz. Manu Saadia, *Trekonomics: The Economics of Star Trek*, Inkshares, 2016 ve yanı sıra Iain M. Banks'in *Kültür* serisi. "Tam otomatik lüks komünizm" miminin popülaritesi, bu çekici tasavvura hitap ediyor.

[41] Alyssa Battistoni, "Alive in the Sunshine," *Jacobin*, 12 Ocak 2014; van Parijs ve Vanderborght, *Basic Income*, s. 227–30.

[42] Bkz. Elizabeth Anderson, *Private Government: How Employers Rule Our Lives (and Why We Don't Talk about It)*, Princeton University Press, 2017.

saatlerce trafikte -birlikte ama temelde yalnız- arabalarında oturarak, McDonald's yiyerek ve telefonlarında kedi videolarına göz atarak geçiriyorlar. Sosyal medya uygulamalarının yalnızlık ve sosyal izolasyon salgınını çözmesi gerekiyordu, ancak araştırmalar bu sorunu daha da kötüleştirdiklerini gösterdi.[43] Yoğun nüfuslu kentsel alanlarda, COVID-19 bu kapitalist mantığı aşırı bir yöne sürükledi. Güçlü şirketler, tedarik zincirlerini yeniden düzenler ve işleri birdenbire azınsanmayacak ölçüde yeni ve karşılığı eksik ödenen riskler içeren işçi kitlelerini temassız teslimat için harekete geçirirken, orta sınıf bireyler evlerine çekildi ve ihtiyaç duydukları her türlü ev eşyasını çevrimiçi olarak sipariş ettiler.[44] Bu örneklerin altını çizdiği gibi, hâlihazırda herkesi atomik bir varlığa indirgemek için tasarlanmış ekonomiler, ETG'yi kolaylıkla barındırabilir.

ETG'nin işçileri patronlarıyla çatışmalarda güçlendireceği iddiasına ne dersiniz? Aslında bu, işi tersinden anlamak demektir: Toplumsal ilişkileri değiştirecek kadar büyük bir ETG kazanmak için, öncelikle işçilerin güçlendirilmesi gerekir. Daha derin bir endişe, ETG insanlara daha fazla ayakta durma ve savaşma kapasitesi vermiş olsa bile, onun daha geniş özgürleştirici hedeflere doğru uygulanabilir bir yol sunduğu açık değildir. ETG'nin kapitalizmden çıkışa yönelik sol görüşlü bir tasavvurun temeli olarak hizmet etmesi için, otomasyon kuramcılarının analizinin doğru olması gerekir: Günümüzün düşük emek talebi, hızlı bir ekonomik değişim hızıyla ilişkili olarak hızla artan üretkenlik seviyelerinden kaynaklanmaktadır. Durum böyle olsaydı, toplumun karşı karşıya kalacağı ana sorun, artan ekonomik eşitsizliğin ETG ödemeleri olarak giderek daha fazla gelir dağıtarak giderildiği, üretimi değil bölüşümü yeniden düzenlemek olurdu. Ancak, ileri sürdüğüm gibi, günümüzün emeğe yönelik eksik talebi, küresel aşırı kapasitenin ve durgunluk veren yatırımın -ekonomik büyüme oranlarını aşağı çekmenin- sonucuysa, o zaman böyle bir bölüşüm mücadelesi, hızla

---

[43] Katherine Hobson, "Feeling Lonely? Too Much Time on Social Media May Be Why," NPR, 6 Mart 2017. Ayrıca bkz. Brian Primack vd., "Social Media Use and Perceived Social Isolation among Young Adults in the US," *American Journal of Preventative Medicine*, 53. cilt, no. 1, 2017.

[44] Bkz. Sareeta Amrute, "Automation Won't Keep Front-Line Workers Safe," *Slate*, 9 Nisan 2020.

emek ve sermaye arasında sıfır toplamlı bir çatışmaya, daha özgür bir geleceğe doğru engelleyici veya en azından dramatik bir şekilde yavaşlatıcı bir şeye dönüşecek. Bu nedenle, ekonominin denetimini varlık sahiplerinden uzaklaştırmak için bir plana ihtiyacımız olacak. Yine de ETG önerileri, sermayenin üretim üzerindeki etkisinin nasıl azaltılacağı hakkında çok az şey söylüyor.[45]

ETG, insanların kazandıkları geliri yaptıkları iş miktarından ayırmak gibi övgüye değer bir hedefe sahip olsa da, gelir ve varlıklar arasındaki ilişkiyi değiştirmek için hiçbir şey yapmaz, bizi toplam gelirin önemli bir bölümünün faizden (uzayan kredilerden), ranttan (arazi veya ev kiralamaktan) ve kârdan (çalışan işletmelerden) elde edildiği bir sisteme bağlı tutar. Başka bir deyişle, ETG, sermayeyi güçsüzleştirmeden işçileri güçlendirecek, insanlara "hayvan işlevlerini" yerine getirmede daha fazla özerklik sağlayacak, ancak bunu yaptıkları daha geniş toplumsal koşulları şekillendirmede daha büyük bir rol oynamayacaktır.[46] Bu nedenle, büyük varlık sahipleri, ekonominin büyüyüp büyümediğini belirlemeye devam edecek olan yatırım kararları üzerindeki güçlerini koruyacağından, kâr güdüsü ekonominin itici gücü olmaya devam edecektir. Burada, ETG'nin radikal savunucuları, radikal Keynesçiler ile aynı çıkmazla karşı karşıya kalacaklardır. Sermaye, sermaye sahiplerinin, yatırımdan vazgeçme ve sermaye kaçışı yoluyla toplumu kaosa sürükleme ayrıcalığı olan *sermaye grevi* silahını kullanmaya devam edecektir. Kırk yıldır, kapasite fazlasının kötüleştiği ve ekonomik büyümenin yavaşladığı bir ortamda, kapitalistler, siyasi partileri ve sendikaları kendi taleplerine -ekonomik krizler, özel kurtarmalar ve kamusal kemer sıkma ortasında daha gevşek iş düzenlemeleri, daha zayıf iş yasaları, daha yavaş büyüyen veya durgun ücretlere- teslim olmaya zorlamak için bu silahı kullanmakla tehdit ettiler.

ETG'yi farklı bir dünya yaratmak için kullanmak isteyen bir solun bu nedenle bize, varlık mülkiyetinin genel olarak topluma planlı transferi yoluyla üretim araçlarını aşamalı olarak toplumsallaştırmaya

---

[45] Bu arada, otomasyon kuramcıları, programlarının dijital teknolojilere özel yatırıma dayandığına inandıkları için, yatırım üzerinde denetimi kapitalistlerden almayı düşünemediler.

[46] Karl Marx, "Economic and Philosophical Manuscripts (1844)" Karl Marx, *Early Writings* içinde, Penguin Classics, 1992, s. 327.

çalışacak olan kendi İsveç Meidner Planı versiyonunu sunması gerekecek. Sorun şu ki, 1970'lerin krizi sırasında İsveç'teki orijinal Meidner Planı'nın terk edilmesine yol açan şey tam da sermaye yatırımlarının azalması tehdidiydi.[47] Böyle bir planı gerçekleştirmek, kitlesel işçi sınıfı örgütlerinin çok daha zayıf ve ekonomik büyümenin ise daha yavaş olduğu günümüzde daha da zor olacaktır. Mütevazı bir ETG'yi daha yüksek bir seviyeye yükseltme çabalarına karşı bir sermaye grevi, ekonomiyi hızla krize itecek ve ETG savunucularını, sıçramaya veya geri adım atmaya hazır olmadan çok önce kıtlık sonrası dünyaya doğru ilerlemeye zorlayacaktır. Böyle bir *salto mortale* ile karşı karşıya kalan reform partileri genellikle şaşkınlık içerisinde kalmıştır.[48] Bu nedenle, bir ETG'nin, özel mülkiyet etrafında inşa edilmiş her zamankinden daha durgun ve eşitsiz bir topluma bir destek olarak düşük bir seviyede istikrar kazanacağını hayal etmek, kendi çıkarını düşünmeyen bir dünyaya doğru giden gezegensel bir otoyol olarak hizmet edeceğini hayal etmekten çok daha kolaydır.

Özellikle yakın çevresel tehditlerle birleştiğinde, dünya çapında toplam emek talebindeki her yerde görülen düşüş, ekonomik olarak dünyanın artı emek sorununu aşmayı imkânsız hale getirdi. Aynı zamanda, bu sorunun temelini oluşturan yavaşlayan ekonomik büyüme oranları, kapitalistlerin yatırım kararları üzerindeki denetimlerini tehdit eden herhangi bir reforma karşı vahşice savaştığı bir durumla sonuçlandı. Miras aldığımız dünya da, siyasi düşüncelerimizin başlaması gereken yer de burası. Yalnızca, yatırım kararlarını denetleme gücünü kapitalistlerin elinden almayı başaran ve dolayısıyla sermaye grevini işlemez hale getiren bir üretimin ele geçirilmesi, kıtlık sonrası bir geleceğe doğru ilerlememizin yolunu açabilir.

---

[47] Bkz. Bertram Silverman, "The Rise and Fall ofthe Swedish Model: Interview with Rudolf Meidner," *Challenge*, 41. cilt, no. 1, 1998.

[48] Bkz. Geoff Eley, *Forging Democracy: The History of the Left in Europe, 1850–2000*, Oxford University Press, 2002, özellikle, Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya ve İtalya'da ve iki savaş arası Fransa'da işçi partilerinin ve sendikaların sıcağı sıcağına grev yapmaması üzerine 10. ve 17. Bölümler.

6. Bölüm

Zorunluluk ve Özgürlük

Otomasyon kuramcılarının teknolojik ilerlemeye ilişkin açıklamalarından şüphe duyulsa bile -ben kesinlikle böyleyim- kıtlık sonrası bir geleceğe giden bir yolu hayal etme ve çizme girişimleri, düşüncelerinin en çekici yönü olmaya devam ediyor, çünkü bu, işlevini yitirmiş dünyanın parçalarının yeni bir toplumsal varoluş kipinde nasıl yeniden bir araya getirilebileceği sorusunu sormamıza olanak tanıyor. Özgürleştirici bir projeyi bugün yeniden canlandıracaksak, böyle bir tasavvura sahip olmak çok önemlidir, çünkü bunun gelecekte gerçekleşmesi çok uzak görünüyor. On dokuzuncu yüzyıl sosyalistleri, hedeflerine ulaşmaktan çok uzak olduklarını biliyorlardı, ancak yine de, mücadelelerini ve uğruna göze aldıklarını canlı tutan daha özgür bir gelecek fikrine sahiplerdi. Şair ve oyun yazarı Bertolt Brecht, 1939'da hâlâ şöyle yazabiliyordu: "Hedefimiz çok uzaktaydı / açıkça görülüyordu."[1] Bunu bugün çok az kişi söyleyebilir.

Öfkeli etno-milliyetçilikleri ve iklim kaynaklı felaketleri artan sıklıkta ve ölçekte kışkırtan, inatçı bir şekilde kemikleşmiş bir neoliberalizm çağında yaşamakla kalmıyoruz. Ayrıca gerçek bir alternatife dair somut bir fikrimiz de yok. Merkezi planlamanın hem ekonomik olarak irrasyonel hem de ekolojik olarak yıkıcı olduğu, depoları atıl ürünlerle doldurduğu ve otokratik bürokratikleşmeye açık olduğu ortaya

---

[1] Bertolt Brecht, "To Those Born After," *The Collected Poems of Bertolt Brecht* içinde, Liveright 2018, s. 736.

çıktı. Avrupa refah devletleri ve Keynesçi tam istihdam politikaları, yavaşlayan büyüme ve devam eden endüstrisizleşme bağlamına uyum sağlayamadı.[2] Bu arada, neoliberallerin saldırılarına karşı, toplumsal hareketler çoğunlukla, uçuruma doğru sürüklenmemizi yavaşlatacak olan artçı savunmalar oluşturdular.

Yani, gerçekten de "geleceği talep edin".[3] Fakat hangisini? *Uzay Yolu: Yeni Nesil*'in, pek çok otomasyon kuramcısı için daha özgür bir geleceğin en gözde örneği olması dikkat çekicidir. 1980'lerin sonlarında piyasaya sürülen bu yenilenmiş seride, "çoğaltıcı" olarak adlandırılan bir teknoloji -esasen son derece gelişmiş bir üç boyutlu yazıcı- ekonomik kıtlığın sonunu getiriyor ve insanların parasız veya piyasasız bir dünyada yaşamalarını mümkün kılıyordu.[4] Yurttaş-bilim insanları daha sonra, yaşamlarınıını nasıl kazanacakları konusunda endişelenmelerine gerek kalmadan, "daha önce kimsenin gitmediği yerlere cesurca giderek" galaksiyi keşfetmekte özgür olurlar. Soru şu: Tam otomasyon bir rüya olsa bile, çoğaltıcıların olmadığı kıtlık sonrası bir dünya tasavvur edebilir miyiz?

Otomasyon kuramcıları, üretimin ele geçirilmesinden ziyade teknolojik ilerlemeye odaklanarak, Thomas More'un 1516 *Ütopya*'sından günümüzün Trekonomi'sine* kadar kıtlık sonrası bir dünya

---

[2] Büyük savunucularından birinin açıkladığı gibi, fiilen var olan refah devletlerinin sınırları için, bkz. Gosta Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, 1990, s. 9–34.

[3] Bu slogan, Srnicek ve Williams'ın *Geleceği İcat Etmek* adlı kitaplarının kapağında yer aldı.

[4] Bkz. Martin Ford, *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*, Basic Books, 2015, s. 246–8; Andrew Yang, *The War on Normal People: The Truth about America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income Is Our Future*, Hachette, 2018, s. xvii ve Peter Frase, *Four Futures: Life after Capitalism*, Verso, 2016, s. 48–9. Genişletilmiş bir tartışma için, bkz. Manu Saadia, *Trekonomics: The Economics of Star Trek*, Inkshares, 2016, s. 65–86. Bu tasavvur ilhamını SSCB'de bulmuş olabilir. 1961'de Kruşçev yirmi yıl içinde komünizm çağrısında bulundu. Bir bilim kurgu ikilisi olan Strugatsky kardeşler, komünist bir gelecekte uzay araştırmalarını anlatan *Noon: 22nd Century* (Macmillan, 1978 [1961]) başlıklı bir dizi inanılmaz kısa öykü kaleme aldılar. Daha sonraki romanları *Hard to Be a God* (Eyre Methuen, 1975 [1964]) ile birlikte, uzayda yolculuk eden komünistlerin bu tasavvuru, belki de her ikisi de 1987'de prömiyeri yapılan *Uzay Yolu* ve Banks'in *Kültür* serisi için bir model görevi gördü.

* Trekonomi (Trekonomics): Fransız ekonomist Manu Saadia'nın kıtlığın olmadığı bir 24. yüzyıl *Uzay Yolu* evrenini anlattığı, 2016 yılında yayımlanan *The Economics of Star Trek* kitabında bahsi geçen *Uzay Yolu* ekonomisi (ç.n.).

yaratmanın temel önkoşulu olarak görülen şeyi büyük ölçüde terk ediyorlar. Bu önkoşul, en son otomasyon kuramcıları dalgasının sahip olduğu gibi, paranın serbest bölüşümü değil, planlı işbirliği lehine özel mülkiyetin ve parasal mübadelenin kaldırılmasıdır.[5] Bu temel hedeften vazgeçmelerinin nedenlerinden biri, yanlış geçiş sorularından yola çıkmalarıdır: Onlar, tam otomasyonun sağlanacağı varsayımından yola çıkarlar ve insanlığı kitlesel işsizlikten kurtarmak ve genelleştirilmiş insan onuruna sahip bir dünya yaratmak için toplumu nasıl dönüştürmemiz gerektiğini sorarak devam ederler. Bu düşünce deneyini tersine çevirmek mümkündür. Tam otomatik bir ekonomiyi varsaymak ve ondan yaratılan daha iyi ve daha özgür bir dünya için imkânları hayal etmek yerine, genelleştirilmiş insanlık onuruna sahip bir dünyadan *başlayabilir* ve sonra bu dünyayı gerçekleştirmek için gereken teknik değişiklikleri düşünebiliriz.

Kıtlık Sonrası Geleneği

Ya herkes tam potansiyellerine ulaşmak için yeterli sağlık hizmetine, eğitime ve refaha birdenbire erişebilseydi? Tam kapasiteye sahip bireylerden oluşan bir dünya, her tekil bireyin tam toplumsal destekle ilgi ve yeteneklerini geliştirmeyi dört gözle bekleyebileceği bir dünya olacaktır. Bu gelecek senaryosunun gerçekleşmesi için şimdiki zamanda neyin değişmesi gerekir? Tam kapasiteye sahip bir dünyada, herkesin tutkuları eşit derecede takip edilmeye değer olacaktır. İnsanlar yaşamları boyunca çöp toplamak, bulaşık yıkamak, çocuklara bakım vermek, toprağı işlemek veya elektronik eşya toplamakla görevlendirilmeyecek, tıpkı başkaları gibi istediklerini yapmakta özgür olacaklar. Güney Carolina'daki köle sahibi James Henry Hammond'ın bir keresinde söylediği gibi, geri kalanını yükseltmek için bazı insanları "en aşağı hallere" itmek yerine, diğer tüm faaliyetlerimizin temelini oluşturan gerekli emekleri tahsis etmenin başka bir yolunu bulmamız gerekecekti.[6]

---

[5] Thomas More, *Utopia,* 2. baskı, Yale University Press, 2014, s. 47, 132.

[6] Hammond'un, toplumun geri kalanının pisliğin üzerine çıkabilmesi amacıyla angaryalar için kölelere sahip olmanın gerekli olduğunu iddia eden 1858 en aşağı hal kuramı için,, bkz. Elizabeth Anderson, *Private Government*, Princeton University Press, 2017, s. 30–1. Ayrıca bkz. W.E.B. Du Bois, *Darkwater: Voices from within the Veil*, Dover, 1999 [1920], s. 69.

Otomasyon kuramcıları umutlarını teknolojiye bağlarken, Karl Marx, Thomas More, Étienne Cabet ve Peter Kropotkin gibi orijinal kıtlık sonrası kuramcılarının çoğu, bu bilmeceyi çözmek için bir *deus ex machina*'ya başvurmaya gerek duymadı. Üretimin otomasyonu olmadan kıtlık sonrasının mümkün olduğunu iddia ettiler. Bunun yerine, toplumsal yaşamı iki ayrı ama birbiriyle ilişkili alan olarak yeniden düzenlememiz gerektiğini savundular: bir zorunluluk alanı ve bir özgürlük alanı.[7] Bu iki alan arasındaki ayrım, her ne kadar Aristoteles'e göre bu kişiler arasındaki bir ayrım olsa da, antik Yunan'dan gelmektedir. Köleler zorunluluk alanına mahkûm edilirken, yalnızca yurttaşların özgürlük alanına girmesine izin verildi. Aristoteles'in kendisi bir tersine otomasyon kuramcısıydı ve köleliği kendi kendine hareket eden makinelerin yokluğuna atıfta bulunarak haklı çıkarmaya çalışıyordu: "Eğer her alet, çağrıldığında, hatta kendi rızasıyla, kendisine yakışan işi yapabilseydi," dedi, "o zaman ne usta işçiler için çıraklara ne de efendiler için kölelere ihtiyaç duyulacaktı."[8] Aristoteles'e göre, bu tür makinelerin yokluğu köleliği kaçınılmaz kılmıştır.

More, "altın zincirler"le süslenmiş kölelerden yoksun olmasa da, sınıflar arasındaki bu bölünmeyi her bireyin yaşamının içindeki bir bölünmeye dönüştürdü. Platon'un *Devlet*'inden ve *-omnia sunt communia* ilkesine göre ya da ortak olan her şeye göre yaşayan- ilk Hristiyanlardan ilham alan More, hayali adası *Ütopya*'da parayı ve özel mülkiyeti ortadan kaldıran sakinlere sahipti. "Özel mülkiyetin olduğu" ve "her şeyin parayla ölçüldüğü bir yerde" diye açıkladı, "ortak

---

[7] Bkz. More, *Utopia*, s. 60–72; Etienne Cabet, *Travels in Icaria*, Syracuse University Press, 2003 [1840], s. 80–9; Karl Marx, *Grundrisse: Foundations of a Critique of Political Economy*, Penguin, 1993, s. 707–12; Karl Marx, *Capital*, 3. cilt, Penguin, 1991, s. 958–9 ve Peter Kropotkin, *The Conquest of Bread*, Cambridge University Press, 2015, s. 99–112. Cabet ve Kropotkin'i hariç tutan genel bir tartışma için, bkz. Edward Granter, *Critical Theory and the End of Work*, Ashgate, 2009, özellikle s. 31-67. Burada Charles Fourier, William Morris ve Herbert Marcuse gibi, esasen katmanların çöküşünün tüm çalışmaları oyuna dönüştürmekle başarılabileceğini öne süren tek taraflı düşünürleri bir tarafa bırakıyorum. Kıtlık sonrası bir dünyanın tek âlemli kavrayışları, benim görüşüme göre, hem totaliter hem de (terimin kötü anlamıyla) umutsuzca ütopiktir.

[8] Aktaran Marx, *Capital*, 1. cilt, s. 532. Ayrıca bkz. William Booth, "The New Household Economy," *American Political Science Review*, 85. cilt, no. 1, Mart 1991, s. 59–75 ve Claudio Katz, "The Socialist Polis: Antiquity and Socialism in Marx's Thought," *Review of Politics*, 56. cilt, no. 2, 1994, s. 237–60.

iyiye adalet ve refahla hizmet edilmesi pek mümkün değildir. Ama siz en iyi şeyleri en kötülere bırakan bir toplumda adaletin tahsis edildiğini düşünüyorsanız veya geri kalan yoksulluk içinde kıvranırken her şeyin bir avuç insan arasında paylaşıldığında mutluluk olabilir derseniz o zaman başka..." Erken tarım kapitalizmi döneminde yaşayan More, koyun otlatmak için çiftçilerin "mallarından mahrum bırakıldığı, sahtekârlıkla tuzağa düşürüldüğü veya zorla alt edildiği" çitlerden iğreniyordu. Günlük ekmeklerini çalmaktan başka seçeneği kalmayan yoksul halk hapse atıldı ya da idam edildi. More, bazılarının zengin olabilmesi için diğerlerinin yoksulluğa ve ölüme mahkûm edildiği bu apaçık saçma ve acımasız sistem yerine, gerekli emeklerin ortak bir şekilde bir araya getirilmesini ve herkesin yararlanabileceği bir özgürlük alanının açılmasını savundu. Gerçekten de, *Ütopya*'da, "devlet, öncelikle tüm yurttaşların mümkün olduğunca bedensel emekten kurtulmaları, böylece zamanlarını zihnin özgürlüğüne ve gelişimine adayabilmeleri için tasarlanmıştır." Aylaklar sınıfı -Aristoteles'in özgür insanları- dağıtılacak ve böylece herkes kendisi için bir boş zaman payına sahip olacaktı.[9]

Üç yüz yıldan daha uzun bir süre sonra, bu fikirler, British Museum'da More'un *Ütopya*'sını okuyan ve hemen kıtlık sonrası toplumsal ideale dönüşen sürgündeki Rousseaucu cumhuriyetçi Étienne Cabet'e ilham verdi. Cabet, *İkarya'da Seyahatler* (1840) başlıklı kendi incelemesini yazdı ve "mal topluluğu" dediği şeyi savundu.[10] More'un paranın ve özel mülkiyetin ortadan kaldırılması çağrısına Cabet, zorunlu emeğin kapsamını azaltmak için gelişmiş makinelerin uygulanmasını ekledi. Bunlar, gençliğinin liberal cumhuriyetçiliğini aştığında Marx'ın yöneldiği 1840'ların başlarındaki Fransız komünistlerine ilham veren fikirlerdi.[11] Marx, Fransız eşitlikçi komünistleri

---

[9] More, *Utopia*, s. 75–9 (kölelerin "altın zincirleri" üzerine); 117 (ilk Hristiyanlar üzerine); 47 (paranın ve özel mülkiyetin kaldırılması üzerine); 19-25 (çitlemeler üzerine); 66 (özgürlük üzerine). Marx, *Kapital*'de dolaylı olarak More'un "altın zincirleri"ne atıfta bulunur. Bkz. Marx, *Capital*, 1. cilt, s. 769. Marx'ın öncüsü olarak More hakkında, bkz. William Morris, "Foreword to Thomas More's Utopia" [1893], William Morris, *News from Nowhere and Other Writings, Penguin Classics*, 1993, s. 371–5.

[10] Bkz. Robert Sutton, "Introduction," Cabet, *Travels in Icaria* içinde, s. x.

[11] Bkz. David Gregory, "Karl Marx's and Friedrich Engels' Knowledge of French Socialism in 1842–43," *Historical Reflections*, 10. cilt, no. 1, Bahar 1983, s. 143–93 ve Bruno Liepold,

–Francois-Noël Babeuf'un takipçileri– çileciliklerinden dolayı mahkûm etti. Marx ve Engels *Komünist Manifesto*'yu kaleme aldıklarında bir Hristiyan mistik haline gelen Cabet'e nadiren doğrudan atıfta bulundular. Yine de Marx, komünist pankartları dolduracak olan ünlü sloganı "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre"yi neredeyse doğrudan *İkarya'da Seyahatler*'in "Herkese ihtiyacına göre, herkesten gücüne göre"den türetti.[12] Marx'ın kıtlık sonrası fikirlerinin çoğu, Morecu öncüllerinden türetilmiştir.[13]

Daha sonra Marx, bu düşünürlerin hedeflediği kıtlık sonrası dünyanın ancak kitlesel eylem yoluyla elde edilebileceğini iddia ederek More ve Cabet'in ötesine geçti: bu dünyaya, bilge bir kanun koyucu (Platon, More, Rousseau ve Cabet'in tasavvurunda olduğu gibi) tarafından yukarıdan aşağıya doğru karar verilmeyecekti. Paris Komünü'nün Marx'a bu kadar ilham vermesinin nedeni buydu.[14] Komün'ün kısa ömründe işçiler, dönemsel olarak seçilen yetkilileri hemen geri çağrılabilir delegelerle değiştirerek yeni demokratik özyönetim biçimleri icat ettiler. Yenilen Komün'den Élie Reclus dahil olmak üzere sürgünler, daha sonra Avrupa'yı dolaşarak, demokratik olarak örgütlenmiş kıtlık sonrası toplumların nasıl inşa edilebileceğinin ayrıntılı hesaplarını yazmaya devam eden Peter Kropotkin gibi devrimcilerle temasa geçti. Kropotkin, kıtlık sonrası yaşamda gönüllü birliklerin rolünü vurguladı. Gönüllü birliklerin, para ve özel

---

"Citizen Marx: The Relationship between Karl Marx and Republicanism," doktora tezi, University of Oxford, 2017.

[12] Frank Manuel ve Fritzie Manuel, *Utopian Thought in the Western World*, Harvard University Press, 1979, s. 712.

[13] Bkz. Paul Corcoran, ed., *Before Marx: Socialism and Communism in France*, Macmillan, 1983. Marx, siyasi gelişimi sırasında onu yanlış yönlendirebilecek, birbiriyle ilişkili iki eğilimle karşı karşıya kaldı. Bir yandan, zamanının otomasyon kuramcıları -Etzler, Ure ve Babbage- makinelerin zaten insan emeğinin yerini aldığını, böylece zorunluluğun ortadan kalkmasını ve bu sayede tamamen özgür bir bireysellik dünyasının yaratılmasını mümkün kıldığını iddia ettiler - bu Marx'ın reddettiği bir konumdu. Öte yandan Fourierciler, post-kapitalist bir toplumda çalışmanın oyuna dönüştürülebileceğini ve böylece zorunluluğun özgürlük içinde sönümlenebileceğini hayal ettiler. Marx, Fourier'e karşı, zorunluluğun kolektif bakım ve denetim altında alınabileceğini, ancak oyuna dahil edilemeyeceğini iddia ederek bu komüniter konumu da reddetti. Özgürlük ve zorunluluk alanlarını ayrı tutmak, Marx'ı bir Morecu yaptı.

[14] Bkz. Karl Marx ve V. I. Lenin, *The Civil War in France: The Paris Commune*, International Publishers, 1989 [1871] ve Raya Dunayevskaya, *Marxism and Freedom*, Humanity Books, 2000, s. 92–102.

mülkiyetin ortadan kaldırıldığı ve gerekli emeklerin ortak bir havuzda toplandığı bir dünyada gelişeceğini öne sürdü.[15]

Bu fikirler, sosyalist hesaplama tartışmasının asıl hedefi olan Otto Neurath ve W. E. B. Du Bois, John Dewey ve Karl Polanyi gibi düşünürler tarafından çeşitli şekillerde ele alındı. Hepsi, demokratik kadın ve erkek birliklerinin, piyasaların egemenliğini işbirlikçi üretimle değiştirdiği ve -kapitalist teknolojilerden yararlanarak- bir bireysel özgürlükler alanını genişletmek için gerekli olan ortak emekleri azalttığı bir dünyayı savundu. Du Bois, "geleceğin endüstriyel demokrasisinde" kişi başına sadece "üç ila altı saatlik" gerekli emeğin "yeterli olacağını", "boş zaman, egzersiz, çalışma ve uğraşlar için bol zaman" bırakılacağını tahmin ediyordu. Başkalarının sanat yapması için bazılarının "hizmetkâr" olması yerine, "hepimiz sanatçı olacağız ve hepimiz hizmet edeceğiz" dedi. Pek çok insan için, bu kıtlık sonrası tasavvur, daha sonra Stalinist merkezi planlama ve aşırı endüstrileşme ile özdeşleşmeden önce "sosyalizm" ve "komünizm"in ne anlama geldiğiydi.[16] Bu tasavvurun her bir bileşenini, üretimin ele geçirilmesi temelinde, tam kapasiteye sahip bireylerin günümüzün sürekli eksik talep sorununu toplumsal olarak özgürleştirici bir yönde nasıl çözebileceğinin bir açıklamasını resmedebilmek için sırayla alacağım.

İşbirliği Adaleti

Zorunluluk âleminde, yapmak istediğimiz diğer her şeyin imkân koşulunu oluşturan kolektif yeniden üretimimiz için gerekli emekleri paylaşırdık. Bu işlerin kesin kapsamı a priori olarak belirlenmeyecek

---

[15] Kristin Ross, *Communal Luxury: The Political Imaginary of the Paris Commune*, Verso, 2015, s. 91–116.

[16] Bkz. Otto Neurath, "Through War Economy to Economy in Kind" Marie Neurath ve Robert Cohen, ed., *Otto Neurath: Empiricism and Sociology* içinde, D. Reidel Publishing, 1973; Du Bois, *Darkwater*, s. 56–9, 69; John Dewey, *Liberalism and Social Action*, Prometheus, 2000 [1935], s. 37–60; Karl Polanyi, *The Great Transformation*, Beacon, 2001 [1944], s. 257–68. Ayrıca bkz. Marcel van der Linden, "The Prehistory of Post-Scarcity Anarchism: Josef Weber and the Movement for a Democracy of Content (1947–1964)," *Anarchist Studies*, no. 9, 2001, s. 127–45. 1920'de Ludwig von Mises tarafından başlatılan sosyalist hesaplama tartışması, sosyalizmi, özellikle de diğer üretim süreçlerine girdi olan malların üretimi söz konusu olduğunda farklı üretim yöntemleri arasında seçim yapmak için rasyonel bir temel sunamadığı için, Mises'in görüşüne göre, mahkum etti.

–ve dolayısıyla demokratik olarak kararlaştırılmalıdır– ancak bir yaşam sürmek için gerekli tüm mal ve hizmetlerin (barınma, yiyecek, giyecek, ortak ara ve nihai mallar, temizlik, su, elektrik, sağlık, eğitim, çocuk ve yaşlı bakımı, hem iletişim hem de ulaşım araçları vb.) sağlanmasını içerecektir. Kıtlık sonrası kuramcıları genellikle, bu sıradan işlerin günde üç ila beş saat süreceğini -standart bir çalışma haftasının yaklaşık üçte biri ile yarısı kadarı arasında- tahmin ediyorlar, ancak bu çalışma her haftanın belirli bölümlerinde veya yaşamın belirli yıllarında yoğunlaştırılabilir. Çalışma saatlerinin yanı sıra, toplumsal muhasebe için başka önlemler de kullanılabilir. Bireysel yetenekler ve eğilimler hesaba katılarak sorumluluklar bölüştürülebilir. Bazı görevlerin yerel olarak gerçekleştirilmesi gerekir, ancak birçoğu gelişmiş bilgisayar teknolojileri kullanılarak bölgesel veya küresel ölçekte planlanabilir.

Elbette, pek çok gerekli işi geniş çapta paylaşmak zordur, çünkü uzmanlık becerileri gerektirirler: çiftçilere, inşaat işçilerine, cerrahlara, elektrikçilere ve makinistlere hâlâ ihtiyacımız olacak -tam kapasiteye sahip bir dünyada, bu uzmanlıkların kendileri daha eşit bir şekilde dağıtılacak olsa dahi. Ütopik yazar Edward Bellamy, *Geriye Bakmak* (1888) adlı romanında kıtlık sonrası toplumda işbölümünü düzenlemenin bir yolunu önerdi. Kitapta, emek arzı ve talebi, insanların ne kadar yüksek maaş aldıklarından ziyade kaç saat çalıştıklarını belirler. Nitelikli iş, daha yüksek ücret yerine daha az emek katkısı ile ödüllendirilirken, riskli veya özellikle zor işlerin performansı bir saygı ifadesi -bir tür ünlülük- kazanır. Genel eğitim veya mesleki eğitim için kurumsal tercihleri farklı olan günümüz toplumlarında olduğu gibi, işbölümü önemli görevleri tamamlanmadan bırakmadığı veya seçkin bir teknisyen sınıfını yeniden üretmediği sürece bu soruna tek bir çözüm bulunması gerekmez.[17]

Bu tür iş paylaşımının sonucu, şu anda fazladan işçi olarak ayrılanlar da dahil olmak üzere daha fazla insanın gerekli işe katılması ve böylece herhangi bir kişinin yapması gereken miktarın buna bağlı olarak azalmasıdır. Ödenekler farklı niteliklere göre ve herkesin açıkça dinlenmek, seyahat etmek, hüzünlenmek veya kültürel yoğunlaşmalar

[17] Edward Bellamy, *Looking Backward, 2000–1887*, Oxford, 2007 [1888], s. 39–44.

için işten uzun süre tamamen uzak kalmalarını sağlayabilmeleri için verilecektir. Bu tür gerekli emekleri paylaşmak için insanların karakterlerinin ciddi bir şekilde dönüştürülmesi gerekir. Kadınları tarihsel olarak ev üretiminin "gizli meskenine" mahkûm eden ücretli ve ücret ödenmeyen çalışma arasındaki toplumsal ayrımların terk edilmesi gerekecektir. Ayrıca, üretim ve tüketimin diğer toplumsal-ekolojik mülahazalardan kopuk uç noktalar olarak değil, kapalı bir döngü olarak kavranması gerekecektir.[18] Fabrikatörler, çiftçiler, aşçılar, temizlikçiler, mühendisler ve sanatçılar arasındaki koordinasyon o zaman yeni "ortak lüks" biçimlerinin temeli haline gelebilir.[19]

Bu ilk metamorfoz tamamlandıktan sonra, tam kapasiteye sahip bir insanlığın ortak emeklerini nasıl daha fazla dönüştürebileceği sorusu kalır. Burada, kapitalist toplumlarda geliştirilen teknolojilerin tarafsız olmadığını hatırlamak önemlidir: bunlar, insanlığı angaryadan kurtarmak için değil, kapitalist denetimi cisimleştirmek için tasarlanmıştır. Bununla birlikte, birçok görevi şu anda olduğundan daha eğlenceli hale getirmek için gereken teknik araç gereçlere hâlihazırda sahibiz. Bir mal sahibi sınıfın kullanımlarına hizmet etmek yerine, bu tür teknik bilgiler, vasıflı ve vasıfsız emek arasındaki ayrımları yıkmak veya bazı emek türlerini tamamen ortadan kaldırmak için uygulanabilir. Her halükarda, bu tür sorular, sözde durdurulamaz teknolojik güçler tarafından bizim için kararlaştırılmak yerine, insanların ne yapmak istediklerine dair kolektif belirlemeleriyle çözülecektir. Otomasyon kuramcıları için genelleştirilmiş bir insanlık onuru dünyasının temeli olarak hizmet eden birbirimize karşı yükümlülüklerimizi sona erdirmeye çalışmak yerine, mesele bu yükümlülükleri tanımak ve dönüştürmek olacaktır. Bunu söylemek iş ahlakını savunmak değildir; angarya ortadan kalkmamış ve asla gitmeyecek olsa bile, özgür bir varoluşun şu anda elde edilebileceğini kabul etmektir. Toplum yaşamını yabancılaştırmadan kurtarmak -bu yaşamı demokratik denetim

[18] "Bazılarının yıllardır yapmak zorunda olduğu bir iş olarak çöp toplamaya son vermek, iş rotasyonundan çok daha fazlası olacak: çöp *oluşturma* ve bertaraf etme sürecinde ve mantığında değişiklikler anlamına gelecektir": Gilles Dauve, *Eclipse and Re-Emergence of the Communist Movement*, PM Press, 2015, s. 54.

[19] Ross, *Communal Luxury*, "tam otomatik" olması gerekmeyen bir "lüks komünizmi" biçimini anımsatıyor.

ve kolektif bakım altına alarak- bireysel özgürlüğün herkes tarafından paylaşılmasını sağlamanın yolu haline gelir.[20]

Burada gerekli emek ya da yeniden üretim emeği dediğim şeyin, özellikle de hiç kimsenin yaşamına tamamen egemen olmayacağı şekilde paylaştırıldığı takdirde, mutlaka tatmin edici olmadığını unutmayın. Örneğin, çocuk bakımı sadece çocuklar için değil, yetişkinler için de iyidir, onları bir çocuğun dünya deneyiminin harikalarına açar. Aynı şekilde, yemek yapmak veya bulaşık yıkamak, kolektif olarak yapıldığında ilişkilerin oluşmasını veya derinleşmesini kolaylaştırabilir (ve tek başına yapıldığında kafamızın rahatlamasına yardımcı olabilir). Tam kapasiteye sahip bir insanlığın, bu faaliyetlerin insanların bilimsel araştırmalarına engellenmeden devam edebilmeleri için gıda çoğaltıcıları ve temizlik dronları tarafından yapılmasını tercih edip etmeyeceğini göreceğiz.

Kıtlık sonrası geleneğinde, gerekli emeklerin yeniden düzenlenmesi, "özgürce verme" dünyasını mümkün kılar. Herkes ihtiyaç duyduğu şeyi almak için toplumsal depolara ve hizmet merkezlerine gidebilirken, More'un dediği gibi "karşılığında kesinlikle hiçbir şey vermez".[21] Bu nedenle, zorunlu emeğe katkılarına bakılmaksızın "tıpkı tüm insanların" "güneşin sıcağında kendilerini ısıtmaya hakkı olduğu gibi" -her ne kadar ekolojik sürdürülebilirlik bunların sağlanmasına kısıtlamalar getirse de- herkesin yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim, ulaşım ve iletişim araçları vb. hakkı vardır.[22] İnsanlar bir trene binebilir, yerel kantine uğrayabilir, dişlerini temizletebilir, çocuklarını kreşe bırakabilir, meslek kurslarına kaydolabilir veya erişim için yeterli olduklarını kanıtlamak zorunda kalmadan gece kalacak bir yer bulabilirler. Birini bu toplumsal mallardan dışlamak mümkün olmayacaktır.

Kıtlık sonrası bir toplumun ortaya çıkması için tam bir bolluk boynuzu* gerekli değildir. Sadece kıtlığın ve ona eşlik eden zihniyetin

---

[20] Bkz. James Klagge, "Marx's Realms of Freedom and Necessity," *Canadian Journal of Philosophy*, 16. cilt, no. 4, 1986, s. 769–78.

[21] More, *Utopia*, s. 67–8. Ayrıca bkz. Kropotkin, *Conquest of Bread*, s. 58–63.

[22] James Boggs, "The American Revolution" (1963), Stephen Ward, ed., *Pages from a Black Radical's Notebook: A James Boggs Reader* içinde, Wayne State University Press, 2011, s. 110.

* Bolluk boynuzu: Mitolojiye göre içinden bol yiyecek ve içecek akan keçi boynuzu (ç.n).

üstesinden gelinmesi gerekir, böylece insanlar More'un dediği gibi, "neşeli ve sakin bir zihin yapısıyla, geçim kaygısı olmadan" yaşayabilirler.[23] Bu bakış açısına göre bolluk, aşılması gereken teknolojik bir eşik değildir. Bunun yerine bolluk, kişinin varoluş araçlarının hiçbir ilişkisinde asla tehlikede olmayacağı ilkesine dayanan bir toplumsal ilişkidir. Böyle bir ilkenin ima ettiği sarsılmaz güvenlik, tüm insanların "Nasıl yaşamaya devam edeceğim?" yerine "Yaşadığım sürece ne yapacağım?" diye sormasını sağlayan şeydir.[24] Bazıları tek bir fikri sonuna kadar takip etmeyi, bazıları ise kendilerini dönemsel olarak yeniden icat etmeyi seçecektir. "İnsanların karşılaşacağı temel zorluk, kendi yaşamlarını iyileştirme ve zenginleştirme isteğiyle daha iyi insanlık arzusu arasında denge kurmak olacaktır" (Yıldız gemisi *Atılgan*'dan Kaptan Picard'ın, yeniden canlandırılmak üzere yirmi birinci yüzyılda kriyojenik olarak dondurulan bir finans kralına, kıtlık sonrası bir dünyada korkusunu anlatmasına benzer şekilde).[25]

Böyle bir dünyada, gerekli işlerin fiilen yapılmasını sağlamak için hâlâ yaptırımlar olabilir. Bununla birlikte, işe yönelik saikler, açlık tehdidi değil, işbirliğine davet biçimini alacaktır. Ekonomistler, açlığın ve evsizliğin en iyi motivasyon kaynakları olmadığını uzun zamandır kabul ediyor. Kropotkin'in zamanında bile, ekonomistler şunu itiraf ediyorlardı: "insan için en iyi durum, özgürce ürettiği, mesleklerinde seçim hakkı olduğu, kendisine engel olacak bir gözetmeninin olmadığı ve işinin kendisine ve onun gibi başkalarına kâr getirdiğini gördüğü zamandır."[26] Motivasyon üzerine çok satan bir yazar yakın zamanda aynı fikirleri yeniden keşfetti: daha yüksek seviyede parasal ödülden ziyade özerklik, ustalık ve amaç duyguları en iyi işi yaratan şeydir.[27]

Kıtlık sonrası bir dünyanın başarılı bir şekilde örgütlenmesi, sakinlerinin yirminci yüzyılın sosyalist hesaplama tartışmalarının ortaya

---

[23] More, *Utopia*, s. 130.

[24] Bu noktada, bkz. Martin Hagglund, *This Life: Secular Faith and Spiritual Freedom*'ın 2. kısmı, Pantheon, 2019, özellikle s. 221–37 ve 301–25, burada Hagglund, zorunluluk ve özgürlük âlemlerinin demokratik sosyalizmdeki yeri hakkında benim kıtlık sonrası dünyadaki yerine ilişkin açıklamama benzer bir açıklama geliştiriyor.

[25] Saadia, *Trekonomics*, s. 40.

[26] Kropotkin, *Conquest of Bread*, s. 138–9.

[27] Daniel Pink, *Drive: The Surprising Truth about What Motivates Us*, Riverhead, 2009.

koyduğu sorunları tatmin edecek şekilde çözmelerini gerektirecektir. Bunu yirmi birinci yüzyılın araçlarıyla yapacaklardır: deneyimler ışığında zaman içinde daha da değiştirilebilecek ve uyarlanabilecek -verileri işleyen ve alternatifler sunan- algoritmalar ve -alternatiflerle ilgili kararları yapılandıran- protokoller tasarlayarak ihtiyaçlarını ve faaliyetlerini koordine etmek için dijital teknolojileri kullanmak. Bireyler ihtiyaçlarını dile getirmek için dijital uygulamaları kullanabilmeli ve bunları birliklere iletebilmeli, birlikler ise hem kendi aralarında kaynak tahsis edebilmeli ve elde edebildikleri kaynaklarla adil ve rasyonel bir şekilde nasıl başa çıkacaklarını bulmalı. Verimlilik artık üretimin baskın bir hedefi olmayacaktır, ancak üreticilerin farklı türdeki malzemelere kolayca erişebilmelerine bağlı olarak üretim teknikleri arasında makul seçimler yapabilmeleri gerekecektir. Demokratik olarak belirlenmiş toplumsal standartları karşılayamadıkları takdirde, üreticileri sorumlu tutmak da mümkün olmalıdır. Yine, bu önemli sorunlarla başa çıkmanın tek bir en iyi yolu olmaması muhtemeldir.[28]

Herkes İçin Serbest Zaman

Kıtlık sonrası kuramcıları için, zorunluluklar dünyasının yeniden inşası başlı başına bir amaç değildir; doğurduğu dayanışma da özgürlük alanını genişletir ve bunun da herkes tarafından paylaşılmasını sağlar.[29] Zorunluluk bir kez sağlandığında, herkes kendi bireyselliğini herhangi bir topluluğun sınırları dışında geliştirmekte özgürdür. Önemli olan, ileri teknolojiler özgürlüğün kapsamını genişletmede kesinlikle bir rol oynayacak olsa da, otomasyon kuramcılarının teknolojik olarak başarmayı umdukları şeyi kolektif bir toplumsal proje yoluyla mümkün kılmaktır. Elbette, özgürlük alanı hem toplumsallaşmak hem de

---

[28] Bkz. John O'Neill, *The Market: Ethics, Knowledge, and Politics*, Routledge, 1998; Daniel Saros, *Information Technology and Socialist Construction*, Routledge, 2014 ve Evgeny Morozov, "Digital Socialism?," *New Left Review* 116/117, S2, Mart–Haziran 2019. Bjorn Westergard'a bu meseleleri anlamama yardımcı olan ve beni olası çözümlere yönlendiren cömert yardımları için minnettarım. Bkz. Bjorn Westergard, "Review: *People's Republic of Walmart*," *The Machinery Question*, 28 Ağustos 2019, machineryquesiton.com adresinde erişilebilir.

[29] Bu anlamda, "eşitlik bireyciliği engellemek yerine teşvik etmektedir": Ross, *Communal Luxury*, s. 108. Ayrıca bkz. More, *Utopia*, s. 61–2; Marx, *Grundrisse*, s. 711–12; Marx, *Capital*, 1. cilt, s. 532–3 ve Kropotkin, *Conquest of Bread*, s. 99–112.

yalnızlık için, hobilerle meşgul olmak ve hiçbir şey yapmamak -"*rien faire comme une bête*, su üzerinde uzanmak ve huzurlu bir şekilde gökyüzüne bakmak"- için zamana sahip olmakla ilgilidir.[30] Frankfurt Okulu eleştirel kuramcısı Theodor Adorno'nun ifadesi, maddi mülksüzleştirmenin ve bunun yol açtığı varoluşsal güvensizliğin evrensel olarak ortadan kaldırıldığı bir dünyayı düşündürür. Bunların hiçbiri, çıkarların kendiliğinden bir uyumunu veya iyi huylu bir insan doğasını varsaymamızı gerektirmez. Aksine, ekonomik zorlamaların sona ermesi, birçok insanın haneler veya işyerleri içindeki baskıcı kişisel ilişkilerden çekilme veya bu taahhütlerin şartlarını yeniden müzakere etme özgürlüğüne sahip olacağı anlamına gelir.[31]

İnsanlar genişleyen serbest zamanlarıyla ne yapacak? Kıtlık sonrası "çalışma sonrası" olarak adlandırılmıştır, ancak bu tür bir çerçeveleme yetersizdir.[32] Bir dinlenme ve iyileşme döneminden sonra, işten en bitkin olan insanlar bile huzursuz olur ve yapacak bir şey ararlar. Dolayısıyla, gerekli emeğin rolünü azaltmak için toplumsal yaşamın yeniden düzenlenmesi, işin üstesinden gelmekle ilgili değildir; insanları sadece iş ya da boş zaman olarak tanımlanamayacak faaliyetlerde bulunma konusunda özgür kılmakla ilgilidir. Bu, duvar resimleri boyamayı, dil öğrenmeyi, su kaydırakları inşa etmeyi veya daha az zaman harcamak için ortak görevleri yapmanın yeni yollarını keşfetmeyi içerebilir. Bu, roman yazmak veya eğitim veya keşif yoluyla kendini yeniden icat etmek anlamına gelebilir. Hem sağ hem de sol otomasyon kuramcılarının öngördüğü gibi, kıtlığın sona ermesi, insanların dünyanın her yerinden başkalarıyla matematik araştırmacılarından oluşan konsorsiyumlara, yeni müzik aletleri icat etmek için kulüplere veya uzay gemileri inşa etmek için federasyonlara katılmak gibi gönüllü birliklere girmelerini sağlayacak. Çoğu insan için bu, yaygın bir maddi güvensizlik kafalarına silah

---

[30] Theodor Adorno, *Minima Moralia: Reflections from Damaged Life*, Verso, 2005, s. 157.

[31] Kıtlığın olmadığı bir dünyada, insanlar baskıdan özgürlüğe geçme şansına sahiptir. "If I am tormented in one place, who will keep me from going someplace else?" J.J. Rousseau, *The Discourses and Other Early Political Writings*, Cambridge University Press, 1997, s. 158. Ayrıca bkz. Cory Doctorow, *Walkaway*, Tor, 2017.

[32] Bkz. Stanley Aronowitz vd., "The Post-Work Manifesto," Stanley Aronowitz ve Jonathan Cutler, ed., *Post-Work: The Wages of Cybernation* içinde, Londra 1998.

dayamadan, yaşamlarında gerçekten gönüllü anlaşmalara girebilecekleri ilk zaman olacaktır.

Bu koşullar altında, "yaratıcı zihinler ve bilimsel yetenekler" artık "doğum yerinin tesadüfleri, zorlu koşulların kötü şansı veya hayatta kalma zorunluluğu nedeniyle boşa harcanmayacaktır".[33] Araştırma ya da sanat için finansman da artık kâr güdüsü ya da zenginlerin çıkarları tarafından belirlenmeyecektir. Kıtlık toplumunda "sermaye" dediğimiz şey, kıtlık sonrasında *ortak toplumsal mirasımız* olarak kabul edilecektir.[34] Hiç kimseden ziyade herkese ait olan bir şey olarak nesiller boyu inşa edilmiş, o olmadan kimsenin daha büyük hedeflerine ulaşamayacağı, hatta onları hayal bile edemeyeceği bir şey olacaktır.

İnsanlar tutkularını sürdürmek için ihtiyaç duydukları kaynaklara nasıl erişecekler? Muhtemelen, bunların çoğu, en iyi şekilde, gönüllü birlikler ve aralarındaki federasyon yoluyla, özgürlüğün kendi alanı içinde geliştirilebilir. İlk başta, zorunluluk âleminin, üretkenliği artırmaya, emek zamanını azaltmaya ve kaynakları yeniden tahsis etmeye yönelik eşlik eden baskılarıyla kapitalist ekonomiye çok benzeyen bir şey olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, piyasa zorlamalarının yokluğunda, özgürlük âleminden inovasyonları uyarlayarak zorunluluk âleminin yavaş yavaş değişmesi daha olasıdır. Bu inovasyonların pratikte uygulanması uzun zaman alabilir, çünkü süreçteki değişiklikleri uygulama acelesi artık piyasa rekabeti tarafından zorunlu kılınmayacak, bunun yerine -bazıları, daha iyi yapmaktan ziyade işlerini basitçe yapmakla daha fazla ilgili olabilen- çeşitli komiteler arasındaki koordinasyon yoluyla karar verilmesi gerekecektir. Özellikle de çoğu gerekli emeğin kaliteden ödün vermeden üretkenliğini artırması zor olan hizmetler olacağı düşünüldüğünde, yerleşik bir büyüme yörüngesi olmayacak, büyüme adına büyümeye gerek kalmayacaktır.

Bu durumda, özgürlük alanı her türlü dinamizme yol açan alan olacaktır: bu, insanların yeni aletler, aygıtlar ve hesaplama yöntemlerinin yanı sıra değişen insan zevklerine uyacak şekilde kaynakları zaman ve mekân içinde hızla yeniden tahsis eden yeni oyunlar ve

[33] Saadia, *Trekonomics*, s. 61.

[34] Michael Lebowitz, *The Socialist Alternative: Real Human Development*, Monthly Review, 2010, s. 31–45.

araçlar icat etmesidir. Özgürlük alanı içinde, herhangi bir birliğe katılım gönüllü olacağından, hiç kimse sadece hayatta kalma temelinde yaptıklarını yapmaya devam etmek zorunda kalmayacaktır. İnsanlar sadece yapmak istediklerini yapacaktır.

O zaman dünya, tekil bir merkezi plan yerine, zorunlu ve özgür faaliyetleri birbiriyle ilişkilendiren örtüşen kısmi planlardan oluşacaktır. Ancak bu meseleler ve neyin zorunluluk ve neyin özgürlük olduğuyla ilgili soru, özgür bir insanlığın siyasi olarak kendi başına çözmesi gereken meseleler olacaktır. Bu çerçevede, tam kapasiteye sahip bireylerin kendilerini her türlü şekilde düzenledikleri düşünülebilir: insanlar büyük topluluklar veya küçük topluluklar halinde yaşayabilirler; doğayı, toplumu, zihinlerini, okyanusları veya yıldızları keşfetmeyi tercih ederek çok veya az iş yapabilirler; sürdürülebilir maddi güvenliğin belirli temel koşulları karşılandığı sürece, sıcak bir gezegende veya serin bir gezegende ya da göreceli kaynak kıtlığı veya bolluğu dünyasında mutlu olabilirler. Kıtlık sonrası bir dünyada insanların gerçekten yapacakları ilk şey -herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamanın yanı sıra- insanlığın kolektif kaynaklarının ve zekâsının büyük bir bölümünü iklim değişikliğini azaltmak veya tersine çevirmek için çalıştırmak ve sömügeciliği takip eden yüzyıllarca süren eşitsizliği telafi etmek olacaktır.[35]

Bu alıştırmanın amacı, teknolojik ilerlemeden ziyade insanları merkezine alan ve önceliklendiren ütopik düşünce deneyleri tasarlamanın mümkün olduğunu göstermektir. İnsanlığı oluşturan 7 milyardan fazla kişinin temel haysiyetinin kabulü, artık bazıları özgür olabilsinler diye bazılarının angarya bir yaşama göndermeyi kabul etmememizi gerektiriyor. Bu, herkesin kendi zamanı ile ne yapacağına karar verme hakkı ve gücüne sahip olması için, teknolojik olarak gelişmiş bir toplumda yapılması gereken işleri paylaşmamız gerektiği anlamına gelir.

---

[35] Kıtlığın ortasında bir ütopya anlatısı için, bkz. Ursula K. Le Guin, *The Dispossessed: An Ambiguous Utopia*, HarperCollins, 1994, yanı sıra Fredric Jameson'ın Le Guin'in romanlarındaki dünyanın indirgenmesi yorumu için *Archeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*, Verso, 2007, s. 267–80. Ayrıca bkz. Frase, *Four Futures*, s. 91–119.

Kıtlık sonrası dünyanın bu kısa taslağı, belki de bizi o yere götürmesi gereken çeşitli yolları değerlendirmek için bir nirengi noktası olarak hizmet edebilir. Bu bakış açısından, dünyamızın mevcut organizasyonuyla ilgili hiçbir şeyin otomatik olarak oraya gitmeyeceği açıktır. Ekonomik büyüme bizi asla daha fazla büyüme ihtiyacından kurtarmaz. Yaşam beklentileri, eğitim seviyeleri ve kentleşme dereceleri zaman içinde çarpıcı bir şekilde arttı, ancak yine de kendi bölüşümlerinde oldukça eşitsiz kalmaya devam ettiler. Bu arada, en zengin ülkelerde bile çoğu insan o kadar atomize, maddi olarak güvensiz ve kolektif kapasitelerine yabancılaşmış durumda ki ufukları tıkanmış halde. Eğer tam otomasyon hem bir rüya hem de bir kâbus olarak beliriyorsa, bunun nedeni insan onuru ile doğuştan gelen bir ilişkisi olmaması ve kendi başına kıtlık sonrası bir dünya yaratmayacağıdır. Evrensel temel gelir için de bu geçerlidir. Belki de eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim çarpıcı biçimde genişletilirse, işlerin kolektif olarak paylaşılması yoluyla topluluklar yeniden canlandırılırsa, endüstriler kısmen toplumsallaştırılırsa ve fosil yakıttan yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişte büyük yatırımlar yapılırsa, o zaman temel gelir, insan özgürlüğünü hedefleyen daha büyük bir projenin bir parçasını oluşturabilir.[36] Ancak kıtlık sonrası bir dünyaya giden yol, tamamen başka bir biçim de alabilir. Bu yaklaşan dünyaya dair net bir tasavvur olmadan, yol boyunca kaybolmak kolaydır.

[36] Çoğu ETG kuramcısı sonunda bu noktayı kabul ediyor. Bkz., örn., Philippe van Parijs ve Yannick Vanderborght, *Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*, Harvard University Press, 2017, s. 246.

Sonsöz:

Değişimin Failleri

Kıtlık sonrası bir dünyaya ne teknolojik ilerleme ne de teknokratik reform kaçınılmaz olarak sebep oluyorken, bunu ancak toplumsal yaşamın radikal bir yeniden yapılanmasını zorlayan toplumsal hareketlerin baskısı sağlayabilir. Otomasyon söyleminin en hayal kırıklığı yaratan yönlerinden biri, mevcut toplumsal mücadeleleri küçümseme eğilimidir. Robert van der Veen ve Philippe van Parijs, 1985 tarihli "Komünizme Giden Kapitalist Bir Yol?" başlıklı makalelerinde, "hızlı emek tasarrufu sağlayan teknik değişim" ile "ekonomik büyüme üzerindeki kısıtlamalar" birleştiğinde, rasyonel insan eylemine, "er ya da geç" toplumsal değişimi talep eden ve uygulayan güçleri "üretmede güvenilebilir" varsayımında bulunurlar. Otuz yıl sonra yazan Nick Srnicek ve Alex Williams, salt "halk siyaseti" olarak tanımladıkları, meydana gelmiş güçlerden umutsuzluk duyuyorlar: insanların yerel toplulukların sadeliğine geri dönmeyi ve yüz yüze etkileşimlere katılmayı talep ederek modern dünyanın artan karmaşıklığına tepki gösterdiklerini belirtiyorlar.[1]

[1] Robert J. van der Veen ve Philippe van Parijs, "A Capitalist Road to Communism," *Theory and Society*, 15. cilt, no. 5, 1986, s. 652–3; Nick Srnicek ve Alex Williams, *Inventing the Future: Postcapitalism and a World without Work*, Verso, 2015, s. 9–13. Daha az radikal otomasyon kuramcıları, toplumsal mücadeleleri yalnızca küçümsemekle kalmazlar, aynı zamanda onlara düşmandırlar. Andrew Yang, bugün mümkün olan tek mücadelenin "temel güç olarak otomasyona dayalı ekonomi ile ırk ve kimlikten doğan" bir mücadele olduğunu iddia ediyor. Kendi teknolojik eskimişlikleriyle yüzleşen kamyon şoförlerinin yolları kapatmak için örgütlendikleri, toplu katliamlara, vergi karşıtı isyanlara, antisemitik viral videoların yayılmasına ve ırksal bir devlet altında daha basit bir yaşama dönüşü savunan etno-milliyetçi bir partinin

Günümüzün toplumsal mücadelelerinin özgürleştirici potansiyelinden umutsuzluğa kapılmak mantıksız değildir. Acımasız bir neoliberalizmin gidişatını tersine çevirmek için kitlesel ve ısrarlı bir harekete geçme gerekir, ancak bu görevi üstlenecek büyüklük ve güce sahip tek hareket -tarihsel emek hareketi- tamamen yenilgiye uğratıldı. Bugün, grevler ve emek gösterileri esas olarak savunma amaçlıdır: İşçiler, asla bitmeyen, ancak daha da kötüleşen bir ekonomik yavaşlamaya yanıt olarak, sermayenin yıkıcı gücünün hızını ve daha fazla kemer sıkma, emek esnekliği ve özelleştirme yönelimini yavaşlatmak için savaşıyorlar. Emek hareketi, yavaşlayan ekonomik büyüme koşulları altında teknolojik olarak kışkırtılan iş kaybına nasıl tepki vereceğini hiçbir zaman çözemedi. Ekonomi sosyoloğu Wolfgang Streeck'in dediği gibi, "örgütsüz kapitalizm sadece kendisini değil, muhalefetini de dağıtıyor."[2] Bu nedenle, ekonomik durgunluğa doğru uzun süren düşüşe, kitlesel işçi sınıfı örgütlerinin yenilenmesi eşlik etmedi.

Bununla birlikte, 2008 krizinden bu yana geçen yıllarda, bu siyasi durağanlık çatlama belirtileri gösterdi. Toplumsal mücadeleler, onlarca yıldır görülmeyen bir ölçekte ortaya çıktı. 2019 yılında, dünya genelinde Çin ve Hong Kong'dan Cezayir, Irak ve Lübnan'a, Arjantin ve Şili'den Fransa ve Yunanistan'a ve Avustralya ve Endonezya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar altı kıtada grev dalgaları ve toplumsal hareketler yaşandı ve kitlesel protestolar yeniden patlak verdi.[3] Artan eşitsizlik, istihdam güvencesizliği, hükümet yolsuzluğu ve kemer sıkma önlemleri ve yanı sıra gıda, enerji ve ulaşım fiyatlarındaki artışlar dahil olmak üzere emek talebindeki uzun vadeli düşüşün

---

olduğu korkunç bir tasavvuru ortaya koyuyor. Bkz. Andrew Yang, *The War on Normal People: The Truth about America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income Is Our Future*, Hachette, 2018, s. 158–9.

[2] Wolfgang Streeck, "How Will Capitalism End?," *New Left Review*, no. 87, S2, Mayıs–Haziran 2014, s. 48.

[3] Bu hareketleri bir bütün olarak değerlendirmeye çalışan metinler arasında bkz. Paul Mason, *Why It's Still Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions*, Verso, 2013; Manuel Castells, *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*, 2. baskı, Wiley, 2015; Endnotes, "The Holding Pattern," *Endnotes*, no. 3, 2013 ve Goran Therborn, "New Masses?," *New Left Review*, no. 85, S2, Ocak–Şubat 2014. 2019 dalgası için bkz. Jack Shenker, "This Wave of Global Protest Is Being Led by the Children of the Financial Crash," *Guardian*, 29 Ekim 2019 ve Robin Wright, "The Story of 2019: Protests in Every Corner of the Globe," *New Yorker*, 31 Aralık 2019.

semptomlarını protesto eden kitleler, bir kez daha iş bırakmalara, işgallere, blokajlara, ayaklanmalara ve gösterilere katıldı. Protestocular, polisin elindeki cinayetlere tepki olarak kitleler halinde ortaya çıktı ve bu da artık toplumsal tanınma eksikliğine katlanamayacak olan ırksallaştırılmış toplulukların öfkesini ateşledi.

Kuşkusuz, bu patlayıcı hareketler, inatçı hükümetleri geri çekilmeye zorlayacak dayanma gücünden şimdiye kadar yoksundular ve geri dönüşler ve yenilgiler yaşadılar. Ancak yine de siyasi ufukları genişlettiler ve yeni nesil militanları radikalleştirdiler. Belki de çağımız, yalnızca ütopik tasavvurcular ürettiği için değil, aynı zamanda özgürleştirici toplumsal değişim için yeni seçmenler yarattığı için de on dokuzuncu yüzyılın ortalarına benziyor. Son yirmi otuz yılın nesnel özellikleri bu hipotezi desteklemektedir: bizimki dünya tarihindeki en geniş eğitimli, en kentsel ve en bağlantılı nüfus olmuştur. Gazeteci Paul Mason'ın belirttiği gibi, okuryazar ve mobil insanlar, yükselen deniz seviyelerine sahip bir gezegende "yüksek eşitsizlik ve durgun büyüme geleceğini kabul etmeyecekler".[4] Bunun bizi daha özgür bir geleceğe yaklaştırıp yaklaştırmayacağı ise ucu açık bir sorudur.

2020'nin başlarında, COVID-19 pandemisinin yayılması toplumsal mücadelelerin küreselleşmesini geçici olarak durdurdu, ancak aynı anda derin bir küresel durgunluğun başlamasıyla birlikte şimdi onlar yeniden canlanmaya başlıyorlar. Kesin olan şu ki, eğer bu toplumsal hareketler daha kalıcı oluşumlar olarak ele alınırsa, daha önceki yüzyılların işçi hareketlerine benzemeleri pek olası değildir. Dev süreksizlikler çağımızı onlarınkinden ayırıyor. Bu emek hareketleri uzun bir endüstrileşme döneminde ortaya çıktı, oysa biz endüstri sonrası durgunluklarda yaşıyoruz: bizimki endüstrileşmenin sonunun sonuçları üzerinde bir mücadele olacak. Bu, küresel ekonominin endüstriyel üretime devam eden bağımlılığını veya fabrika işçilerinin süregelen varlığını inkâr etmek değildir. Ancak imalat sektörünün toplam istihdam içindeki azalan payı, bu işçilerin artık kendilerini daha adil ve rasyonel bir gelecek düzeninin

[4] Paul Mason, *Postcapitalism: A Guide to Our Future*, FSG, 2015, s. 29.

temsilcileri olarak görme kapasitelerine sahip olmadıkları anlamına geliyor. Güney Afrika, Güney Kore ve Brezilya gibi -ancak son zamanlarda endüstrileşen ve imalat işçilerinin 1970'lerin ve 80'lerin demokrasi mücadelelerinde çok önemli olduğu- ülkelerde bile uzun süredir hizmet sektörü ekonomilerinin çoğunluğu haline geldi.[5]

Emek gücünün bileşimindeki bu değişim, günümüz toplumsal hareketlerini temel açılardan yeniden şekillendirecektir. Otomasyon söylemi bu eğilimi fazla vurgulama eğiliminde olsa da, doğrudan insan emeğinin merkezi öneme sahip endüstrilerde eskisinden çok daha küçük bir rol oynadığı doğrudur; Marx'ın öngördüğü gibi, hem doğal güçleri hem de makineleri harekete geçiren geniş altyapılarda somutlaşan bilimsel ve teknik bilgi tarafından birincil üretici güç olarak büyük ölçüde yerinden edilmiştir. Birçok işçi bir kenara atılmış ve uyanık yaşamlarının çoğunu, emek üretkenliğinin yavaş yavaş arttığı, geleceği olmayan hizmet işlerine bırakmaya zorlanmıştır. Bu nedenle, daha önceki işçi nesillerini harekete geçiren dinamik mücadeleler -sürekli üretkenlik büyümesinden kimin faydalanması gerektiğine ilişkin olanlar- gerçekleşmekte başarısız oluyorlar. Bugün çoğu işçi için, sermayenin üretim maliyetlerini aşağı çekme zorunluluğu, ücretlerde karşılık gelen artışlar olmaksızın yalnızca emeğin yoğunlaşması anlamına gelir; bu, işyeri mücadelelerinin olmadığı anlamına gelmez. Sadece belirleyici mantıklarının açıkça değiştiğini söylemek anlamına gelir.

Bazı sol yorumcular, güvensiz işçiler ne kadar hoşnutsuz hale gelirse gelsinler, onların üretim noktasında talepleri için bastırmada gerekli güce sahip olmaktan yoksun oldukları görüşünü ileri sürdüler.[6] Yine de, ortaya çıktığı gibi, yalın, tam zamanında üretim dünyasında, büyük şehirlerde ve çevresinde blokaj yayılımı örgütlenmesi etkili bir taktik olduğunu kanıtlayabilir. İlk örneklerden biri Arjantin'deki *piquetero* hareketidir: 1990'ların ortalarından itibaren, işsiz işçiler daha güçlü faydalar talep etmek için Buenos Aires çevresindeki otoyolları

---

[5] Bkz. Gay Seidman, *Manufacturing Militance: Workers' Movements in Brazil and South Africa, 1970–1985*, UC Press, 1994.

[6] Bkz., örn., Kim Moody, *On New Terrain: How Capital Is Reshaping the Battleground of Class War*, Haymarket, 2017.

kapattılar.[7] 2011'den beri bu taktik ABD, Fransa, Mısır ve başka yerlerdeki işçiler tarafından belirli aralıklarla benimsendi.

Büyük mücadeleler sırasında açılan özerk alanlarda, hareket katılımcıları toplumun doğası ve geleceği hakkında sorular yöneltiyor. Meclisler genellikle herkese açık. Enformel hiyerarşiler tamamen yok olmasa da, yine de herkesin toplumsal meselelerde söz hakkı hak olduğuna dair ortak bir algı var. İşgaller içinde ve blokajların ön saflarındaki insanlar aslında birbirlerini önemsiyorlar. Bu tür eylemlerle bozmaya çalıştıkları yaşamın olağan akışı içinde bu işleri yapmak için kullandıkları malzemeleri genellikle satın almış olsalar da karşılık beklemeden yemek pişiriyor, temizlik yapıyor ve çocuklara bakıyorlar. Bu çabalar, yalnızca -ister folklorik isterse de *völkish* terimlerle- daha basit bir yaşam için bir eğilimi göstermekle kalmıyor. Bunun yerine, ne kadar düzensiz olursa olsun, daha az sınırları ve sınırlamaları olan, genelleştirilmiş bir insanlık onuruna sahip bir dünyaya işaret ediyorlar.

Bu protestolar ne kadar büyürlerse büyüsünler, şimdiye kadar, durağan ücretler, istihdam güvencesizliği ve refah devletinin geri çekilmesinin baskıları altında aşırı derecede kötüleşen işçi sınıfının kolektif yeniden üretimine yönelik tüm mücadelelerin karşılaştığı sınırlardan kaçamadılar. Bu hareketler, grevler başlatıp endüstriyel çekirdeğin geri kalanındaki grevlerle birleşseler bile, *yeniden üretim* seviyesinden *üretim* seviyesine yükselemezler. İçinde bulunduğumuz felaketin, 2020 COVID-19 pandemisinin ortasında her ne kadar umut verseler de çağımızda yıkıcı protestolar şimdiye kadar tamamen farklı bir dünya tasavvurundan, kapitalist toplumların altyapılarının kolektif denetim altına alındığı, işin yeniden örgütlendiği ve yeniden bölüşüldüğü, mal ve hizmetlerin ücretsiz verilmesi yoluyla kıtlığın üstesinden gelindiği ve varoluşsal güvenlik ve özgürlüğün yeni manzaraları açıldıkça insan kapasitelerimizin buna paralel olarak genişlediği bir tasavvurdan yoksunlardı.

Toplumsal mücadeleler kendilerini bu tarihi görev, yani üretimin ele geçirilmesi etrafında örgütlemedikçe, insan olmanın ne anlama

---

[7] Bkz. Federico Rossi, *The Poor's Struggle for Political Incorporation: The Piquetero Movement in Argentina*, Cambridge University Press, 2017.

geldiğine dair -yoksulluğun ve milyarderlerin, devletsiz mültecilerin ve toplama kamplarının bırakın hayal kurmak şöyle dursun dinlenmek için bile bir saniye sunmayan angarya içinde geçen yaşamların olmadığı bir dünyada yaşamak- yeni bir senteze ulaşamayacaklar. Tasavvura sahip olmayan hareketler kördür; ancak hareketler olmadan tasavvur edenler çok daha ciddi şekilde acizdir. Kıtlık sonrası bir dünya inşa etmek için kitlesel bir toplumsal mücadele olmaksızın, geç kapitalist tasavvurda bulunanlar sadece tekno-ütopik mistikler olarak kalacaktır.

Dizin

F

G

H

I-İ

J

K

L

NotaBene Bilişim: "Dijital yeni dünya" meta formunun hâkimiyetini geliştirirken dehşetengiz bir bulaşma ve yayılma kapasitesi sergiliyor. Fiziksel çitler zihinsellere karışıyor, veri başka bir "değer" kazanıyor, zekânın yapayı farklı sömürü ve tahakküm biçimleri yaratıyor. Tarla, fabrika derken şimdi ev, ulaşım, sokak... her an, her yerdeki mevcudiyetimiz çalışma hayatına ve bütün "yaşam" işe dönüşüyor. Farklılaşan bu dünyayı anlamak, devrimci bir pratik ihtiyacı kadar düşünsel bir zırhlanmayı da gerektiriyor. NotaBene Bilişim dizisi işte tam da söz konusu "zırh"ı oluşturmak için ekonomi politiğin eleştirisi hattını temel alarak farklı patikaları keşfetmeye ve oluşturmaya çalışıyor, çağırıyor.

NOTA BENE BİLİŞİM

OTOMASYON ve İŞİN GELECEĞİ

Aaron Benanav

Çeviri: **Diyar Saraçoğlu**

Silikon Vadisi tekelleri, ana akım siyasetçiler, tekno-fütüristler ve sosyal bilimciler, bildiğimiz şekliyle işin sonunu müjdeleyen hızlı teknolojik otomasyon çağının eşiğinde olduğumuzu tartışmak için birleştiler. Ancak çok tartışılan "robotların yükselişi", emek talebindeki uzun vadeli düşüşü gerçekten açıklıyor mu?

Otomasyon ve İşin Geleceği'nde, teknolojik inovasyonun tek başına bizi kıtlık sonrası bir dünyaya götüremeyeceğini ortaya koyan Aaron Benanav, bu amaç için hangi toplumsal hareketlerin gerekli olduğu sorusunu sorarak bizi arayışına ortak ediyor. Büyüyen bir yedek işçi ordusunu ayakta tutacak kalıcı bir evrensel temel gelir çağrısına yanıt olarak çığır açan bir karşı öneri geliştiriyor.

""Kapitalizmin neden insanlığın çoğunluğu için iş yaratamadığına veya gelir üretemediğine dair güçlü ve ikna edici bir açıklama."
Mike Davis

"Günümüz işsizliğinin doğasına ilişkin oldukça niceliksel bir analiz, oldukça farklı ve beklenmedik bir şeye, işin artık toplumsal yaşamın merkezinde olmadığı bir dünyada yeni kolektif kapasitelerin icadı için niteliksel bir argümana dönüşüyor."
Kristin Ross

ISBN 978-605-260-378-9

NOTA BENE